

Nr 153.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1946—den 30 juni 1947 jämte vissa motioner.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

1:o) **Anstaltsnämnderna vid fångvårdsanstalterna.** Under justitiedepartementet, § 2, ha revisorerna uttalat sig för en förenklad organisation av anstaltsnämnderna vid fångvårdsanstalterna (Del I, s. 5—7).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 218, varom utskottet velat här

erinra.

2:o) **Handläggningen av personalärenden inom försvarsgrensförvaltningarna.** Under försvarsdepartementet, § 3, ha revisorerna behandlat frågan om det sätt, på vilket handläggningen av personalärenden är ordnad inom armé-, marin- och flygförvaltningarna (Del I, s. 8—13).

Vid arméförvaltningens tygavdelning finnas inrättade två särskilda sektioner för personalfrågor, dels en vid avdelningens chefsexpedition, dels en vid avdelningens verkstadsbyrå.

Förstnämnda personalsektion handlägger — förutom vissa med fälttygkåren och tygstaten sammanhängande frågor — ärenden som avse vid tygavdelningen anställd civil personal, avlönad från sakanslag. I olika hänseenden och under olika stadier av handläggningen tar emellertid jämväl arméförvaltningens civilbyrå befattning med sistnämnda ärenden. Frågor, som innefatta tolkning eller tillämpning av avlönings- m. fl. författningar, exempelvis rörande löneställning, anställningsform, tjänstledighetsavdrag m. m., underställas sålunda regelmässigt civilbyrån för yttrande antingen

efter personalsektionens remiss eller förfrågan under hand. Därjämte äger samråd rum med civilbyrån i fråga om personalsektionens föredragningar, vilket tillgår på så sätt, att vederbörande föredragande å civilbyrån efter granskning av förslag till beslut i förekommande ärenden å personalsektionens föredragningslista med sitt signum bestyrker, att samråd skett. Vid personalsektionens föredragningar beslutade underdåniga skrivelser, besvärshänvisningar m. m. uppsättas i regel å civilbyrån, varjämte underdåniga skrivelser m. m. samt protokoll justeras av vederbörande föredragande å civilbyrån. Denna handhar jämväl frågor angående utfärdande av antagningsbevis samt upprättande och utväxlande av anställningskontrakt. Utredningar rörande den sakanslagsavlönade personalen i allmänhet, såsom årligen återkommande underdåniga framställningar angående behovet av icke-ordinarie befattningar, underdåniga utlåtanden och yttranden i andra personalärenden, utlåtanden och yttranden i anledning av eljest anfallda personalutredningar, handläggas i regel direkt inom civilbyrån, som jämväl har att taga befattning med frågor rörande den för tygavdelningens verksamhet avsedda personal som avlönas från arméförvaltningens avlöningsanslag.

Vad därefter angår motsvarande organisationsenhet inom tygavdelningens verkstadsbyrå handläggas å en detalj inom administrativa sektionen frågor om anställnings- och lönevillkor för tjänstemän och arbetare vid tygstationer, tyganstalter och tygverkstäder, vilka avlönas från sakanslag, samt å en annan detalj ärenden rörande tolkning och tillämpning av kollektivavtal samt vissa arbetarfrågor i övrigt. Å sektionen utföres lönegruppsplacering av arbetare samt viss kontroll av vid förbanden verkställda lönegruppsuppflyttningar av sådan personal, varjämte sektionen handhar frågor om krigsplacering, uppskov m. m. ävensom visst statistikarbete. Härutöver handläggas inom sektionen verkstadsbyråns juridiska, administrativa och ekonomiska ärenden. Någon medverkan från civilbyråns sida vid handläggningen av nu berörda ärenden förekommer icke utom i avseende å upprättande av statförslag.

Inom arméförvaltningens intendenturavdelning handläggas dit hänförliga personalärenden dels å en inom intendenturkårens chefsexpedition inrättad personal- och mobiliseringssektion, dels å arméförvaltningens civilbyrå.

Nyssnämnda sektion har att taga befattning med frågor rörande intendenturkårens personal, således även beträffande den del av nämnda personal som är placerad till tjänstgöring vid intendenturavdelningen. Enligt uppgift utgöres ifrågavarande personal av inalles 281 beställningshavare, varav vid avdelningen tjänstgöra omkring 25. Samtliga övriga inom intendenturavdelningen förekommande personalärenden handläggas å civilbyrån.

Inom nämnda byrå utgöra de ärenden, som avse den vid centrala intendenturanstalter, truppförbands intendenturverkstäder, förråd m. m. samt värmeanläggningar och marketentier kollektivavtalsanställda personalen, en särskild grupp. Dessa ärenden handhas av en för ändamålet avsedd förste byråsekreterare såsom föredragande. Övriga intendenturavdelningen

berörande personalärenden, avseende civil personal, avlönad från arméförvaltningens avlöningsanslag, arvodesavlönad militär personal, civil personal med avlöning från intendenturavdelningens sakanslag och kollektivavtalsanställd städerskepersonal, allt inom ämbetsverket, samt personal vid arméns fasta bergrumsanläggningar ävensom ärenden rörande behov vid såväl intendenturavdelningen som centrala intendenturanstalter och truppförband av personal, som avlönas från sakanslag under intendenturavdelningens förvaltning, handläggas i vissa hänseenden inom civilbyråns allmänna avdelning för administrativa och juridiska ärenden av chefen för byrån med biträde i viss utsträckning av en byråsekreterare samt biträdespersonal.

Slutligen handläggas i nedan angivna hänseenden vissa såväl tyg- som intendenturavdelningarna berörande personalfrågor även inom civilbyråns kameral- och personaldetalj. Denna har därvid att utföra vissa registrerings- och granskningsuppgifter, att biträda med upprättande av vissa protokoll i personalärenden, att upprätta och föredraga avlöningslistor, att handhava ärenden rörande källskatt, att handlägga frågor om ersättning för sjukvården m. m., att dispositionsbokföra poster som avse de olika anslagsstiltarna för avlöning m. m. samt att biträda vid anslagsberäkningar.

Inom marinförvaltningens civilbyrå finnes inrättat ett personalkontor, å vilket handläggas ärenden, som angå löne- och personalfrågor berörande marinförvaltningens civila personal samt för marinledningens ämbetsbyggnad anställda städerskor, inrättande eller indragning hos lokalförvaltningarna av civila befattningar med avlöning från sakanslag samt avlämnande av tjänstgöringsuppgifter för i marinförvaltningen tjänstgörande militär och civilmilitär personal ävensom vissa andra frågor rörande sistnämnda personal m. m. Enligt en av marinförvaltningen för personalkontoret fastställd instruktion åvilar det kontoret i fråga om ämbetsverkets civila personal att bl. a. handhava ärenden angående inrättande och indragning av civil befattning, anställning, befordran, löneklassplacering, semester, tjänstledighet, entledigande och krigsplacering beträffande nämnda personal, viss matrikel- och rullföring ävensom uträkning av lön för arvodesanställd personal. Det ankommer vidare på kontoret bl. a. att på begäran tillhandagå marinstaben med biträde i personalfrågor. Kontoret har att inhämta samråd med byråchef (motsvarande) i ärende, som berör honom underställd personal.

Härutöver finnes inom den i marinförvaltningen ingående skeppsbyggnadsavdelningens varvs- och verkstadsbyrå inrättad en arbetarsektion för handläggning av kollektivavtalsfrågor rörande personal, anställd vid örlogsvarven och verkstadsförvaltningarna vid kustartilleriförsvaren.

Vad slutligen gäller flygförvaltningen inrättades inom nämnda ämbetsverks civilbyrå fr. o. m. den 1 januari 1944 en särskild personaldetalj. Å denna handläggas ärenden angående flygförvaltningens civila personal, som avse nyanställning och registrering av personal ävensom överflyttning av befattningshavare mellan ämbetsverkets olika avdelningar, vissa rutinmäs-

siga åtgärder, placering och uppflyttning i löneklass, upprättande av stommar för avlöningslistor, uppsättande av underdåniga framställningar angående personalen, frågor rörande krigsplacering m. m. Därjämte handläggas å personaldetaljen de på flygförvaltningen ankommande personalärendena, som angå civil icke-ordinarie personal med avlöning från sakanslag vid flottiljer, centrala flygverkstäder och centrala flygmaterieförrådet.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att väsentliga skiljaktigheter föreligga mellan de tre försvarsgrensförvaltningarna i vad avser sättet för handläggning av inom dessa myndigheter förekommande personalfrågor. Medan inom marin- och flygförvaltningarna åtgärder vidtagits för att såvitt möjligt sammanföra personalärendena till ett för vardera ämbetsverket gemensamt personalkontor, synes någon motsvarande strävan icke ha varit för handen inom arméförvaltningen. Enligt revisorernas mening måste den inom sistnämnda ämbetsverk tillämpade ordningen på hithörande område betecknas såsom föga rationell. Det vill sålunda förefalla, som om personalärendenas uppdelning på ett flertal olika organisationsenheter icke blott skulle innebära fara för bristande enhetlighet vid frågornas handläggning utan även medföra ökade kostnader för statsverket. Speciellt inom tygavdelningen synes ett onödigt stort antal befattningshavare tagas i anspråk för berörda ändamål. Den medverkan, som i flera fall lämnas från civilbyråns sida vid behandlingen av ärenden, vilka det synbarligen tillkommer vederbörande personalorgan att själva avgöra, torde vidare få anses leda till en icke oväsentlig omgång.

Revisorerna bortse icke från att för arméförvaltningens vidkommande speciella förhållanden äro rådande av bl. a. det skälet, att inom ämbetsverkets tyg- och intendenturavdelningar även handläggas ärenden rörande viss militär personal. Hithörande ärenden synas dock utgöra allenast en mindre del av de inom ämbetsverket förekommande personalfrågorna. Med hänsyn till vad i det föregående anförts torde därför enligt revisorernas mening starka skäl tala för vidtagandet av en sådan organisationsförändring inom arméförvaltningen, att personalärendena — åtminstone i vad gäller den civila personalen — sammanföras till ett för hela ämbetsverket gemensamt organ, inom vilket i förekommande fall sektionindelning efter de båda fackavdelningarnas speciella behov kan ske. Revisorerna vilja i detta sammanhang slutligen ifrågasätta, huruvida icke inom marinförvaltningen jämväl handläggningen av kollektivavtalsfrågor lämpligen bör överflyttas till ämbetsverkets personalkontor.

Utlåtanden ha avgivits av *försvarets civilförvaltning* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 4—5), vilka helt ansluta sig till revisorernas uppfattning, att det sätt på vilket handläggningen av personalärenden ordnats inom arméförvaltningen knappast kan vara ändamålsenligt. Remissmyndigheterna hävda vidare, att ifrågavarande ärende lämpligen bör överlämnas till 1946 års militära förvaltningsutredning att beaktas vid fullgörandet av det åt utredningen lämnade uppdraget.

Utskottet. Enligt revisorernas mening måste det sätt, på vilket personalärenden handläggas inom arméförvaltningen, betraktas såsom föga rationellt. Till vad revisorerna härutinnan anført ha såväl försvarets civilförvaltning som statens organisationsnämnd anslutit sig. Jämväl utskottet har bi-

bragts den uppfattningen, att de påtalade förhållandena böra göras till föremål för särskild översyn.

Av organisationsnämndens utlåtande framgår emellertid, att nämnden har för avsikt att i sinom tid till 1946 års militära förvaltningsutredning inkomma med förslag till en mera tillfredsställande ordning på förevarande område. Då sålunda får förutsättas att det nu berörda spörsmålet kommer att uppmärksammas av förvaltningsutredningen, har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

3:o) Omplacering av personal inom försvaret. Under försvarsdepartementet, § 6, ha revisorerna understrukit angelägenheten av att i fortsättningen största möjliga återhållsamhet iakttages vid omplacering av personal inom försvaret (Del I, s. 20—23).

Efter en redogörelse för gällande bestämmelser angående ersättning för flyttningskostnad åt vissa statens befattningshavare framhålla revisorerna, att de militära myndigheterna — med kringgående av kungörelsens bestämmelser om lägre flyttningsersättning i fall av befordran — stundom synas ha förfarit på det sätt att vederbörande någon tid före omplaceringen befordrats samt förkommenderats till den nya förläggningssorten, varigenom ersättning kunnat utgå enligt för beställningshavaren gynnsammare grunder.

Beträffande befattningshavare som äro underkastade 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente gälla särskilda föreskrifter, enligt vilka det åligger befattningshavaren att viss tid före pensionsålderns uppnående till vederbörlig myndighet ingiva ansökning om avsked. Syftet härmed är givetvis, att myndigheten i god tid skall erhålla överblick över blivande personalförändringar och kunna planlägga härav betingade åtgärder. Trots förhandenvaron av förenämnda föreskrifter synes emellertid — framhålla revisorerna — i många fall inom försvarsväsendet beslut om dylika personalförändringar i anledning av beställningshavares avsked meddelas först kort tid före den för avskedet fastställda dagen.

Därest befattningshavare kort tid efter en förflyttning ånyo nödgas byta tjänstgöringsort, måste de härmed förenade olägenheterna bliva särskilt betungande för befattningshavaren. Dylika med täta mellanrum inträffande omplaceringar torde av hänsyn till befattningshavarna i regel undvikas av myndigheterna. Inom försvarsväsendet synas emellertid enligt revisorernas uppfattning omplaceringar av särskilt yngre beställningshavare ofta äga rum rutinmässigt utan tvingande skäl.

Statsverkets utgifter jämlikt flyttningskungörelsen förorsakas till icke ringa del av omplaceringar av personal inom försvaret. Antalet dylika omplaceringar är nämligen mycket stort. Enligt från försvarets civilförvaltning under hand inhämtade upplysningar utgjorde sålunda antalet av ämbetsverket prövade ärenden rörande ersättning för flyttningskostnader år

1944 2 092, år 1945 2 932 och år 1946 2 370. För ändamålet anvisade anslagsposter under fjärde huvudtiteln ha de tre sistförflutna budgetåren belastats med i runt tal resp. 700 000, 690 000 och 626 000 kronor. Att märka är att resekostnaderna i allmänhet icke ingå i förenämnda belopp; dessa kostnader torde, enär militärbiljett regelmässigt kommer till användning, ha bokförts å den för reseersättningar uppförda anslagsposten. Ej heller äro här medräknade av omplaceringstraktamenten betingade kostnader, vilka likaledes belasta sistnämnda anslagspost.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

De i det föregående anförda siffrorna ge vid handen, att omplacering av personal inom försvaret under senare år förekommit i förhållandevis stor omfattning. Såsom en följd härav har statsverket fått vidkännas avsevärda kostnader i form av flyttningssersättningar, omplaceringstraktamenten m. m. Att utgifterna blivit opropotionerligt stora sammanhänger givetvis även med nu rådande förhållanden å hyresmarknaden. Sistnämnda omständighet torde jämväl för den förflyttade personalen innebära betydande olägenheter av såväl personlig som ekonomisk natur, framför allt på grund av svårigheterna att erhålla lämplig bostad å den nya tjänstgöringsorten.

Med hänsyn härtill finna revisorerna starka skäl tala för att i fortsättningen största möjliga återhållsamhet iakttages vid omplacering av personal inom försvaret. Dylig omplacering kan självfallet i viss omfattning vara en militär nödvändighet men torde icke sällan beslutas efter rent rutinmässiga grunder. Enligt revisorernas mening bör emellertid förflyttning ske endast i den mån tjänstens behöriga gång så oundgängligen fordrar. Särskilt angeläget synes vara, att utnämningar och omplaceringar tillkännagivas med så långt varsel som möjligt. Detta gäller icke minst i fråga om högre beställningar, beträffande vilka en personalförändring i allmänhet medför ett stort antal omplaceringar i succession.

En vidgad återhållsamhet vid meddelandet av beslut rörande förflyttningar torde vara ägnad icke blott att tillgodose personalens berättigade intressen härvidlag utan även att nedbringa statsverkets kostnader. Revisorerna ha i förevarande sammanhang främst velat rikta uppmärksamheten på förhållandena vid försvaret. De anförda synpunkterna synas dock enligt revisorernas uppfattning i erforderlig mån böra beaktas jämväl inom andra områden av statsförvaltningen.

Utlåtanden ha avgivits av *chefen för försvarsstaben, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet och försvarets civilförvaltning* (Del II, s. 23—29).

Chefen för försvarsstaben framhåller, att det av försvarsstabens militära personal främst är officerarna på försvarsstabens stat, generalstabsofficerarna samt de till försvarsstaben kommenderade officerarna, för vilka jämförelsevis ofta återkommande omplaceringar medförande flyttningskostnader ifrågakomma. Sådana omplaceringar äro enligt försvarsstabschefens mening nödvändiga med hänsyn till stabstjänstens natur. De bero antingen på befordringar till och inom regementsofficersgraden eller på avlösning av personal vid staben. Omplaceringar äro i det förra fallet ofta ofrånkomliga enär befattningarna vid försvarsstaben i regel äro bundna till viss lönegrad. I senare fallet måste tjänstgöringen vid försvarsstaben avbrytas med hänsyn

till vikten av vederbörandes fortsatta utbildning, för flertalet genom tjänstgöring vid trupp. Framför allt med hänsyn härtill anses omplaceringarnas antal vid försvarsstaben svårligen kunna begränsas mer än hittills skett. Då emellertid alltför täta omplaceringar av personal icke äro önskvärda vare sig ur ekonomisk synpunkt eller med hänsyn till försvarsstabens effektivitet och den enskildes intresse, kommer omplacering av försvarsstabens personal även i fortsättningen att begränsas så långt tjänstens krav i övrigt medger, anför försvarsstabschefen slutligen.

I de tre försvarsgrenschefernas utlåtanden ges uttryck åt liknande synpunkter. Cheferna för armén och marinen framhålla dessutom, att något kringgående av flyttningskungörelsens bestämmelser om lägre flyttningsersättning i fall av befordran icke ägt rum inom respektive försvarsgrenar.

Försvarets civilförvaltning förklarar sig dela den av revisorerna i ämnet uttalade uppfattningen.

Utskottet delar revisorernas uppfattning att största möjliga återhållsamhet bör iakttagas vid omplacering av personal, varav kan föranledas utbetalande av flyttningsersättningar eller omplaceringstraktamenten. Dylik omplacering bör givetvis ske endast då tjänstens behöriga gång så oundgängligen kräver eller då en förflyttning eljest är nödvändig ur utbildnings- eller tjänstbarhetssynpunkt.

Vad nu sagts gäller uppenbarligen hela statsförvaltningen. Revisorernas erinringar ha emellertid avseende närmast å försvarsväsendet. Av de i ärendet avgivna utlåtandena har utskottet bibragts den uppfattningen, att de militära myndigheterna i princip inse betydelsen av att i såväl statens som personalens intresse omplaceringar i möjligaste mån böra undvikas.

Av arméchefens utlåtande synes emellertid i fråga om omplaceringar i samband med befordringar till och inom regementsofficersgraderna framgå, att vissa möjligheter föreligga att genom en vidgad befordringsgång inom eget regemente undvika förflyttningar. Vidare framgår, att beträffande den rutinmässiga omplacering, som har till syfte att bereda den vid staber och skolor tjänstgörande personalen erforderlig trupptjänstgöring, olika uppfattningar kunna förekomma i fråga om tiden för tjänstgöringen vid stab och skola respektive truppförband. Det vill sålunda synas som om —även om inom ramen för nu tillämpad praxis en begränsning av omplaceringarna iakttagits — möjligheter föreligga bl. a. att genom en i dessa hänseenden ändrad praxis minska antalet omflyttningar. Utskottet är icke berett göra något uttalande, huruvida en dylik ändring är att förorda. Därvid böra givetvis mot varandra vägas föreliggande besparingsmöjligheter och eventuella olägenheter med avseende å personalens tjänstbarhet. Spörsmålet synes emellertid vara av den betydelse, att detsamma förtjänar Kungl. Maj:ts särskilda uppmärksamhet.

Av utlåtandena framgår, att de militära myndigheterna eftersträva att tillkännagiva väntade omplaceringar möjligast lång tid i förväg, i allmänhet sex månader. Utskottet vill understryka vikten av att — icke minst

under nuvarande exceptionella förhållanden å bostadsmarknaden — varsel om väntade utnämningar och omplaceringar givas i så god tid som möjligt. Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet sålunda anfört.

4:o) Viss anskaffning av bensin (motyl) inom armén. Under försvarsdepartementet, § 7, ha revisorerna framställt vissa erinringar mot ett av arméförvaltningens intendenturavdelning ingånget rabattavtal (Del I, s. 23—25).

Under beredskapstiden har arméns behov av bensin (motyl) tillgodosetts huvudsakligen genom central upphandling, som verkstälts av arméförvaltningens intendenturavdelning. Emellertid synes något förbud icke ha utfärdats för de olika lokala arméförbanden (motsvarande organisationer) att själva ombesörja anskaffning av nämnda drivmedel. I vilken omfattning lokal upphandling ägt rum har med hänsyn till den korta tid, som stått revisorerna till buds, icke kunnat närmare utrönas. Av tillgängliga räkenskaper synes emellertid framgå, att enbart under tiden den 1 oktober 1944—den 30 juni 1945 vid vederbörande förband inköpts omkring 2 milj. liter bensin.

I fråga om den centrala upphandlingen har intendenturavdelningen under tiden den 1 april 1943—den 31 december 1945 å utgivna likvider verkställt avdrag med 5 öre per liter för levererade flytande drivmedel. Denna rabattering synes ha företagits utan stöd av något formligt avtal mellan kronan och leverantörerna. Efter samråd med industrikommissionens prisbyrå har emellertid intendenturavdelningen under år 1946 träffat överenskommelse med vederbörande bensin- och oljebolag, varvid betalningsvillkoren närmare reglerats jämväl i vad angår viss förgångnen tid. Sålunda ha leverantörerna förbundit sig att för samtliga leveranser intill den 1 april 1944 avstå från varje anspråk på återbäring av den utav intendenturavdelningen uttagna rabatten. För å tiden därefter belöpande leveranser har däremot stipulerats en återbäring till leverantörerna svarande mot 20 procent av den innehållna rabatten. Överenskommelsen innebär sålunda, att leverantörerna godtagit en rabatt av 4 öre per liter å levererade drivmedel, detta oavsett leveranssättet.

Vad de lokala förbandens anskaffningar i sin tur beträffar, har någon motsvarighet till omförmälda avtal icke förefunnits. Över huvud taget synes trots omfattningen av förbandens bensininköp någon rabattering icke annat än i undantagsfall ha medgivits av vederbörande leverantörer. Denna för statsverket ekonomiskt ofördelaktiga upphandlingsverksamhet har uppmärksamrats av försvarets civilförvaltnings revision, som med anledning därav inlett underhandlingar med vissa bensin- och oljebolag i och för återvinnande till kronan av en del av de utgivna likvidbeloppen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att arméförvaltningens intendenturavdelning lyckats nå uppgörelse med vederbörande bensin- och oljebolag om en icke oväsentlig rabatt å de under viss period av beredskapstiden verkställda inköpen av bensin (motyl) för arméns behov. Vid sidan av denna i intendenturavdelningens regi bedrivna centrala upphandling ha emellertid de lokala arméförbanden — då förbud däremot icke synes ha utfärdats — i betydande utsträckning själva ombesörjt anskaffning av bensin. Härvid ha förbanden dock blott i undantagsfall medgivits någon inköpsrabatt. Vid av revisionen inom försvarets civilförvaltning i anledning härav upptagna förhandlingar med vederbörande leverantörer om viss återbäring till statsverket ha svårigheter yppats att ernå en för kronan ekonomiskt tillfredsställande lösning.

Instruktionsenligt åligger det intendenturavdelningens förrådskontrollkontor att vid granskningen av lokalförbandens räkenskaper uppmärksamma bl. a. frågor rörande erlagda priser. Såvitt revisorerna kunnat finna ha emellertid från förrådskontrollkontorets sida inga särskilda åtgärder vidtagits i förevarande sammanhang. Det framstår vidare enligt revisorernas mening såsom anmärkningsvärt, att det ingångna rabattavtalet icke utsträckts att omfatta all anskaffning av bensin inom armén samt att, såvitt kunnat utrönas, erforderliga direktiv rörande de lokala arméförbandens ifrågavarande upphandlingsverksamhet icke utfärdats av intendenturavdelningen.

Emellertid synes det revisorerna ligga nära till hands att i merberörda avtal inlägga den innebörden, att de därigenom uppnådda prisvillkoren avsett all den bensin, som från de av avtalet berörda bolagen och under däri angiven tid levererats till armén, oberoende av genom vilken myndighet upphandling ägt rum. Ett visst stöd för en dylik tolkning står att finna i den omständigheten, att jämväl arméförvaltningens tygavdelning kommit i åtnjutande av ifrågavarande rabatt. Med hänsyn härtill synes enligt revisorernas mening vägande skäl kunna åberopas till förmån för den uppfattningen, att statsverket får anses äga berättigade anspråk på erhållande av viss återbäring även i vad rör sådana drivmedelsleveranser som direkt gäldats av arméns lokalförband.

Utlåtande har avgivits av *arméförvaltningens intendenturavdelning* (Del II, s. 30—34), som bland annat framhållit följande.

Från och med beredskapstidens början tillämpade krigsleverantörerna officiellt fastställda pris. De rabatter, som tidigare beviljats större konsumenter, utgingo alltså icke längre. Skälet härför var, att leverantörernas importkostnader ökats efter krigsutbrottet. De av priskontrollnämnden officiellt fastställda priserna voro beräknade med hänsyn härtill och voro alltså att anse som fasta minimipris. Även statens reservförrådsnämnd, som efter hand börjat importera och lagra bensin, tillämpade dessa fasta pris.

Först i samband med underhandlingar med reservförrådsnämnden rörande en större överflyttning av bensin till intendenturavdelningens egna lager uppkom frågan om viss rabatterning och samtidigt härmed upptog intendenturavdelningen denna fråga även med krigsleverantörerna. Härvid gjorde intendenturavdelningen anspråk på en rabatt av 5 öre per liter och detta icke blott för den ojämförligt större del, som levererades till intendenturavdelningens egna lager (i det följande benämnd »lagervara»), utan även för den mindre del, som beställdes och likviderades av truppförbanden (i det följande benämnd »konsumtionsvara»). Till denna framställning ställde sig

krigsleverantörerna helt avvisande. Framför allt gällde detta konsumtionsvarorna, vilka alltid uttogos i mindre partier. Därtill kom att dessa leveranser voro brådskande och skedde ofta på andra tider än ordinarie arbetstid. Om distributionsnätet skulle kunna bibehållas vid en för försvaret godtagbar effektivitet, måste sålunda leverantörerna vidkännas betydligt ökade personalkostnader.

Då intendenturavdelningen fann dessa skäl värda beaktande, och då det var av stor vikt att mot leverantörernas klart uttryckta mening icke företaga något, som kunde giva dem anledning att vidtaga åtgärder, som kunde äventyra beredskapens planmässiga funktionering, ansåg intendenturavdelningen sig icke tillsvidare böra vidhålla sitt krav på denna punkt.

Efter en redogörelse för den närmare gången av de förhandlingar som slutligen ledde fram till det av revisorerna omnämnda rabattavtalet upplyser intendenturavdelningen, att i samband härmed ånyo upptogs frågan om rabattering även å konsumtionsvarorna. Av tidigare anförda skäl ansågs, att dessa leveranser icke borde bli föremål för någon rabattering. Under hänvisning till de av försvarets civilförvaltnings revision i ärendet vidtagna åtgärderna framhålles emellertid samtidigt i remissutlåtandet, att intendenturavdelningen kommer att samverka med civilförvaltningen för ernående av bästa möjliga resultat.

Utskottet. Revisorerna ha i förevarande sammanhang fäst uppmärksamheten vid det förhållandet, att visst av arméförvaltningens intendenturavdelning med vederbörande oljebolag ingånget rabattavtal allenast omfattat den i avdelningens egen regi bedrivna centrala upphandlingen av drivmedel, medan den av de lokala truppförbanden verkställda anskaffningen icke berörts därav. Såsom förklaring härtill har intendenturavdelningen bland annat åberopat den omständigheten, att de lokala inköpen alltid företagits i mindre partier, vilket i förening med leveransernas oregelbundna spridning över dygnets alla timmar ansetts utgöra motiv för att rabatt i dessa fall icke bort ifrågakomma. Såvitt tillgängliga uppgifter ge vid handen synas emellertid de ifrågavarande leveranserna i icke obetydlig utsträckning ha skett i tankbil eller järnvägstankvagn.

Vid av försvarets civilförvaltnings revision i ärendet upptagna förhandlingar ha en del bolag förklarat sig kunna medgiva viss rabatt, medan i andra fall svårigheter yppats att uppnå en för kronan ekonomiskt tillfredsställande lösning. För egen del är utskottet av den uppfattningen, att för sådana leveranser som icke skett via återförsäljare utan direkt från oljebolagens upplag eller depåer rimligen bör kunna påräknas sedvanlig rabatt. Att en lösning av frågan enligt nu angivna grunder icke tidigare kommit till stånd finner utskottet i likhet med revisorerna anmärkningsvärt. Då emellertid intendenturavdelningen nu förklarat sig i förevarande angelägenhet komma att samverka med civilförvaltningen för ernående av bästa möjliga resultat, anser sig utskottet kunna inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

5:o) **Vissa uppbördsmedel inom försvaret.** Under försvarsdepartementet, § 9, ha revisorerna förordat en översyn av gällande bestämmelser rörande upplåtelse av försvarsväsendet tillhöriga lokaler samt tillhandahållande av bad i kronan tillhöriga badinrättningar (Del I, s. 32—39).

I kasernvårdsreglementet den 30 november 1922 föreskrevs tidigare beträffande *armén*, att truppförbandschef, där utan olägenhet för truppförband eller dess övningar inkomst åt kronan kunde genom uthyrning av lägenheter m. m. beredas, ägde låta verkställa sådan uthyrning. Enligt av arméförvaltningens dåvarande fortifikationsdepartement den 26 maj 1923 utfärdade bestämmelser göres emellertid numera åtskillnad mellan tillfälliga och andra upplåtelser. I förstnämnda avseende stadgas därvid bl. a., att vederbörande truppförbandschef eller annan chef må till skolor, idrotts- eller skytteföreningar eller enskilda personer för anordnande av övningar, tävlingar, uppvisningar, utställningar eller hållande av föredrag för visst tillfälle upplåta lantförsvaret tillhöriga lokaler mot villkor att kronan genom upplåtelsen icke tillfogas skada eller förlust. Beträffande annan upplåtelse föreskrives bl. a. i fråga om annan lokal än bostadslägenhet, att sådan lokal må för idrott, utställningar o. d. av vederbörande truppförbands- eller motsvarande chef upplåtas mot avgift till sådant belopp, att kronan erhåller ej allenast ersättning för slitning m. m. utan jämväl skäligen inkomst. Vidare stadgas i av arméförvaltningens dåvarande intendentsdepartement den 10 februari 1931 meddelade föreskrifter, att vid tillfällig upplåtelse av kronans lokaler ersättning för bränsle, lyse, vatten och renhållning skall i förekommande fall erläggas med belopp, som vederbörande truppförbandschef, under beaktande av att kronan icke förorsakas förlust, äger med hänsyn till årstid, truppförbandens egna kostnader m. m. fastställa. Beräkningen av truppförbandens egna kostnader skall såvitt möjligt grunda sig på verkliga tillhandahållna mängder bränsle, lyse, vatten och renhållningseffekter med tillägg av kostnaden för de naturaprestationer, som utföras av truppförbandets personal.

I fråga om tillfällig upplåtelse av *marinen* tillhörande byggnader m. m. har marinförvaltningen i skrivelse den 27 april 1934 föreskrivit, att vederbörande chef må till skolor, idrotts- eller skytteföreningar och andra liknande sammanslutningar, till föreningar av marinens militära och civilmilitära personal eller till enskilda personer, efter prövning av ändamålet i varje särskilt fall, för anordnande av övning, tävling, uppvisning, utställning, föredrag o. d., anordnat för välgörande eller annat dylikt ändamål eller avseende personalens nytta eller förströelse, för visst tillfälle upplåta marinen tillhöriga lokaler. Som villkor härför gäller, att kronan genom upplåtelsen icke tillfogas skada eller förlust.

Vad slutligen avser *flygvapnet* stadgas i kungl. brev den 3 juni 1932, att ärenden angående tillfälligt upplåtande av flygvapnet tillhörig byggnad till idrotts- eller skytteförening o. d. må avgöras av flygstyrelsen (numera flygförvaltningen) under villkor att kronan genom upplåtelsen ej tillfogas skada eller förlust. Härutöver har flygförvaltningen föreskrivit, att vid här avsedd

upplåtelse till ideella föreningar o. d. det uthyrda (upplåtna) objektet skall genom hyresgästens försorg och å dennes bekostnad brandförsäkras till fulla värdet med flygförvaltningen såsom förmänstagare. Vederbörande flottiljchefer ha dock bemyndigats att medgiva sammanslutningar eller föreningar bland flygvapnets personal befrielse från sådan brandförsäkringsplikt.

Ett av revisorerna införskaffat utredningsmaterial visar, att de ifrågavarande föreskrifterna tillämpats mycket olika. I åtskilliga fall har sålunda vid upplåtelse av lokaler endast hyra uttagits men icke ersättning för bränsle, lyse, vatten och renhållning. I andra fall förekommer det motsatta förhållandet. Understundom ha föreskrifterna beträffande tillfällig upplåtelse t. o. m. tolkats så, att ersättning för hyra icke finge uttagas. Vidare synas avgifterna ha fastställts efter synnerligen varierande beräkningsgrunder. De utgående avgiftsbeloppen kunna slutligen i allmänhet icke anses stå i paritet med gängse hyrespriser på allmänna marknaden. Revisorerna ha i detta sammanhang särskilt beaktat, att vid försvarsväsendet anställd personal och förefintliga sammanslutningar (idrottsföreningar, skytteföreningar, tennisklubbar o. d.) i övervägande utsträckning medgivits att utan avgift begagna kronan tillhöriga lokaler.

Revisorerna lämna vidare en redogörelse för hittills gällande bestämmelser i fråga om tillhandahållande av bad i kronan tillhöriga badinrättningar. Härutinnan torde utskottet få hänvisa till s. 36 och 37 i berättelsen. De av revisorerna återgivna föreskrifterna giva vid handen, att med visst undantag betydande skiljaktigheter föreligga mellan försvarsgrenarna rörande rätten för den vid försvarsväsendet anställda personalen att på kronans bekostnad erhålla varmbad.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att betydande skiljaktigheter föreligga mellan armén, marinen och flygvapnet med avseende på gällande bestämmelser rörande upplåtelse av militära lokaler samt tillhandahållande av bad i kronan tillhöriga badinrättningar. Såvitt revisorerna kunnat finna, måste speciellt de förstnämnda föreskrifterna i vissa fall anses vara jämväl mindre klart utformade, med påföljd att desamma kommit att tillämpas mycket olika även inom en och samma försvarsgren. En bidragande orsak härtill för arméns vidkommande torde ha varit den i det föregående omförmälda uppdelningen i tillfällig och annan upplåtelse, vilken icke visat sig möjlig att konsekvent genomföra, när bestämda gränser mellan dessa båda kategorier ofta icke förefinnas i praktiken. De ifrågavarande föreskrifterna framstå vidare såsom i vissa avseenden föråldrade. I den mån särskilda ersättningar betingats, synas sålunda dessa icke alltid vara så avpassade, att kronan erhåller skälig gottgörelse för de med verksamheten numera förenade kostnaderna. Revisorerna ha slutligen uppmärksammat, att inom försvarsväsendet anställda befattningshavare och verksamma föreningar, i fall då de äro att betrakta såsom enskilda personer resp. sammanslutningar, mot gällande föreskrifter medgivits befrielse från eljest utgående avgifter.

Vad sålunda iakttagits ger revisorerna anledning framhålla behovet av att berörda föreskrifter underkastas översyn för vinnande av större likfor-

mighet såväl inom samma försvarsgren som de olika försvarsgrenarna emellan. I anslutning härtill torde bestämmelserna i vissa avseenden böra förtydligas. Med hänsyn till önskvärdheten av ett rationellt utnyttjande av kronan tillhöriga lokaler synes enligt revisorernas mening ett klarläggande av innebörden i det i förberörda föreskrifter använda begreppet »skada eller förlust» vara i särskild grad erforderligt. Vidare torde böra beaktas önskvärdheten av att förekommande avgifter och liknande ersättningar bättre än hittills komma att ansluta sig till rådande marknadspriser.

Av den lämnade redogörelsen framgår även, att den av de militära myndigheternas verksamhet betingade uppbörden allt mer vuxit i omfattning. Revisorerna, som jämväl vilja erinra om betydelsen av att nämnda uppbörd blir föremål för erforderlig granskning, anse sig i anslutning härtill kunna ifrågasätta, huruvida icke även på andra, i det föregående berörda områden av den militära förvaltningen en översyn av gällande bestämmelser rörande förekommande uppbördsmedel bör under hänsynstagande till ovan angivna synpunkter verkställas.

Utlåtande har avgivits av *försvarets civilförvaltning* efter hörande av *arméns fortifikationsförvaltning* samt *armé-, marin- och flygförvaltningarna* (Del II, s. 43—45).

Civilförvaltningen har bland annat erinrat om att Kungl. Maj:t genom ämbetsskrivelse den 30 december 1947 utfärdat nya föreskrifter angående tillhandahållande av varmbad åt personal vid försvarsväsendet m. m. Beträffande frågan om upplåtelse av försvarsväsendet tillhöriga lokaler ansluter sig civilförvaltningen helt till revisorernas uppfattning, att en översyn av bestämmelserna på förevarande område bör verkställas i syfte att få till stånd för hela försvaret enhetliga, tidsenliga och tydliga föreskrifter. Jämväl de av civilförvaltningen hörda myndigheterna biträda i stort sett revisorernas åsikter i frågan.

Utskottet. Den av revisorerna berörda frågan om tillhandahållande av bad i kronan tillhöriga badinrättningar har numera i princip reglerats, sedan Kungl. Maj:t genom ämbetsskrivelse den 30 december 1947 utfärdat nya föreskrifter i ämnet. Såvitt utskottet kunnat finna har någon motsvarande omarbetning av gällande bestämmelser rörande upplåtelse av militära lokaler icke företagits. I likhet med revisorerna är emellertid utskottet av den uppfattningen, att på förevarande område behov av mera enhetliga, tidsenliga och tydliga föreskrifter föreligger. Nämnda behov har jämväl vitsordats av de i ärendet hörda remissmyndigheterna.

Den för samtliga försvarsgrenar gemensamma fortifikationsförvaltningen, varom beslut fattades vid 1947 års riksdag, har trätt i funktion fr. o. m. sisteförflutna maj månad. Enligt utskottets mening bör det lämpligen ankomma på denna myndighet att verkställa den erforderliga översynen av sistberörda bestämmelser.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt fortifikationsförvaltningen att verkställa här avsedda översyn av gällande bestämmelser rörande upplåtelse av försvarsväsendet tillhöriga lokaler.

6:o) Stockholms luftvärnsregementes anläggningsarbeten i Norrtälje. Under försvarsdepartementet, § 10, ha revisorerna berört de ekonomiska konsekvenserna av beslutet att återkalla samtliga arbetstillstånd för de för Stockholms luftvärnsregementes räkning påbörjade arbetena vid Norrtälje (Del I, s. 39—46).

Efter förslag av Kungl. Maj:t i prop. 1945: 189 beslöt riksdagen (skr. nr 460), att Stockholms luftvärnsregemente skulle förläggas till Norrtälje, varjämte riksdagen för budgetåret 1945/46 anvisade till mark för övningsfält för regementet ett investeringsanslag av 155 000 kronor och till ordnande av regementets förläggning ett investeringsanslag av 3 miljoner kronor. De totala kostnaderna för uppförande av regementets kasernetablissemment hade i propositionen preliminärt beräknats till 16 510 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1944.

I skrivelse den 2 april 1946, nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag under försvarets fonder för budgetåret 1946/47, anmälde riksdagen bl. a., att riksdagen till ordnande av Stockholms luftvärnsregementes förläggning för nämnda budgetår anvisat ett investeringsanslag av 6 miljoner kronor.

Efter framställning från fortifikationsförvaltningen har Kungl. Maj:t genom brev den 8 augusti 1946 *dels* fastställt situationsplan och ritningar, *dels* meddelat dispositionsbeslut, *dels ock* beviljat byggnadstillstånd för vissa i en första byggnadsetapp för etablissemmentet ingående byggnadsobjekt. Kostnaderna härför ha beräknats uppgå till närmare 2 milj. kronor. Genom brev den 30 maj 1947 har Kungl. Maj:t vidare *dels* fastställt situationsplan och ritningar till värmecentral med brandredskapsbod och kolgård vid etablissemmentet, *dels* till förvaltningens förfogande för arbetenas utförande ställt ett belopp av 488 000 kronor, *dels ock* meddelat byggnadstillstånd.

Under återopande av starkt minskad tillgång på arbetskraft inom byggnadsfacket har länsarbetsnämnden i Stockholms län genom beslut den 25 juni 1947 återkallat samtliga arbetstillstånd för de påbörjade arbetena vid Norrtälje. Dock har nämnden samma dag tilldelat förvaltningen 20 arbetare för utförande av vissa skyddsarbeten, som voro ofrånkomliga på grund av arbetstillståndens återkallande. Sedermera har genom beslut den 24 juli 1947 nämnda antal utökats till 36 arbetare. Beträffande värmecentralen har länsarbetsnämnden vidare meddelat arbetstillstånd den 29 juli 1947, varvid emellertid enligt nämndens beslut endast hälften av den beräknade erforderliga arbetsstyrkan fick disponeras för ändamålet. Med undantag för värmecentralen hade sålunda vid tiden för avgivandet av revisorernas berättelse samtliga arbeten vid etablissemmentet måst nedläggas.

Beträffande det vid avbrottet rådande arbetsläget får utskottet hänvisa till s. 42 i berättelsen.

I underdånig skrivelse den 9 september 1947 har fortifikationsförvaltningen anfört besvär över länsarbetsnämndens förenämnda beslut, varjämte ämbetsverket i promemoria till socialdepartementet den 24 september 1947 förebragt ytterligare motivering för sin ståndpunkt. Ifrågavarande be-

svär hade vid tiden för avgivandet av revisorernas berättelse ännu icke avgjorts av Kungl. Maj:t.

Genom avtal med Norrtälje stad den 19 och 20 februari 1945 har frågan om den för luftvärnsregementet erforderliga marken närmare reglerats. Efter en redogörelse för innebörden av vissa i anslutning härtill träffade överenskommelser framhålla revisorerna att staden, till fullgörande av vissa genom förenämnda markavtal gjorda åtaganden, såsom anordnande av tillfartsvägar, framdragning av ny vattenledning m. m., per den 1 juli 1947 fått vidkännas utgifter om i runt tal 1 350 000 kronor. Staden har vidare måst binda sig för fortsatta investeringar enligt tidigare uppgjord plan. Dessutom räknar staden med ett betydande inkomstbortfall genom att den höjning av skatteunderlaget, som skulle blivit en följd av regementets utflyttning till Norrtälje, ytterligare skjutits på framtiden. Enligt vad revisorerna av representanter för Norrtälje stad under hand erfarit, torde staden komma att framställa krav på ersättning för ränte- och amorteringsutgifter m. m. med omkring 100 000 kronor per år, intill dess regementet överflyttar till det nya etablissementet.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den av vederbörande länsarbetsnämnd den 25 juni innevarande år beslutade återkallelsen av samtliga arbetstillstånd för de för Stockholms luftvärnsregementets räkning påbörjade arbetena vid Norrtälje har, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, medfört betydande olägenheter av icke minst ekonomisk art. Till förebyggande av eljest ofrånkomliga skador å de ännu icke färdigställda anläggningarna av olika slag har fortifikationsförvaltningen sålunda nödgats igångsätta vissa skyddsarbeten, varjämte kronan icke synes kunna undgå att bereda vederbörande entreprenörer ersättning för de genom arbetsinställelsen vållade förlusterna. Merkostnaderna härför, vid ett arbetsavbrott om sex månader, ha preliminärt uppskattats till 200 000 kronor. Vidare läser Norrtälje stad komma att framställa anspråk på ekonomisk gottgörelse för vissa utgifter som staden måst vidkännas på grund av fullgjorda förpliktelse i förevarande sammanhang. Sistnämnda ersättningsanspråk, vilka enligt fortifikationsförvaltningens uppfattning kronan icke heller torde kunna undandraga sig, skulle enligt av revisorerna under hand inhämtade uppgifter uppgå till i runt tal 100 000 kronor per år, intill dess regementet inflyttar i det nya etablissementet. Härtill kommer att kronan, genom att vissa byggnader icke få färdigställas, nödgas förhyra särskilda förrådslokaler till en kostnad av mer än 65 000 kronor per år.

Det genom byggnadsarbetenas försening uppkomna dröjsmålet i fråga om luftvärnsregementets utflyttning från Stockholm kan vidare innebära risk för att kronan å sin sida blir ur stånd att uppfylla villkoren i det med Stockholms stad ingångna avtalet angående upplåtelse till staden av Ladugårdsgårde, enligt vilket avtal kronan — bland annat — förbehållits rätt att längst t. o. m. utgången av år 1950 utnyttja nämnda område såsom övningsplats m. m. för Stockholms luftvärnsregemente. Den fördröjda utflyttningen får jämväl till följd, att förutvarande Göta livgardes kaserner icke inom beräknad tid kunna frigöras för andra ändamål. Under § 25 i sin berättelse ha revisorerna, under erinran om det trängande behov av för statsverket lämpade förvaltningslokaler som föreligger i huvudstaden, bl. a. framhållit, att detta behov till icke ringa del skulle kunna tillgodoses, därest nyssnämnda kasernbyggnader finge tagas i anspråk härför. Ett ytterligare

uppskov med det definitiva lösandet av luftvärnsregementets förläggningsfråga måste sålunda för statsverket innebära avsevärda merkostnader i form av hyror för erforderliga kontorslokaler m. m.

Revisorerna, som avlagt besök vid de ifrågavarande anläggningarna i Norrtälje, ha kunnat konstatera att — med undantag för cement och visst virke, vars anskaffning icke torde erbjuda några större svårigheter — praktiskt taget all för den första byggnadsetappen behövlig materiel finnes lagrad på platsen. Indragandet av arbetstillstånden har också motiverats med rent arbetsmarknadspolitiska skäl. Det frigörande av arbetskraft som därigenom skett synes dock icke kunna tillmätas någon mera väsentlig betydelse. Enligt vad revisorerna under hand erfarit, hade fortifikationsförvaltningen vid förhandlingarna med länsarbetsnämnden anhållit om tillstånd att få disponera en »rörlig» arbetsstyrka om 50 man, vilket bedömdes vara tillräckligt för färdigställandet av redan påbörjade arbeten. Denna hemställan avlogs dock av nämnden, vilken i stället — såsom tidigare anförts — ställde 36 man till ämbetsverkets förfogande för utförande av vissa skyddsarbeten. Skillnaden i storleksordning mellan en fortifikationsförvaltningen begärd och av länsarbetsnämnden tillhandahållen arbetsstyrka är sålunda jämförelsevis ringa, och revisorerna finna det anmärkningsvärt, att nämnden med hänsyn till föreliggande omständigheter ansett sig icke kunna tillmötesgå fortifikationsförvaltningens önskemål på denna punkt.

Självfallet bör kronan i princip icke åtnjuta prioritet framför övriga intressenter på byggnadsmarknaden. De ekonomiska konsekvenserna av länsarbetsnämndens beslut äro emellertid i förevarande fall av så vittgående natur, att enligt revisorernas uppfattning ett särskilt beaktande härav skulle ha varit fullt motiverat. Vad i detta ärende förekommit ger revisorerna anledning att jämväl understryka angelägenheten av att ärenden av nu berörda grannlaga natur bestås en särskilt omsorgsfull prövning från de byggnadsreglerande myndigheternas sida, framför allt då fråga är om avbrytande av arbeten, för vilka igångsättningstillstånd redan givits.

Utlåtanden av avgivits av *arméns fortifikationsförvaltning och arbetsmarknadsstyrelsen* (Del II, s. 46—51).

Fortifikationsförvaltningen vitsordar riktigheten av den av revisorerna lämnade redogörelsen och meddelar därjämte, att länsarbetsnämnden i Stockholms län genom beslut den 7 januari 1948 lämnat förvaltningen tillstånd att för färdigställande av de arbeten, som i enlighet med nämndens beslut den 24 juli 1947 avbrutits, få sysselsätta för ändamålet erforderligt antal arbetare.

Under återopande av ett från vederbörande länsarbetsnämnd infortrat yttrande har arbetsmarknadsstyrelsen bland annat anförat följande.

Förenämnda åtgärd från länsarbetsnämndens sida måste ses mot bakgrunden av att länsarbetsnämnden enligt av arbetsmarknadscommissionen under våren och försommaren 1947 givna allmänna föreskrifter skulle vid utövandet av sina befogenheter att bestämma om tid för byggnadsföretags bedrivande och storleken av arbetsstyrkan vid dylika företag tillse att byggnadsverksamheten jämnt skulle fördelas mellan sommar- och vinterhalvåren och ej erhålla den koncentration under sommarhalvåret, som tidigare är på många håll förekommit.

Vidare hade länsarbetsnämnden i detta speciella fall att taga hänsyn till dels en relativt omfattande eftersläpning av pågående bostadsbyggnadsföretag, vilka med hänsyn till rådande bostadsbrist snabbt borde få färdigställas,

dels ock den omständigheten att i Norrtälje förelåg ett synnerligen angeläget arbete (vatten- och avloppsledningsföretag), som till mycket stor del endast kunde utföras under sommarhalvåret.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller vidare, att den vid ifrågavarande arbetsplats sysselsatta arbetsstyrkans storlek under tiden medio april till medio juli månad 1947 överstigit den av länsarbetsnämnden medgivna med 20 man samt att nämnden från slutet av juli tillåtit en arbetsstyrka av 58 man, vilken arbetsstyrka något ökades under senare delen av september. På grundval av de anförda siffrorna beräknar styrelsen, att av fortifikationsförvaltningen uttagits ca 2 500 dagsverken mera än som av länsarbetsnämnden medgivits.

Utskottet. Den av revisorerna lämnade redogörelsen ger vid handen, att statsverket tillskyndats betydande merkostnader genom vederbörande länsarbetsnämnds beslut att återkalla samtliga arbetstillstånd för de entreprenadarbeten, vilka för Stockholms luftvärnsregementes räkning påbörjats i Norrtälje. Anspråk på ersättningar i olika hänseenden synas ock vara att emotse. I sitt över förevarande paragraf avgivna utlåtande har arbetsmarknadsstyrelsen såsom förklaring till den vidtagna åtgärden hänvisat till nödvändigheten att tillgodose vissa andra arbetskraftsbehov i nyssnämnda stad, varjämte styrelsen gjort gällande att fortifikationsförvaltningen avsevärt överskridit det för arbetenas bedrivande av länsarbetsnämnden medgivna högsta antalet arbetare. Enligt av fortifikationsförvaltningens byggnadskontor till utskottet under hand lämnade uppgifter synes emellertid framgå, att förvaltningen hållit sig inom ramen för det för ifrågavarande entreprenadarbeten medgivna arbetarantalet och att den arbetsstyrka om 22 man, varmed den fastställda arbetskraftskvoten skulle ha överskridits, vore att hänföra till vissa av förvaltningen i egen regi bedrivna arbeten, för vilka särskilt byggnadstillstånd erhållits.

Såsom jämväl av arbetsmarknadsstyrelsen vitsordats har länsarbetsnämndens förenämnda beslut icke föranletts av materielsvårigheter utan motive-rats med rent arbetsmarknadspolitiska skäl. Av styrelsens förklaring framgår emellertid, att länsarbetsnämnden från slutet av juli månad 1947 tillåtit en arbetsstyrka av 58 man. Från fortifikationsförvaltningens byggnadskontor har vidare inhämtats, att byggnadskontoret vid de överläggningar som föregingo nämndens beslut att återkalla ifrågavarande arbetstillstånd förklarar sig kunna fullfölja pågående entreprenadarbeten med en arbetsstyrka av 64 man, därest densamma finge fritt disponeras inom arbetsområdet. Skillnaden i storleksordning mellan av fortifikationsförvaltningen begärd och av länsarbetsnämnden tillhandahållen arbetsstyrka är sålunda ytterst obetydlig, vilket förhållande jämväl bör ses mot bakgrunden av att en avsevärd del av den av nämnden medgivna arbetsstyrkan endast fick tagas i anspråk för improduktiva skyddsarbeten, medan fortifikationsförvaltningen för sin del avsett att med förenämnda arbetsstyrka slutföra de i den första byggnadsetappen ingående arbetena.

Av vad i ärendet förekommit synes sålunda framgå, att ett tillmötesgående av fortifikationsförvaltningens önskemål rörande arbetenas bedrivande icke skulle ha medfört någon större olägenhet ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt men däremot besparat statsverket kännbara ekonomiska förluster. Utskottet finner det anmärkningsvärt, att nämnden med hänsyn till föreliggande omständigheter ansett sig böra indraga ifrågavarande arbetstillstånd. Visserligen har fortifikationsförvaltningen numera medgivits att färdigställa de avbrutna arbetena, men detta oaktat kvarstå de merkostnader som genom den halvårslånga arbetsnedläggelsen redan åsamkats eller kunna komma att åsamkas kronan. För utskottet framstår det såsom betänkligt, att tillämpliga bestämmelser medgivit en underordnad myndighet att på sätt här skett fatta beslut som inneburit ett avsteg från självklara ekonomiska principer. Utskottet finner därför anledning att understryka vad revisorerna anfört rörande angelägenheten av att ärenden av nu berörda grannliga natur bestås en särskilt omsorgsfull prövning från de byggnadsreglerande myndigheternas sida, framför allt då fråga är om avbrytande av arbeten för vilka igångsättningstillstånd redan givits. Enligt utskottets mening är vad sålunda förevarit av den allvarliga natur, att särskilda åtgärder böra vidtagas till förhindrande av att statsverket framdeles tillskyndas förluster genom bristande förutseende vid handläggningen av liknande ärenden.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

7:o) **Ersättningar av underhållsskyldiga för utgivna bidragsförskott.** Under socialdepartementet, § 11, ha revisorerna till granskning upptagit frågan, i vilken utsträckning de av barnavårdsnämnderna utgivna bidragsförskotten ersättas av de underhållsskyldiga (Del I, s. 47—53).

Enligt gällande bestämmelser utgår av allmänna medel förskott å underhållsbidrag, bidragsförskott, till barn, vars fader enligt rättens beslut eller skriftligt av två personer bevitnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barnet, under förutsättning att fadern underlåter att betala förfallet underhållsbidrag. Bidragsförskott kan dock icke beviljas barn, vars föräldrar sammanbo, och ej heller barn, som bor tillsammans med sin fader.

Bidragsförskott utgår icke för längre tid än till och med dagen före den, då barnet fyller 16 år. Den beslutande myndigheten är i regel barnavårdsnämnden i den kommun, där barnets moder är mantalsskriven, då förskottet sökes.

Bidragsförskott får ej utgå med högre belopp än barnets fader enligt rättens beslut eller avtal är skyldig utgiva till barnets underhåll. Bidragsförskotten äro vidare graderade efter den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen och variera med hänsyn till barnens antal samt moderns och

barnets inkomster. Dyrtidstillägg utgår ej å bidragsförskott. Förskottets maximibelopp utgör för närvarande, då modern endast har ett barn under sin vårdnad, 252 kronor i ortsgrupp 1 och 360 kronor i ortsgrupp 3. Har modern vårdnaden om flera till förskott berättigade barn reduceras maximibeloppet för barn räknat. För tiden till och med den månad, under vilken barnet fyller två år, ökas bidragsförskottet med 60 kronor om året.

Bidragsförskott utgår icke alls eller med reducerat belopp, om modern har viss årsinkomst eller, därest hon är gift och sammanlever med sin man och denne är underhållsskyldig gentemot barnet, makarnas gemensamma årsinkomst uppgår till visst belopp. Har förskottsberättigat barn inkomst, som ej härrör från eget arbete, skall bidragsförskottet minskas med nämnda inkomst.

Kostnaderna för bidragsförskotten skola, i den mån ersättning ej kunnat uttagas av den underhållsskyldige, till tre fjärdedelar bestridas av statsverket och till en fjärdedel av den kommun, vars barnavårdsnämnd beviljat förskottet. För att kommunen skall utfå gottgörelse av statsmedel för utgivna bidragsförskott erfordras bl. a., att barnavårdsnämnden i de fall, då fadern ej efter förmåga fullgör sin underhållsskyldighet, utan dröjsmål vidtager erforderliga åtgärder för fordringens indrivande. För lämnat bidragsförskott inträder nämligen den barnavårdsnämnd, som utgivit förskottet, å vederbörande kommuns vägnar i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. Nämnden äger rätt att utan kostnad erhålla polismyndigheternas biträde för efterforskande av underhållsskyldig, hos vilken nämnden har fordran på grund av utgivet bidragsförskott, ävensom för verkställande av utredning rörande den underhållsskyldiges förmåga att återgälda förskottet.

När synnerliga skäl därtill föranleda, äger länsstyrelsen, på framställning av barnavårdsnämnden eller av den underhållsskyldige, besluta, att återkravsrätten skall eftergivas.

Har barnavårdsnämnden, efter det nämnden sökt gottgörelse av statsverket för visst bidragsförskott, av den underhållsskyldige uppburit ersättning för förskottet, åligger det nämnden att i samband med den ansökning om gottgörelse för utgivna bidragsförskott, som näst därefter göres, till statsverket redovisa tre fjärdedelar av den uppburna ersättningen, dock högst vad nämnden uppburit i gottgörelse av statsverket för förskottet.

Frågan rörande effektivare redovisning och indrivning av utgivna bidragsförskott har vid skilda tillfällen upptagits till diskussion. Sålunda ha riksdagens revisorer i sin år 1940 avgivna berättelse underkastat den dåvarande bidragsförskottslagen och dess tillämpning en kritisk granskning ur bland annat dessa synpunkter. Sedan riksdagen i anledning av revisorerens uttalande i skrivelse den 26 juni 1941, nr 405, anhållit att Kungl. Maj:t ville låta föranstalta om översyn av 1937 års bidragsförskottslag, anbefalldes socialvårdskommittén att verkställa berörda översyn. Kommittén avlämnade den 26 maj 1942 betänkande med förslag till ändrad bidragsförskottslag m. m., vilket lades till grund för 1943 års lagstiftning i ämnet.

De sakkunniga anförde därvid i fråga om bidragsförskotts återkrävande bl. a., att det i och för sig icke vore anmärkningsvärt att resultatet siffermässigt visat sig tämligen dåligt, då en viss del av de underhållsskyldiga alltid befunne sig i sådana omständigheter, att återbetalning icke kunde ifrågakomma. Därmed ville kommittén dock icke göra gällande annat än att indrivningen med all säkerhet borde kunna lämna bättre resultat.

1947 års revisorer ha upptagit bidragsförskottslagens tillämpning till närmare granskning främst med hänsyn till frågan i vilken omfattning de av barnavårdsnämnderna utgivna bidragsförskotten ersättas av de underhållsskyldiga. Revisorerna ha i en å s. 51 intagen tabell sammanställt uppgifter, vilka för varje län utvisa de belopp, som av barnavårdsnämnderna inom länet utbetalats under vart och ett av kalenderåren 1944—1946. Vidare har beräknats hur stor procentuell del av dessa belopp, som av de underhållsskyldiga ersatts under den ifrågavarande perioden. De sålunda redovisade uppgifterna — framhålla revisorerna — giva visserligen icke upplysning om hur stor del av de under ett visst år utgivna förskotten som återbetalats, då de under samma år influtna ersättningsbeloppen till viss del även avse förskott, utgivna under tidigare år. Genom att beräkningen grundas på flera år i följd utjämnas dock i stort sett de härav föranledda fluktuationerna.

Revisorerna ha även beräknat i vilken utsträckning staten och kommunerna kommit att med hänsyn till av de underhållsskyldiga gjorda inbetalningar slutligt bestrida utgifterna för de utgivna bidragsförskotten. Uppgifter härom redovisas även i nämnda tabell. Av tabellen kan sålunda utläsas hur stor procentuell andel som de underhållsskyldiga, stat och kommun slutligt få bära av de under viss tid av kommunen utbetalade bidragsförskotten.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna ha upptagit anslagen till bidragsförskott till granskning närmast med hänsyn till frågan, i vilken utsträckning de av barnavårdsnämnderna utgivna bidragsförskotten ersättas av de underhållsskyldiga. Den av revisorerna verkställda utredningen, vilken avser åren 1944—1946, giver vid handen, att en anmärkningsvärt stor del av förskotten icke återbetalats. Sålunda ha under perioden de underhållsskyldiga i genomsnitt ersatt allena ca 41 procent av de utgivna förskotten. I övrigt variera de ersatta beloppen mellan högst 46,8 procent i Stockholms stad och lägst 34,8 procent i Stockholms län. Av beräkningarna framgår vidare att staten under perioden fått slutligt bestrida ca 44 procent och kommunerna ca 15 procent av förskotten.

Med den begränsade tid, som stått revisorerna till buds, har det icke varit möjligt att i detalj utröna orsakerna till det mindre goda indrivningsresultatet. Till en del torde detta dock fortfarande sammanhånga med brister i barnavårdsnämndernas återkravsverksamhet. En i vissa avseenden växlande praxis synes sålunda ha utbildat sig de olika barnavårdsnämnderna och länen emellan med avseende å de krav, som ställas å de underhållsskyldigas betalningsförmåga, varjämte viss oklarhet fortfarande tycks råda rörande förefintliga möjligheter att begagna tvångsmedel för indrivningen. Icke minst synas nu berörda förhållanden förorsakas av bristen på

klargörande anvisningar och direktiv för nämndernas verksamhet. Dylika anvisningar torde sålunda ha utfärdats endast i vissa län, såsom i Väster- norrlands och Skaraborgs län. Revisorerna vilja emellertid ifrågasätta, om icke inom varje län samtliga barnavårdsnämnder borde tillställas en promemoria, i vilken riktlinjerna för återkravsverksamhetens bedrivande upp- droges samt genom typexempel de fall uttömmande redovisades, då visst tvångsmedel borde komma till användning. Revisorerna ha slutligen fått den uppfattningen att länsstyrelserna i vissa fall underkastat ansökningarna en prövning mer ur formella och expeditionella än materiella synpunkter.

En särskild kategori av underhållsskyldiga utgöra de till arbete varaktigt oförmögna invalida fäderna med barn, vilka enligt gällande bestämmelser äro berättigade till bidragsförskott. Vad angår denna grupp, där bidrags- förskottet uppenbarligen antagit karaktären mera av ett fast, fortlöpande understöd, kan ifrågasättas om icke de särskilda barnbidrag, vilka utgå enligt lagen den 26 juli 1947, borde såsom en naturligare bidragsform träda i stället för bidragsförskott. Genom en överflyttning av sagda grupp till barnbidragen bortföle det i bidragsförskottslagen föreskrivna, årligen upp- repade, omständliga förfaringssättet med konstaterande av betalningsför- summelse, ansökan om bidragsförskott, underrättelse till den underhålls- skyldige, åtgärder för återkrav, ansökan till länsstyrelsen om statsbidrag m. m.

Revisorerna äro medvetna om att bland de underhållsskyldiga alltid i viss utsträckning befinna sig personer, som på grund av verklig och varaktig oförmåga att fullgöra föreskriven underhållsskyldighet icke kunna återbe- tala utgivet bidragsförskott. Även med beaktande härav synas de ovan re- dovisade ersättningsbeloppen icke minst med hänsyn till de goda arbets- tillfällen, som under senaste tiden varit rådande, anmärkningsvärt låga. Revisorerna få därför uttala önskvärdheten av att vederbörande myndig- heter ha sin uppmärksamhet riktad på att de underhållsskyldiga i skälig utsträckning fullgöra sin underhållsskyldighet samt att, därest så anses på- kallat, åtgärder vidtagas i syfte att ernå ett bättre indrivningsresultat.

Utlåtanden ha avgivits av *socialstyrelsen* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 52—56).

Socialstyrelsen delar till fullo revisorernas uppfattning, att frågan om er- sättningens utkrävande är av största betydelse, särskilt med hänsyn till att det allmännas kostnader för förskottering av underhållsbidrag förutom av verksamhetens omfattning är beroende av i vad mån ersättning lämnas av de underhållsskyldiga. I sammanhang härmed erinrar styrelsen därom, att den utvidgning av bidragsförskottslagens tillämplighetsområde samt ägt rum med största sannolikhet får till följd, att bidragsförskott från och med innevarande år kommer att utgå i betydligt större utsträckning än hitintills. Det allmännas kostnader för verksamheten kunna därigenom beräknas kom- ma att öka i motsvarande mån.

Revisorernas uppfattning om att ersättning för bidragsförskott icke in- flyter i sådan utsträckning, som skulle vara möjlig om den underhållsskyldiges bidragsförmåga till fullo utnyttjades, säger sig socialstyrelsen kunna helt biträda. Beträffande den ifrågavarande indrivningsverksamheten, vil- ken främst åvilar barnavårdsnämnderna, har socialstyrelsen kunnat kon- statera påtagliga brister, vilka styrelsen i görligaste mån sökt avhjälpa. Sty- relsen har för avsikt att ytterligare intensifiera upplysningsverksamheten

på förevarande område, bland annat genom att i enlighet med revisorernas förslag lämna detaljerade anvisningar rörande de åtgärder som vid återkravsverksamheten i olika fall böra komma till stånd.

Socialstyrelsen framhåller vidare, att effektiviteten av en dylik verksamhet skulle bli betydligt större, därest styrelsen, som nu helt saknar instruktionsenliga befogenheter beträffande bidragsförskottsverksamheten, vore tillsynsmyndighet över barnavårdsmannainstitutionen och bidragsförskottsverksamheten och därigenom hade större befogenheter på detta område. Därjämte förordar styrelsen en effektivisering av införselinstitutet.

Jämväl riksräkenskapsverket förklarar sig i allt väsentligt kunna vitsorda de av revisorerna i förevarande hänseende gjorda erinringarna.

Utskottet finner i likhet med revisorerna det vara av behovet påkallat, att åtgärder vidtagas i syfte att ernå ett bättre indrivningsresultat på förevarande område. En dylik effektivisering av indrivningsförfarandet framstår såsom särskilt angelägen med hänsyn till att det allmännas kostnader för förskottering av underhållsbidrag beräknas komma att avsevärt stegras. I sitt remissutlåtande har socialstyrelsen bland annat framhållit, att styrelsen har för avsikt att i enlighet med revisorernas förslag lämna detaljerade anvisningar rörande de åtgärder, som vid återkravsverksamheten i olika fall böra komma till stånd. Därest denna verksamhet skall leda till önskat resultat, torde emellertid samtidigt en effektivisering av själva införselinstitutet vara erforderlig. Det kan enligt utskottet vidare ifrågasättas, huruvida icke kontrollen över barnavårdsmäns och barnavårdsnämnders befattning med nu berörda ärenden skulle genom att underställas socialstyrelsen kunna ytterligare förbättras.

Av nu anförda skäl synas de bestämmelser som reglera den ifrågavarande verksamheten böra göras till föremål för särskild översyn. I samband därmed böra enligt utskottets uppfattning de av revisorerna berörda möjligheterna att ersätta viss grupp av bidragsförskott med särskilda barnbidrag närmare undersökas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av utskottet angivet syfte.

8:o) **Vissa baracklägers användande inom sinnessjukvården.** Under inrikesdepartementet, § 13, ha revisorerna behandlat frågan om vissa baracklägers användande inom sinnessjukvården (Del I, s. 58—64).

Genom kungl. brev den 17 maj 1940 bemyndigades socialstyrelsen att dels efter samråd med vederbörande länsstyrelser och med byggnadsstyrelsen låta å olika orter inom riket uppföra och utrusta sammanlagt tolv barackläger, avsedda att i händelse av krigsutbrott användas för internering av sådana utlänningar, vilka icke borde behandlas såsom krigsfångar men ansåges

böra förvaras i interneringsläger, dels ock verkställa inköp av arbetskläder och arbetsskodon för i lägren internerade personer. För ändamålet ställdes till socialstyrelsens förfogande ett belopp av högst 900 000 kronor.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 september 1942 anmälde socialstyrelsen bl. a., att styrelsen funnit det nödvändigt att utöver redan beslutade barackläger, av vilka nio uppförts, inrätta ytterligare dylika läger. Av vissa i skrivelsen närmare anförda skäl ansåg styrelsen det därvid böra övervägas, huruvida icke de nya interneringslägren borde givas en sådan utformning, att de framdeles kunde komma till användning såsom sekundäravdelningar inom den statliga sinnessjukvården. Samråd härom hade ägt rum med medicinalstyrelsen, som givit sin anslutning till tanken. Socialstyrelsen framlade jämväl ett efter överläggning mellan ämbetsverken utarbetat förslag till uppförande av sådana barackläger. Kostnaderna härför beräknades av styrelsen till 1,4 milj. kronor för varje läger.

I proposition den 4 januari 1943, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte för anordnande av vissa barackläger anvisa ett reservationsanslag av 4 700 000 kronor. Riksdagen biföll (skr. nr 19) nämnda proposition. Kungl. Maj:t uppdrog sedermera dels åt socialstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa utredning och avgiva förslag å de platser, till vilka ifrågavarande barackläger skulle förläggas, dels ock åt byggnadsstyrelsen att, i samråd med socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, vidtaga förberedande åtgärder i övrigt för baracklägrens anordnande samt att enligt av Kungl. Maj:t sedermera lämnade föreskrifter uppföra ifrågavarande baracklägersbyggnader, vilka tills vidare skulle redovisas å byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond. Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att förenämnda reservationsanslag skulle av byggnadsstyrelsen disponeras för därmed avsett ändamål.

På grundval av ett av socialstyrelsen framlagt förslag å platser för förläggning av ifrågavarande barackläger föreskrev Kungl. Maj:t genom brev den 19 november 1943 respektive den 21 januari 1944 att barackläger skulle anordnas, ett å egendomen Rosöga nr 1 och 2, ett å Olofsfors egendom samt ett å Ribbingelunds kungsgård. Med anledning av en av medicinalstyrelsen gjord framställning förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 25 januari 1946 hinder icke möta mot att ovannämnda barackläger tills vidare finge användas för vård av här i landet omhändertagna tuberkulösa utländska medborgare.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 december 1945 framlade medicinalstyrelsen förslag till erforderliga kompletteringsarbeten i Olofsfors barackläger för dess omändring till statlig sinnesslöanstalt. Styrelsen framhöll därvid bl. a., att lägret, som då användes för vård av tuberkulösa flyktingar, under förra delen av budgetåret 1946/47 skulle komma att utrymmas. Då behovet av nya vårdplatser inom den statliga sinnesslövården vore trängande, borde åtgärder för lägrets omändring till dess kommande ändamål förberedas. Styrelsen hade av denna anledning låtit granska de ursprungliga rit-

ningarna för lägerbyggnaderna samt planerat erforderliga omändringar och kompletteringar av desamma. Kostnaderna härför beräknades uppgå till 625 000 kronor. Då anläggningen, avsedd att drivas såsom en sekundäravdelning till Salberga sjukhus, komme att kunna bereda vård för 160 patienter, skulle omändringskostnaderna uppgå till icke fullt 4 000 kronor per vårdplats. Styrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till 1946 års riksdag föreslå riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa 625 000 kronor. I skrivelse den 30 november 1946 har medicinalstyrelsen till behandling upptagit frågan om jämväl de båda övriga baracklägrens framtida användning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Då 1943 års riksdag beviljade medel för anordnande av tre barackläger, förlagda ett å egendomen Rosöga nr 1 och 2, ett å Olofsfors egendom och ett å Ribbingelunds kungsgård, var avsikten att desamma skulle givas en mera permanent karaktär än vad som varit fallet i fråga om tidigare byggda barackläger för att under fredstid efter erforderliga kompletteringsarbeten kunna användas såsom sekundäravdelningar inom den statliga sinnessjukvården. Vad beträffar lägret i Ribbingelund användes detsamma f. n. som provisorisk sinnessjukavdelning i anslutning till Sundby sjukhus. Lägret i Rosöga har ännu icke kommit till användning, men enligt vad revisorerna inhämtat har medicinalstyrelsen i samband med medelsäskandena för budgetåret 1948/49 föreslagit att lägret i befintligt skick till viss del tages i bruk såsom sekundäravdelning inom sinnessjukvården samt hemställt om anvisande av medel för härför erforderlig personal.

Olofsforslägret har, sedan det på eftersommaren 1946 utrymdes efter att dessförrinnan ha använts för vård av här i landet omhändertagna tuberkulösa flyktingar, icke kommit till användning. Revisorerna, som avlagt besök vid nämnda läger, ha funnit, att anläggningen befinner sig i fullgott skick. Den har i kök, värmecentral och tvättstuga en synnerligen förstklassig och modern maskinutrustning, som motsvarar mycket högt ställda krav. Härtill kommer en riklig uppsättning av inventarier och materiel, såsom filter, sängkläder, köksutensilier m. m. Goda arbetstillfällen kunna även beredas i de omgivande kronoskogarna. På grund härav och med hänsyn jämväl till anläggningens relativt centrala belägenhet i förhållande till Avesta, Krylbo och Sala synes densamma enligt revisorernas mening väl lämpad att användas såsom sekundäravdelning till Salberga sjukhus. De kostnader, vilka av medicinalstyrelsen beräknats för anordnande av en dylik sekundäravdelning — 625 000 kronor — hänföra sig huvudsakligen till uppförande av ytterligare personalbostäder, medan vad avser de nuvarande barackbyggnaderna endast smärre kompletteringsarbeten och sekundäranordningar, såsom uppsättande av mellanväggar m. m., synas vara erforderliga. Skulle anläggningen av kostnadsskäl likväl icke anses böra omändras för nu angivna ändamål, torde i varje fall kunna övervägas, huruvida icke densamma på sätt föreslagits i fråga om lägret i Rosöga kunde tagas i bruk i befintligt skick för vård av vissa mera lättskötta patientkategorier sinnessjuka.

Då Olofsforslägret sålunda har alla förutsättningar att för tämligen begränsade kostnader kunna fylla en viktig uppgift inom sinnessjukvården, finna revisorerna — särskilt med hänsyn till den rådande stora platsbristen på detta område — det anmärkningsvärt, att lägret ännu icke kommit till användning för detta ändamål. Det må erinras om att medicinalstyrelsen redan i skrivelser till Kungl. Maj:t dels den 11 september 1945 med förslag

till 10-årsplan för den statliga sinnessjukvården och sinnesslövdården i landet, dels ock den 3 december 1945 även upptagit frågan rörande lägreets framtida användning, varvid i sistnämnda skrivelse bl. a. framhållits att detsamma skulle komma att utrymmas under förra delen av budgetåret 1946/47. Förslag i detta avseende framlades av styrelsen ånyo i skrivelse den 30 november 1946. Revisorerna kunde vid sitt besök å lägret vitsorda vad medicinalstyrelsen i dessa framställningar anfört.

Då det är av vikt att frågan om Olofsforslägreets användning inom den statliga sinnessjukvården snarast bringas till sin lösning, ha revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet å vad sålunda förekommit.

Utskottet. Vid tillkomsten av baracklägret å Olofsfors egendom, vartill medel beviljades av 1943 års riksdag, förutsattes att detsamma framdeles skulle komma att utnyttjas inom den statliga sinnessjukvården. Sedan efter sommaren 1946 har emellertid lägret stått oanvänt, oaktat anläggningen därstädes befinner sig i fullgott skick. Revisorerna ha, särskilt med hänsyn till den rådande stora platsbristen inom förevarande område, funnit detta förhållande anmärkningsvärt. Utskottet delar denna uppfattning. Av propositionen 1948: 145 framgår emellertid, att vederbörande departementschef i enlighet med ett av medicinalstyrelsen den 20 februari 1948 avgivet förslag ansett sig böra tillstyrka, att Olofsforslägret från och med nästa budgetår såsom sekundäravdelning anslutes till Sätters sjukhus. Utskottet finner sig med anledning härav kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

9:o) **Distriktsbarnmorskornas förlossningsverksamhet.** Under inrikesdepartementet, § 14, ha revisorerna framfört vissa synpunkter på frågan om förlossningsvårdens ordnande (Del I, s. 64—72).

Förlossningsvården i vårt land arbetar under tvenne former, öppen och slutten vård.

Enligt för den öppna vården gällande bestämmelser skall riket vara indelat i barnmorskedistrikt. Varje landstingsområde samt stad, som ej deltagar i landsting, skall utgöra ett barnmorskedistrikt. Medicinalstyrelsen kan dock förordna, att stad, som ej deltagar i landsting, skall undantagas från distriktsindelningen, om staden träffar avtal med erforderligt antal barnmorskor att fullgöra distriktsbarnmorskornas uppgifter inom förlossningsvården.

Antalet barnmorskor inom distriktet bestämmas av medicinalstyrelsen efter förslag av vederbörande barnmorskestyrelse. Barnmorska förordnas tills vidare med sex månaders ömsesidig uppsägningstid. Barnmorskestyrelsen skall anvisa distriktsbarnmorska visst område, där hon i första hand skall utöva sin verksamhet samt bestämma hennes stationeringsort.

Det åligger distriktsbarnmorska dels att utan ersättning av den vårdade lämna förvård åt havande kvinnor, biträda vid förlossning i hemmet och lämna eftervård åt kvinnor, som efter förlossning vårdas i hemmet, dels, i den mån barnmorskestyrelsen så beslutar, att tjänstgöra å förlossningsan-

stalt, som drives eller erhåller driftbidrag av landstinget eller staden, att biträda i förebyggande mödra- och barnavård och vid barnavårdsnämnds befattningsmed ärenden om mödrahjälp samt att biträda i sådan sjukvård, som utövas i hemmen. Det ankommer på medicinalstyrelsen att utfärda närmare bestämmelser rörande omfattningen av distriktsbarnmorskas anlitan- de för hemsjukvård.

Distriktsbarnmorska åtnjuter kontanta avlöningsförmåner med minst samma belopp, som skulle utgå till henne, därest hon vore å vederbörande ort stationerad statlig tjänsteman med placering i lönegrad Ca 11, löneklass 11. Distriktsbarnmorska skall vidare i enlighet med vid 1947 års riksdag fattat beslut kostnadsfritt erhålla all för hennes arbetsuppgifter erforderlig utrustning och förbrukningsmateriel. För kostnader i anledning av resor utgår särskild ersättning vid resa för förlossning i hemmet.

För varje distriktsbarnmorskebefattning, som under minst tre fjärdedelar av ett och samma kalenderår uppehållits av legitimerad barnmorska, utgår statsbidrag för kalenderåret med visst belopp. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag gäller bland annat, att befattningen upptagits i en av medicinalstyrelsen godkänd plan för förlossningsvårdens tillgodoseende inom barnmorskedistriktet.

Vad beträffar den slutna förlossningsvården åter, finnas gällande statsbidragsgrunder dels i kungörelsen den 21 juli 1937, nr 742, avseende byggnadsbidrag till förlossningsanstalter, och dels i kungörelse samma dag, nr 743, avseende driftbidrag till förlossningsanstalter och väntehem.

Byggnadsbidrag utgår till landsting eller stad, som ej deltagit i landsting, i regel med högst hälften av kostnaderna för uppförande eller inrättande av barnbördshus samt av barnbördsavdelning vid lasarett eller därmed jämfäst sjukvårdsinrättning eller vid sjukstuga. Även till förlossningshem utgår bidrag av statsmedel vid uppförande av nybyggnad för ändamålet. Ansökning om statsbidrag avgöres av Kungl. Maj:t.

Driftbidrag utgår med visst belopp per dag och barnaföderska till landsting, kommun, kommunalförbund, förening eller stiftelse för driften av barnbördshus, barnbördsavdelning, förlossningshem och förlossningsrum hos barnmorska ävensom för driften av väntehem för barnaföderskor i rikets ödemarksområden samt för hemhjälp åt kvinna, som vistas å dylikt väntehem.

Under de båda senaste årtiondena har, väsentligen på grund av den slutna förlossningsvårdens alltmer ökade omfattning, antalet i öppen vård verk- samma barnmorskor minskats. Barnmorskornas antal nedgick successivt och var år 1939 ca 1 600. Indragning av barnmorskedistrikt har fortgått successivt, vilket framgår därav, att distriktens antal år 1924 var något över 2 000, år 1933 något över 1 700, år 1936 ca 1 600 och år 1939 ca 1 100.

Sedan en tid tillbaka har emellertid en betydande brist på barnmorskor varit rådande, vilket bl. a. medfört att de av medicinalstyrelsen fastställda

planerna för förlossningsvården icke kunnat hållas. Ett ej ringa antal distriktsbarnmorskebefattningar stå f. n. vakanta. Även vid förlossningsanstalterna finnas många vakanta barnmorskebefattningar, vilket gjort det nödvändigt att inkalla distriktsbarnmorskor till tjänstgöring å anstalterna i betydande utsträckning. Enligt vad revisorerna inhämtat hade under år 1946 sammanlagt ca 500 distriktsbarnmorskor inkallats å anstalt under en genomsnittlig tid av ca 80 dagar per barnmorska.

De i nu angivna avseenden rådande förhållandena ha av revisorerna närmare belysts genom en å s. 67 intagen tablå. Å samma sida lämnas även vissa sifferuppgifter rörande den slutna barnbördsvårdens utveckling. Utskottet torde i detta sammanhang få hänvisa till ifrågavarande sammanställningar.

Den slutna vårdens utbyggnad har medfört en stark ökning av antalet anstaltsförlossningar. Under 1800-talet och början av 1900-talet skedde så gott som samtliga normala förlossningar i hemmen med undantag endast för det klientel, som uppsökte barnbördshusen i de största städerna och universitetsklinikerna. Av de omkring 135 000 barnaföderskorna i vårt land år 1892 förlöstes sålunda endast 3 700 å anstalt, motsvarande ca 3 procent av hela antalet. Denna proportion kvarstod ungefär oförändrad, om än med någon ökning av anstaltsförlossningarna, långt in på 1900-talet. Ännu under första världskrigets sista år dominerade hemförlossningarna med 90 procent. Kort därefter påbörjades emellertid den kraftiga utbyggnaden av den slutna vården, vilket medförde en successiv ökning av antalet anstaltsförlossningar. Under det att år 1925 16 procent, år 1935 38 procent och år 1943 73 procent av barnen föddes å anstalter, torde för närvarande anstaltsförlossningarna uppgå till 85 å 90 procent av totala antalet födda, varvid till anstaltsförlossning även hänförts förlossning å förlossningsrum och förlossningshem med mindre än sex platser. Vid bedömande av nu lämnade uppgifter bör dock framhållas, att förhållandena äro mycket olika i skilda delar av landet, beroende på olikheter i fråga om avstånd, vägar, trafikmedel och telefonnät m. m.

En följd av den slutna förlossningsvårdens kraftiga utveckling har blivit, att distriktsbarnmorskornas ianspråktagande för förlossningsuppgifter i den öppna vården alltmera avtagit. Inom vissa län sysselsättas sålunda vissa distriktsbarnmorskor icke alls inom den egentliga förlossningsvården utan fullgöra arbetsuppgifter huvudsakligen inom den förebyggande mödra- och barnavården, varvid förlossningsverksamheten helt centraliserats till anstalt. Sålunda finnas fall inom exempelvis Stockholms, Älvsborgs, Kalmar, Kopparbergs och Gävleborgs län, där distriktsbarnmorska icke verkställt någon förlossning vare sig i hemmen eller å anstalt. Även inom andra tätbefolkade delar av landet föreligger samma förhållande. Beträffande den närmare omfattningen under år 1946 av distriktsbarnmorskornas förlossningsverksamhet i öppen vård torde få hänvisas till en å s. 69 i berättelsen intagen sammanställning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Utvecklingen av förlossningsvården i vårt land har under de senaste decennierna gått i riktning mot en stark ökning av antalet anstaltsförlossningar. Medan sålunda ännu långt in på 1900-talet normala förlossningar nästan undantagslöst skedde i hemmen, uppgingo anstaltsförlossningarna år 1935 till 38 procent och år 1943 till 73 procent. Enligt uppgift från medicinalstyrelsen torde f. n. i medeltal 85 å 90 procent av samtliga förlossningar ske å anstalt, varvid till anstalt även hänförts förlossningsrum och förlossningshem med mindre än sex platser. Vid bedömande av de nu lämnade uppgifterna bör erinras om att inom stora delar av landet och särskilt mera tätbefolkade sådana antalet förlossningar å anstalt torde vara procentuellt ännu högre.

Till viss del torde den nu antydda utvecklingen kunna förklaras av den ökade bidragsgivning, som statsmakterna särskilt sedan år 1937 beslutat för utbyggnad av den slutna barnbördsvården, varigenom staten deltagit i kostnaderna för såväl anordnande som drift av vissa förlossningsanstalter. Ifrågavarande utveckling synes dock i hög grad även ha påskyndats av barnaföderskornas egen önskan att bli förlösta å anstalt i stället för i hemmet. Bidragande orsaker härtill torde bl. a. ha varit den ökade trygghetskänsla, som anstaltsvården skänker, svårigheten att erhålla tillfredsställande hemhjälp under barnsängstiden samt de ekonomiska fördelar, vilka den slutna vården erbjuder i form av låga legosängsavgifter m. m.

Den omvälvning, som sålunda ägt rum på förlossningsvårdens område, har särskilt på senare tid — icke minst till följd av den ökning av nativiteteten, som sedan år 1935 inträtt — gjort sig gällande med sådan styrka, att samhällets vårdresurser icke hunnit omläggas i takt med utvecklingen. Ramen för den slutna vården har under dessa år varit och är alltjämt för trång, medan ett motsatt förhållande inträtt i fråga om den öppna vården. Trots den indragning och omorganisation av barnmorskedistrikt, som under senare tid ägt rum, har befattningshavarnas antal icke fullt kunnat anpassas efter det nya läget. Antalet förlossningar i öppen vård per distriktsbarnmorska varierar visserligen, såsom revisorerna ovan visat, såväl de olika länen som befattningshavarna emellan, men synes dock i allmänhet vara relativt begränsat. I syfte att bereda distriktsbarnmorskorna jämnare samsättning ha därför statsmakterna tid efter annan måst pålägga dessa befattningshavare arbetsuppgifter, som från början i viss mån legat utanför deras egentliga verksamhetsområde. En del göromål inom distriktsvården ha sålunda överflyttats på distriktsbarnmorskorna.

I betraktande av nu berörda omständigheter finna revisorerna det vara angeläget, att åtgärder vidtagas i syfte att inom ramen för gällande organisation ernå en förbättrad samverkan mellan den slutna och öppna förlossningsvården. Härvid synes i första hand böra övervägas en smidigare anpassning av distriktsbarnmorskornas förlossningsverksamhet till rådande faktiska förhållanden på hithörande område. Redan nu föreligger viss möjlighet härtill genom bestämmelsen att distriktsbarnmorska må åläggas tjänstgöra å förlossningsanstalt. Denna anordning har emellertid tillkommit för att i nuvarande läge med brist på anstaltsbarnmorskor tillförsäkra anstalterna nödig arbetskraft och torde därför närmast kunna betraktas som ett provisorium. Enligt revisorernas mening synes en mera regelmässig placering av vissa distriktsbarnmorskebefattningar till anstalt böra komma till stånd särskilt inom sådana med anstalter välutbyggda delar av ett landstingsområde, där kommunikationsförhållanden, befolkningstäthet m. m. möjliggöra en övervägande slutna förlossningsverksamhet. Inom ifrågavarande områden torde den öppna förlossningsvården kunna tillgodoses därigenom

att distriktsbarnmorskor stationeras vid anstalterna för handhavande av sagda vård inom resp. upptagningsområden. De på detta sätt stationerade distriktsbarnmorskorna skulle ha till uppgift dels att efter kallelse infinna sig i hemmen vid förlossningstillfällena, dels ock att, i den mån arbetet i den öppna förlossningsvården och den förebyggande mödravården så medgåve, deltaga i arbetet inom den slutna vården. Inom vissa kommunikationsfattiga eller avsidens belägna delar av landstingsområde vore givetvis även framdeles distriktsbarnmorska erforderlig för bestridande av den öppna vården. Då det föreslagna systemet förutsätter en ytterligare utbyggnad av anstaltsorganisationen samt genomförandet av detsamma i viss utsträckning begränsas av den nuvarande distriktsbarnmorskekårens sammansättning med hänsyn till ålder, utbildning m. m., torde ovan skisserade omläggning blott successivt kunna genomföras. Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att Malmöhus läns landsting i skrivelse till medicinalstyrelsen den 24 juli 1947 i samband med upprättande av nya planer för förlossningsvården inom landstingsområdet föreslagit anordnande av densamma på sätt revisorerna nu antytt. Då en dylik lösning av berörda spörsmål synes förtjänt av beaktande även inom sådana övriga delar av landet, vilka med hänsyn till befolkningstäthet, tillgång på goda kommunikationer o. d. lämpa sig här för, vilja revisorerna uttala önskvärdheten av att i samband med upprättandet av planer för förlossningsvårdens ordnande inom de olika barnmorskedistrikten de av revisorerna framförda synpunkterna bliva föremål för övervägande.

Utlåtanden ha avgivits av *medicinalstyrelsen* och *svenska landstingsförbundet* (Del II, s. 57—62).

I likhet med revisorerna är medicinalstyrelsen av den uppfattningen, att ramen för den slutna förlossningsvården är för trång och att ett motsatt förhållande råder beträffande den öppna förlossningsvården. Med hänsyn härtill synes det styrelsen angeläget, att antalet distriktsbarnmorskebefattningar snarast möjligt nedbringas till bättre överensstämmelse med behovet av arbetskraft inom den öppna förlossningsvården och den förebyggande mödravården.

Landstingsförbundet uttalar att det i framtiden, när den slutna förlossningsvården erhållit en tillfredsställande utbyggnad, knappast är möjligt att upprätthålla ett särskilt distriktsbarnmorskeväsen av nuvarande karaktär. Vid förlossningsanstalterna torde i stället antalet barnmorskebefattningar böra så avvägas, att de där anställda barnmorskorna jämväl kunna ombesörja eventuellt förekommande förlossningar i hemmen inom en viss rayon runt anstalterna. På mera avsidens belägna och ur kommunikations-synpunkt svårtillgängliga platser torde distriktssköterskebarnmorskor få placeras. Förvård åt havande kvinnor och eftervård efter förlossning torde få givas av distriktssköterska i viss utsträckning. Med hänsyn till de många-handa uppgifter, som nu påvåla distriktssköterskorna, torde då bliva nödvändigt, att de befrias från någon av de nuvarande arbetsuppgifterna. Närmast till hands ligger därvid, att de avkopplas från den bostadsövervakning, som tillkommer dem. Behovet av en mera rationell bostadsinspektion har för övrigt länge gjort sig gällande, och distriktssköterskornas utnyttjande i detta syfte har närmast haft karaktären av en nödfallslösning, framhåller förbundet slutligen.

Utskottet delar revisorernas av vederbörande remissmyndigheter biträdda uppfattning, att den för distriktsbarnmorskeväsendet gällande organisationen icke kan anses rationell. Den omfattning, i vilken distriktsbarnmorskorna numera sysselsättas, kan icke anses motsvara de med verksamheten förenade kostnaderna. Detta förhållande får givetvis ses mot bakgrunden av den starka ökning av antalet anstaltsförlossningar som inträtt under senare tid. Med hänsyn härtill synes distriktsbarnmorskornas förlossningsverksamhet i högre grad än vad för närvarande är fallet böra anpassas till de på hithörande område faktiskt rådande förhållandena.

I nu angivet syfte ha såväl revisorerna som medicinalstyrelsen och landstingsförbundet framlagt vissa förslag. Utskottet är för sin del icke berett att uttala sig till förmån för någon viss lösning av det föreliggande problemet. Enligt utskottets mening bör därför, innan någon mera genomgripande omläggning kommer till stånd, frågan göras till föremål för ytterligare utredning. Därvid torde i första hand de av revisorerna och remissmyndigheterna förordade åtgärderna böra tagas under övervägande. Samtidigt synes böra prövas i vad mån fördelar skulle kunna vinnas genom ett sammanförande av anstalts- och distriktsbarnmorskorna till en gemensam personalkår. Det kan jämväl ifrågasättas, huruvida icke inom vissa kommuner för nu berörda arbetsuppgifter borde anställas befattningshavare med kombinerad barnmorske- och sjuksköterskeutbildning. Beaktas bör vidare på vad sätt en fortsatt utökning av antalet provinsialläkardistrikt kan tänkas påverka föreliggande spörsmål. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att den sålunda ifrågasatta utredningen av problemet i hela dess vidd icke bör hindra vidtagandet av omedelbara åtgärder för den reformering av verksamheten, som kan finnas möjlig inom ramen för nuvarande organisation.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om översyn av den för distriktsbarnmorskeväsendet gällande organisationen.

10:o) **Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande.** Under inrikesdepartementet, § 15, ha revisorerna föreslagit ett avskaffande av nuvarande system med bötesandelar m. m. åt polismän, vilka ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering med rusdrycker (Del I, s. 72—78).

Enligt gällande bestämmelser skall av böter, som ådömts enligt rusdrycksförsäljningsförordningen, samt av värdet av rusdrycker jämte kärl och emballage, som dömts förbrutna enligt förordningen, en tredjedel, dock högst femhundra kronor, tillfalla åklagaren. Lika del skall, om särskild angivare eller beslagare finnes, tillfalla denne, men eljest ställas i Stockholm till överståthållarämbetets, i annan stad till magistratens samt på landet till länsstyrelsens förfogande att, i enlighet med de föreskrifter som Konungen utfärdar, användas till uppmuntran av polismän, som ådaga-

lagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av rusdrycker. Återstoden tillfaller kronan.

Nu berörda bötesandelar m. m. skola jämlikt kungörelsen den 16 december 1921 angående användningen av viss del av böter m. m. enligt förordningen angående försäljning av rusdrycker m. fl. författningar fördelas mellan därtill förtjänta polismän inom staden eller länet minst en gång varje år, där ej länsstyrelsen eller magistraten något år finner med medlens utdelning böra anstå. Förslag angående fördelningen av medlen skall avgivas i Stockholm i den ordning överståthållarämbetet bestämmer, i annan stad, där poliskammare finnes, av denna samt eljest i stad med magistrat av polischefen och å landet, vartill jämväl hänföres stad under landsrätt, av landsfogden. Hos förslagsställande myndigheter må allmän åklagare eller polisbefäl göra den framställning om uppmuntran åt viss polisman, vartill fog finnes. Enligt sistnämnda författningsrum redovisas till länsstyrelserna för här avsett ändamål inflytande bötesandelar m. m. i länsstyrelsernas räkenskaper under en särskild titel »Vissa bötesandelar till länsstyrelsens förfogande».

En å s. 75 i berättelsen intagen sammanställning, till vilken utskottet får hänvisa, utvisar de belopp, som enligt förenämnda stadganden under budgetåret 1946/47 inflöto till länsstyrelserna, samt sammanlagda beloppet av de gratifikationer, som under samma tid utgingo av här ifrågavarande medel, ävensom vid budgetårets utgång hos länsstyrelserna inestående behållning av sagda medel.

Revisorerna ha från länsstyrelserna införskaffat uppgifter, vilka utvisa dispositionen under budgetåren 1944/47 av de till länsstyrelsernas förfogande ställda bötesmedlen. En granskning av dessa uppgifter giver vid handen, att stor oenhetlighet är rådande i fråga om tillämpningen av gratifikationssystemet vid de olika länsstyrelserna. Medan vissa länsstyrelser ansett sig böra utdela nästan hela det för ändamålet disponibla beloppet, ha andra iakttagit stor återhållsamhet vid utdelandet av gratifikationer, ehuru tillgängliga medel uppgått till relativt betydande belopp. Även gratifikationsbeloppen variera de olika länen emellan. Vissa länsstyrelser utdela sålunda regelmässigt gratifikationer med allenast smärre belopp, växlande mellan 25—75 kronor per gratifikation, medan i andra fall gratifikationernas storlek uppgå till 300—500 kronor. Inom flera län utdelas medel även till andra ändamål än såsom penningbelöningar till viss polisman. Sålunda ha medel tilldelats polisföreningar, pistolskytteklubbar m. fl. dylika för polismännen gemensamma sammanslutningar, bl. a. till anskaffande av ammunition för polismäns övnings- och tävlingsskjutning samt till polispersonals julfester. Det bör ytterligare framhållas, att penningbelöningar i flera fall tilldelats icke blott fjärdingsmän och polismän utan även landsfiskaler, överkonstaplar samt andra tjänstemän i befälsställning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

För närvarande avsättas årligen icke oväsentliga belopp, utgörande andelar i böter och värdet av förbrutet gods, för att användas till belönande av

polismän, som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering med rusdrycker. Revisorerna ha under § 36 påtalat det vid tullverket i motsvarande fall tillämpade gratifikationssystemet. Enahanda synpunkter, som därvid anfördes, kunna enligt revisorernas mening i stort sett anläggas även på här ifrågavarande område. Det torde sålunda vara förenat med svårigheter för vederbörande myndigheter att åstadkomma en rättvis fördelning av medlen polismännen emellan. Tillämpningen av systemet med bötesandelar präglas även av stor oenhetlighet vid de olika länsstyrelserna. Det är vidare — något som för övrigt ligger i sakens natur — ägnat att framkalla misstämning och skapa irritation bland personalen, att såsom ofta sker endast polismän, som medverkat vid det slutliga lösandet av en viss uppgift, komma i fråga till erhållande av gratifikation, under det att andra polismän, vilkas insats måhända icke varit mindre betydelsefull, icke erhålla sådan. Särskilt inom större polisdistrikt torde det även förhålla sig så, att allenast ett mindre antal polismän inom vederbörande distrikt avdelas för utredning eller beivrande av här ifrågavarande slag av förbrytelser. Det framstår därvid lätt som en orättvisa, om möjligheten till belöning förbehålles denna speciella gren av den polisiära verksamheten, under det att polisverksamheten i övrigt, innefattande ej mindre viktiga funktioner, icke blir delaktig därav.

Enligt revisorernas mening, vilken jämväl delas av ett flertal länsstyrelser, vilkas yttrande revisorerna inhämtat i frågan, kunna således ur olika synpunkter vägande anmärkningar riktas mot systemet med bötesandelar m. m. för polismän. Med hänsyn härtill och då detsamma dessutom numera — sedan sportelsystemet ställts på avskrivning — framstår som föga rationellt, anse revisorerna skäl föreligga för dess avskaffande och i samband därmed andelarnas inleverering till statsverket. Skulle undantagsvis belöning vid fullgörandet av viss polisverksamhet även i fortsättningen anses böra utgå, synes medel för ändamålet böra ställas till länsstyrelsernas förfogande i form av särskilt anslag å riksstaten.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret* och *statspolisintendenten* (Del II, s. 63—65), vilka båda myndigheter biträda revisorernas förevarande uttalande. Statspolisintendenten framhåller särskilt, att utsikten att erhålla gratifikation knappast torde påverka intensiteten i polispersonalens arbete för uppdagande av brott av här ifrågavarande slag.

Utskottet. Det tidigare allmänt tillämpade sportelsystemet har numera avskrivits inom de flesta områden av den offentliga förvaltningen. De av revisorerna i förevarande sammanhang berörda bestämmelserna framstå mot bakgrunden härav såsom föråldrade och otidsenliga. Den möjlighet som enligt nämnda bestämmelser står vederbörande polisman till buds att för ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av rusdrycker erhålla särskild gratifikation torde ej heller, såsom av statspolisintendenten understrukits, påverka intensiteten i polispersonalens arbete för uppdagande av brott av nu angivet slag. I likhet med revisorerna finner därför utskottet starka skäl tala för att ifrågavarande gratifikationssystem avskaffas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i syfte att avveckla här avsedda gratifikationssystem.

11:o) **Försenat utbetalande av statsbidrag.** Under inrikesdepartementet, § 16, ha revisorerna fäst uppmärksamheten vid att i flera fall en betydande eftersläpning av statsbidragsutbetalningarna till kommunerna förekommer (Del I, s. 79—85).

Bland statens utgifter intaga statsbidragen för olika ändamål en betydande plats. För skilda verksamhetsfält kunna kommunerna påräkna att komma i åtnjutande av statsbidrag. Till följd av den efter hand utvidgade samhällsverksamheten på olika områden ha statsbidragen kommit att spela en allt större roll i den kommunala hushållningen. Det framstår under sådana förhållanden såsom angeläget, framhålla revisorerna, att kommunerna äga möjlighet att utbetomma beräknade statsbidrag från de utbetalande statliga myndigheterna inom föreskriven tid. Å andra sidan är det för staten ett intresse att tillse, att statsbidragen utbetalas i rätt tid.

Revisorerna ha därför undersökt, huruvida och i vad mån givna rekvisitions- och utbetalningsföreskrifter efterlevas. Därvid ha revisorerna ej eftersträvat någon fullständig redovisning av samtliga hithörande statsbidrag, utan ha i stället sökt få fram några karakteristiska bidragstyper, för vilka det gemensamma draget är utmärkande, att de kontinuerligt återkomma år från år. De bidrag, som närmare undersökts, äro huvudsakligen att finna under riksstatens femte och åttonde huvudtitlar. Beträffande den närmare innebörden av de av revisorerna i samband härmed gjorda iakttagelserna torde få hänvisas till vederbörliga avsnitt av berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Till kommunala samfälligheter av olika slag utbetalas genom statliga myndigheters försorg medel för skilda ändamål. Huvudparten av dessa medel är avsedd att utgöra bidrag till kostnaderna för fullgörande av olika förvaltningsuppgifter, av vilka de flesta ålagts kommunerna av staten. Därjämte ställas till kommunernas förfogande medel, vilka dessa ha att för statens räkning förvalta och disponera mot redovisningsskyldighet.

Revisorerna ha vid sin granskning av länsstyrelsernas räkenskaper uppmärksammat, att i flera fall en betydande eftersläpning av statsbidragsutbetalningarna till kommunerna förekommer. Detta förhållande torde i viss mån förklaras av att statsbidragsrekvisitioner icke inkommit till länsstyrelsen i rätt tid eller att de varit ofullständiga och därför måst i något avseende kompletteras. Jämväl tvekan angående rätta tolkningen av vederbörande statsbidragsbestämmelser torde ha bidragit till förseningen. I viss utsträckning synes denna även ha förorsakats av inom länsstyrelserna rådande arbetsanhopning och personalbrist.

För såväl kommunerna som staten är det ur flera synpunkter angeläget, att statsbidragen till kommunerna utbetalas utan onödigt dröjsmål.

Den stora omfattning, i vilken kommunerna numera engageras i samhällsverksamheten, har medfört att statsbidragen kommit att bli en allt mer dominerande faktor för den kommunala hushållningen. Under sådana förhållanden är det självfallet ytterst betydelsefullt för den enskilda kommunen att med säkerhet kunna erhålla ett statsbidrag vid den tidpunkt, som ursprungligen beräknats. Såsom särskilt angeläget framstår detta i de fall, då kommunen blott intar en förmedlande ställning i förhållande till en i övrigt rent statlig verksamhet. Fall lära även ha förekommit, där kommun på grund av dröjsmål med statsbidraget måst upptaga lån för bestridande

av utgifter, för vilkas täckande statsbidrag beräknats. Det förefaller revisorerna uppenbart, att kommunerna, i den mån deras medverkan påkallas vid samhällsuppgifternas lösande, böra erhålla erforderliga bidrag inom sådan tid, att icke hinder uppkomma vid fullgörande av dessa uppgifter.

Även för staten medför dröjsmål med utbetalningar av statsbidrag olägenheter, vilka äro särskilt påtagliga i sådana fall, då bidragen utbetalas under ett senare budgetår än det, under vilket utbetalning författningsenligt skall äga rum. En dylik förskjutning av bidragsutbetalningarna från ett budgetår till ett följande försvårar givetvis såväl kontrollen och granskningen av anslagen som beräkningen av desamma, vartill kommer att de i budgetredovisningen angivna utgifterna å respektive anslag giva en felaktig bild av budgetutfallet.

I betraktande av vad nu anförts samt med hänsyn till den omfattning, statsbidragssystemet numera fått, få revisorerna uttala angelägenheten av att statsbidragen till kommunerna utbetalas med mindre tidsutdräkt än hittills ofta varit fallet.

Utlåtanden ha avgivits av *länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län* (Del II, s. 66—69), vilka förklarar sig skola vidtaga olika åtgärder för avhjälpan av de av revisorerna påtalade missförhållandena.

Utskottet. Den av revisorerna verkställda utredningen ger vid handen, att i många fall en betydande eftersläpning beträffande utbetalningar av statsbidrag till kommunerna förekommer. Med nämnda förhållande äro förbundna avsevärda olägenheter, ur statsverkets synpunkt framför allt i redovisningstekniskt hänseende. Utskottet kan helt ansluta sig till vad revisorerna anført rörande angelägenheten av att ifrågavarande bidrag utbetalas med mindre tidsutdräkt än hittills ofta varit fallet.

I förevarande sammanhang får utskottet erinra om att utskottet i sitt den 9 mars 1948 dagtecknade utlåtande nr 8, vilket vunnit riksdagens godkännande, givit uttryck åt enahanda uppfattning i vad avser bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. Av de över revisorernas uttalande avgivna remissutlåtandena framgår vidare, att vederbörande myndigheter förklarar sig skola i fortsättningen söka undvika av revisorerna påtalade förseningar. Utskottet förutsätter att allvarliga bemödanden i detta syfte komma att göras. Ifrågavarande spørsmål torde för övrigt komma att uppmärksammas jämväl av den av chefen för inrikesdepartementet den 5 mars 1948 tillsatta utredningen angående länsstyrelsernas organisation och ställning inom den lokala förvaltningen. Under hänvisning härtill har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

12:o) Hos länsstyrelserna inestående medel från Malmö barnhusfond. Under inrikesdepartementet, § 17, ha revisorerna förordat att den hos vissa länsstyrelser kvarstående behållningen av medel från Malmö barnhusfond avföres ur räkenskaperna (Del I, s. 86—90).

Efter en kort historik över uppkomsten av Malmö barnhusfond framhålla revisorerna att, sedan grundskatterna avskrivits, blevo enligt beslut av 1886 års riksdag i utgiftsstaten under anslagstiteln »barnhusen i landsorterna» upptagna 28 380 kronor, därav såsom indelningsersättning till Malmö barnhusfond 26 750 kronor och till barnhuset i Lidköping 1 630 kronor. Av beloppet 26 750 kronor utbetalade Allmänna barnhusets direktion till en början enligt kungl. brev den 22 februari 1878 årligen sammanlagt 18 600 kronor till rikets olika län efter en i brevet uppgjord fördelningsplan att efter viss övergångsperiod användas för att åt medellösa dövstumma eller sinnesslöa barn bereda uppfostran och underhåll vid någon för dylikt ändamål inrättad anstalt vare sig inom eller utom länet, med rättighet för länsstyrelsen att till ett följande år för samma ändamål reservera vad som å anslaget till äventyrs icke kunde under året lämpligen användas.

Genom beslut den 24 mars 1933 förordnade Kungl. Maj:t, med upphävande av brevet den 22 februari 1878, att Malmö barnhusfonds inkomster skulle av direktionen över Allmänna barnhuset användas i enlighet med bestämmelserna i reglementet för barnhuset den 21 november 1930 samt att direktionen därvid skulle tillse, att av inkomsterna länen i Skåne årligen erhöle minst 25 000 kronor.

Detta belopp har sedermera uppburits av Skånska barnavårdsförbundet.

Beträffande användningen av de besparingar, som uppstått å de medel, länsstyrelserna i Gotlands, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län uppburit, skulle Kungl. Maj:t i anledning av till Kungl. Maj:t inkomna framställningar meddela särskilda beslut. I den mån besparingar uppstått å de medel, länsstyrelserna i övriga län uppburit från samma fond, skulle Kungl. Maj:t efter framställning i ämnet i varje särskilt fall bestämma, huruvida dylika sparade medel finge tagas i anspråk för sådana barnhem, som omförmäldes i §§ 5 och 6 i reglementet för Allmänna barnhuset.

Vid utgången av budgetåret 1946/47 redovisas besparade medel från Malmö barnhusfond vid sju olika länsstyrelser till ett sammanlagt belopp av över 125 000 kronor. Beträffande den närmare fördelningen av ifrågavarande medel torde få hänvisas till en å s. 89 i berättelsen intagen sammanställning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Genom brev den 22 februari 1878 förordnade Kungl. Maj:t att av medel från Malmö barnhusfond skulle av direktionen för Allmänna barnhuset i Stockholm årligen till länsstyrelserna översändas vissa belopp att användas för i brevet närmare angivna ändamål på barnavårdens område. Sedan genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 mars 1933 nya bestämmelser meddelats om dispositionen av medlen, har med utgången av år 1932 utbetalningen av dessa till länsstyrelserna upphört.

Revisorerna ha uppmärksammat, att hos vissa länsstyrelser alltjämt kvarstå sålunda anvisade medel, vilka år från år balanseras i räkenskaperna utan att ha kommit till avsedd användning. Vid utgången av budgetåret 1946/47 uppgick den sammanlagda behållningen av dessa medel till ca 125 000 kronor, fördelade på sju länsstyrelser. Av dessa hade exempelvis länsstyrelsen i Uppsala län sedan ett tjugotal år över huvud icke utbetalat

sådana medel, medan övriga länsstyrelser endast i undantagsfall tagit desamma i anspråk. Under de båda sistförflutna budgetåren hade icke någon länsstyrelse disponerat över medel från fonden.

En bidragande orsak till att berörda medel endast i begränsad omfattning tagits i bruk synes vara att fondens verksamhetsområde till följd av barnavårdens allmänna utveckling till väsentliga delar kringskurits. Genom att stat och kommun successivt övertagit det finansiella ansvaret för uppgifter, vilka tidigare varit förbehållna barnhusfonden, har behovet av fondmedel avsevärt reducerats. Ytterligare medel för nu ifrågavarande ändamål ha även ställts till förfogande genom tillkomsten av allmänna arvsfonden, avsedd för främjande av ungdoms vård och fostran. Då till följd av nu berörda omständigheter svårigheter ofta uppstått att finna avsedd användning för medlen, har Kungl. Maj:t vid skilda tillfällen efter framställning medgivit annan disposition av desamma än ursprungligen föreskrivits. Genom ovannämnda brev den 24 mars 1933 har Kungl. Maj:t senast förordnat att medlen skola tagas i anspråk för spädbarnshem och upptagningshem för äldre barn. I och med den revision av barnavårdslagstiftningen, som genomförts efter beslut av 1945 års riksdag och som främst avser dels direkt statlig bidragsgivning för anordnande och drift av barnhem av skilda slag, dels utbyggnad av fosterbarnsvården, har fonden uppenbarligen förlorat sitt hittills viktigaste verksamhetsområde.

Med hänsyn till ovan angivna förhållanden anse revisorerna, att den hos vissa länsstyrelser kvarstående behållningen av medel från Malmö barnhusfond bör avföras ur räkenskaper. I den mån medlen härvid icke anses böra uppgå i budgeten, synas de lämpligen kunna tillföras annan redan befintlig fond med ändamål av samma eller likartad beskaffenhet, t. ex. allmänna arvsfonden. Under alla förhållanden bör en förenklad redovisning av dessa medel komma till stånd därigenom att desamma överlämnas till ett centralt fondförvaltande organ.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret, länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Älvsborgs, Värmlands och Jämtlands län samt direktionen över allmänna barnhuset* (Del II, s. 69—80).

Förstnämnda myndighet förordar att ifrågavarande medel tillgodoföras riksstatens inkomstsida. De i ärendet hörda länsstyrelserna anse sig däremot i allmänhet icke kunna tillstyrka revisorernas förslag utan äro av den uppfattningen, att de uppkomna behållningarna böra få tagas i anspråk för vederbörande barnavårdsförbunds verksamhet eller annat likartat ändamål. Direktionen över allmänna barnhuset hemställer, att medlen måtte överlämnas till barnhuset för att ingå i dettas allmänna fonder.

Utskottet. De ändamål, för vilka de hos länsstyrelserna inestående medlen från Malmö barnhusfond ursprungligen avsetts, tillgodoses numera till övervägande del genom att stat eller kommun åtagit sig de finansiella förpliktelseerna för den ifrågavarande verksamheten. Såsom en följd härav ha länsstyrelserna, vilka i och med utgången av år 1932 icke tillförts några ytterligare medel av nu angivet slag, under senare tid endast i undantagsfall behövt taga medlen i anspråk. I likhet med revisorerna anser utskottet, att hos vissa länsstyrelser allttjämt kvarstående behållningar icke lämpligen böra i fortsättningen balanseras i länsstyrelsernas räkenskaper år från år.

Revisorerna ha föreslagit, att förenämnda medel antingen skola uppgå i budgeten eller också tillföras befintlig fond med ändamål av samma eller liknande beskaffenhet. Denna ståndpunkt har i allmänhet icke kunnat biträdas av i ärendet hörda länsstyrelser, vilka ansett att de innestående medlen böra överlämnas till inom vederbörande län verksamma barnavårdsförbund eller tagas i anspråk för annat därmed jämförligt syfte. Enligt den av direktionen över allmänna barnhuset uttalade meningen böra medlen tillföras barnhusets allmänna fonder.

Utskottet är icke berett att giva sin anslutning till någon av de sålunda antydda utvägarna för en lösning av frågan. Med hänsyn till vad revisorerna framhållit rörande önskvärdheten av en förenklad redovisning av ifrågasvarande medel synes emellertid en omprövning av dispositionsrätten böra komma till stånd. Förutom de av revisorerna och remissmyndigheterna angivna alternativen synes därvid enligt utskottets uppfattning jämväl böra övervägas att ställa medlen till vederbörande landstings förfogande.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

13:o) Märkning av kött och skinn av dödat villebråd. Vissa inkomster å anslaget för allmänna val. Under inrikesdepartementet, §§ 18 och 22, ha revisorerna upptagit frågan om avskaffande av vissa ersättningar (Del II, s. 90—92 respektive 102—105).

Märkning av kött och skinn av dödat villebråd.

Efter en redogörelse för gällande bestämmelser angående märkning av kött och skinn av dödat villebråd framhålla revisorerna, att för dylik märkning skall som regel anlitas närmast jaktplatsen boende förrättningsman, å landet landsfiskal eller särskild av länsstyrelsen förordnad person samt i stad stadsfiskal eller av magistraten eller kommunalborgmästaren förordnad förrättningsman. Länsstyrelsen rekvirerar hos domänstyrelsen erforderliga sigilltänger och -stampar samt plomber, vilka mot kvitto tillhandahållas förrättningsman.

Vid införsel av vilt eller skinn från utrikes ort åsättes märket av vederbörande tullfunktionär.

Kostnaden för märke och dess anbringande utgör som regel fem öre för varje i blyplomb anbringat märke och ett öre för varje annat märke. Sedan landsfiskalernas sportler indragits, tillfalla ifrågasvarande ersättningar numera statsverket. Ersättningarna uppgå merendels blott till några ören. Förrättningsmannen utfärdar indrivningskvitto å beloppet, vilket införes i landsfiskalens kassajournal samt uppföres under särskilt titel i månadsräkningen. I vissa län antecknas ärendet jämväl i polisdiariet, och ett utdrag ur detta bifogas månadsräkningen som verifikation.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Bestämmelserna om märkningstvång ha till syfte att bl. a. underlätta kontrollen av att gällande fridlysningsbestämmelser efterlevas samt att försvåra avsättningen av genom olovlig jakt åtkommet villebråd. Av den lämnade redogörelsen framgår, att ifrågasvarande kontrollbestämmelser äro i vissa avseenden synnerligen omständliga och tidsödande. Utan att närmare ingå på frågan om systemets effektivitet vilja revisorerna ifrågasätta, om icke åtskilliga förenklingar i detsamma skulle kunna genomföras. Såsom särskilt omständligt framträder det nu tillämpade sättet för uppbörd och redovisning av för märkning inflytande ersättningar, vilka i det enskilda fallet i allmänhet uppgå till allenast några ören. Då statsverkets inkomster av ifrågasvarande slag uppenbarligen icke stå i rimlig proportion till de kostnader, som bestyret med uppbörd och redovisning av medlen medföra, och då en motsvarande höjning av kostnadsersättningarna knappast lär komma i fråga, böra enligt revisorernas mening berörda ersättningar helt avskaffas.

Utlåtanden ha avgivits av *generaltullstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län* (Del II, s. 80—83).

Generaltullstyrelsen framhåller, att förevarande spörsmål för tullverkets vidkommande är av mindre betydelse, men ifrågasätter, huruvida icke sagda avgifter borde höjas i sådan grad, att de täckte statsverkets kostnader för bestyret. Länsstyrelsen i Jämtlands län, som avstyrker revisorernas förslag, anser att märkningarna böra uppdragas åt särskilt förordnade förrättningsmän. Revisorernas uppfattning biträdes däremot helt av länsstyrelsen i Norrbottens län.

Vissa inkomster å anslaget för allmänna val.

För bestridande av samtliga de kostnader, vilka åsamkas statsverket på grund av dels val till riksdagen, dels ock kommunala val, d. v. s. val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige, finnes ett särskilt anslag anvisat å riksstaten. De år, då val till riksdagens andra kammare eller kommunala val ej förekomma, plägar anslaget upptagas med ett obetydligt belopp. För budgetåret 1946/47, varunder kommunala val förrättades hösten 1946, anvisades under femte huvudtiteln 250 000 kronor för bestridande av de på statsverket belöpande utgifterna för dessa val. Utgifterna avsågo bl. a. vissa kostnader för tillverkning och distribution av kuvert, blanketter o. d., för distribution av författningar, för röstmottagning å postanstalter samt för ersättningar i samband med röstsammanräkningar.

Enligt lag om val till riksdagen den 26 november 1920 och kommunala vallagen den 17 april 1942 skola vissa valtillbehör, för vilka formulär fastställt av Kungl. Maj:t, tillverkas och tillhandahållas genom statsverkets försorg. Kostnaderna härför åvila till en del statsverket och i övrigt kommunerna.

För budgetåret 1946/47 redovisade länsstyrelserna å anslaget till allmänna val inkomster för vissa av de ifrågasvarande valtillbehören till ett samman-

lagt belopp av ca 6 000 kronor. De belopp, varje länsstyrelse uppbar, uppgingo i allmänhet till något hundratal kronor.

De belopp, som varje särskild kommun haft att erlægga för sistnämnda valtillbehör, ha regelmässigt varit synnerligen obetydliga. En av revisorerna verkställd undersökning har visat, att de flesta eller icke mindre än ca 950 kommuner, motsvarande ungefär 75 procent av samtliga undersökta kommuner, erlagt ersättning, som för var och en understiger 1 krona. Av nämnda kommuner hade ungefär halva antalet inbetalat högst 50 öre. Ett flertal kommuner hade inlevererat 25 öre eller mindre. — Vad gäller förhållandena inom de särskilda länen må nämnas att i exempelvis Älvsborgs län ungefär hälften av de undersökta inbetalningarna avsågo belopp understigande 25 öre, en tredjedel belopp mellan 25 och 50 öre samt endast en tiondel belopp överstigande 1 krona. Till länsstyrelsen i Malmöhus län hade inlevererats sammanlagt ca 1 200 kronor, varvid en tredjedel av kommunerna inbetalat belopp under 25 öre, en fjärdedel mellan 25 och 50 öre samt mindre än en tiondel över 1 krona. Inom Gotlands län erlades belopp huvudsakligen understigande 25 öre, medan endast undantagsvis högre belopp utgått. Även inom övriga länsstyrelser redovisas i allmänhet belopp uppgående till högst 25, 50, 75 öre eller 1 krona. Endast i ett fåtal län voro belopp överstigande 1 krona dominerande.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

De valtillbehör av olika slag, vilka erfordras i samband med förrättande av allmänna val, tillhandahållas till stor del kommunerna genom statsverkets försorg. För en del av dessa valtillbehör ha kommunerna att till staten erlægga viss ersättning. Den lämnade redogörelsen giver vid handen att de medel, varje kommun sålunda har att inbetala, regelmässigt uppgått till mycket obetydliga belopp. Då dessa inkomstmedel måste anses vara av tämligen underordnad betydelse i jämförelse med de kostnader och besvär, som statsverkets bestyr med uppbörd och redovisning av medlen föranleda, anse revisorerna att kommunernas kostnader för ifrågavarande valtillbehör bära bäras av statsverket.

Utlåtande har avgivits av *länsstyrelsen i Stockholms län* (Del II, s. 110), som tillstyrkt revisorernas förslag.

Utskottet delar revisorernas uppfattning att de kostnader, som bestyret med uppbörd och redovisning av de i förevarande paragrafer omförmälda ersättningarna medför, icke stå i rimlig proportion till statsverkets med ifrågavarande verksamhet förbundna inkomster. Med hänsyn härtill hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder, som möjliggöra en avveckling av ifrågavarande ersättningar.

14:o) *Passkontrollen i Mon. Passkontrollen i Strömstad.* Under inrikesdepartementet, §§ 19 och 20, ha revisorerna förordat viss omläggning av den i Mon respektive i Strömstad utövade passkontrollen (Del I, s. 92—98).

Passkontrollen i Mon.

Före krigsutbrottet i september 1939 handhades passkontrollen i Mon i sin helhet av tullkammarens personal mot särskild ersättning, vilken utgick i enlighet med bestämmelserna i kungl. brev den 22 mars 1918. Denna ersättning belöpte sig till i genomsnitt ca 5 000 kronor per år. Efter förstnämnda tidpunkt har passkontrollen övertagits av polismyndigheten, som emellertid i viss utsträckning biträdades av tullpersonal.

Fr. o. m. den 1 juli 1947 har en ändrad organisation av passkontrollen i Mon genomförts. För att effektivisera passkontrollen därstädes ha — utöver vederbörande föreståndare — anställts en biträdande föreståndare jämte tre särskilda passkontrollanter. Till biträdande föreståndare har förordnats en kriminalkonstapel tillhörande statspolisavdelningen i Göteborg. Även passkontrollanterna inneha polisutbildning. Arvode utgår till biträdande föreståndaren med 800 kronor för månad samt till envar av passkontrollanterna med 500 kronor för månad i ett för allt.

Passkontrollen avser dels landsvägs- och dels järnvägstrafiken. Kontrollen av landsvägstrafiken är av geografiska skäl förlagd till Högen och ombesörjes i samband med tullvisitationen av fem gränsuppsyningsmän under ledning av gränsöveruppsyningsmannen. Å lokaltågen ombesörjes passkontrollen i samband med tullvisitationen av tullpersonalen i Mon. Passkontrollen å fjärrtågen utföres däremot uteslutande av biträdande passkontrollföreståndaren i Mon jämte de tre ovannämnda särskilt förordnade passkontrollanterna.

Strömmen av resande över Mon är betydande. Sålunda har under första kvartalet 1947 antalet inresande utlänningar i genomsnitt utgjort 4 380 per månad och antalet utresande under samma tid 4 312 eller tillhoppa 8 692 personer. Därtill kommer antalet svenska resenärer. Statistiken visar, att Mon är den passkontrollort vid svensk-norska gränsen, som för närvarande är hårdast belastad. Till jämförelse må nämnas, att motsvarande siffror för Charlottenberg voro 2 024 inresande och 2 396 utresande utlänningar eller tillhoppa 4 420 personer.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Före krigsutbrottet i september 1939 utfördes passkontrollarbetet i Mon i sin helhet av den tullpersonal, vilken var anställd vid tullkammaren därstädes. Den politiska händelseutvecklingen under kriget medförde emellertid krav på en strängare utlänningskontroll, varjämte det blev nödvändigt att anlägga helt andra synpunkter på denna kontroll än tidigare. Hänsyn till rikets säkerhet och i övrigt rent polisiära synpunkter måste härvid i första hand vinna beaktande. Till följd härav övertogs passkontrollen i Mon av särskilt utbildad polispersonal, i viss utsträckning dock biträdd av tullpersonal.

Revisorerna kunna icke finna, att de skäl, vilka föranledde inrättandet av en särskild passkontroll i Mon under krigsåren, numera kunna åberopas som stöd för ett fortsatt bibehållande av densamma. Enligt revisorerernas mening bör passkontrollen i Mon nu helt kunna övertagas av tullkammarens personal därstädes, vilket särskilt sedan viseringstvänet numera upphävt i hög grad underlättats. För en dylik lösning har såväl länssty-

relsen som landsfogden i länet tidigare uttalat sig, samtidigt som tullmyndigheterna förklarar sig icke ha något att erinra däremot. Ur kostnadssynpunkt skulle förslagets genomförande möjliggöra besparing för statsverket. Ytterligare begränsning av kostnaderna för passkontrollarbetet vore emellertid sannolik i den mån vissa lättnader efter hand kunde genomföras med avseende å den på tullverket ankommande kontrollen av resandeträfiken. Vidare vore uppenbarligen icke minst ur organisatoriska synpunkter åtskilliga fördelar att vinna, då passkontrollen kunde verkställas i nära anslutning till de egentliga tullgöromålen. För en återgång till den tidigare anordningen talar enligt revisorernas mening även den omständigheten, att vissa svårigheter torde föreligga att erhålla kvalificerad polispersonal för passkontrollarbetet, samtidigt som ett ianspråktagande av tullpersonalen uppenbarligen måste innebära en förenkling av resandekontrollen i dess helhet.

Med anledning härav vilja revisorerna föreslå, att det upptages till närmare övervägande huruvida icke passkontrollen i Mon i sin helhet lämpligen bör överflyttas från polismyndigheten till tullkammaren därstädes. Sådan överflyttning bör samtidigt övervägas även beträffande passkontrollen å orter, där likartade förhållanden förekomma.

Utlåtanden ha avgivits av *statens utlänningskommission, generaltullstyrelsen, statspolisintendenten och länsstyrelsen i Älvsborgs län* (Del II, s. 83—96).

Utlänningskommissionen kan för sin del icke ansluta sig till den av revisorerna uttalade uppfattningen, att passkontrollen i Mon i nuvarande läge helt kan överlämnas till tullpersonal. Visserligen föreligga enligt kommissionens mening icke längre sådana förhållanden som under själva kriget, men med hänsyn till det alltjämt oroliga läget utomlands anser kommissionen det vara av största vikt att passkontrollen ombesörjes av särskild för dessa tjänsteuppgifter utvald personal.

Generaltullstyrelsen anser, att handlingarna i ärendet böra överlämnas till de för utredning angående arbetsuppgifterna för tullverkets kust- och gränsbevakning tillkallade sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av ifrågavarande utredningsuppdrag. En liknande ståndpunkt intages av statspolisintendenten. Icke heller länsstyrelsen i Älvsborgs län anser sig för närvarande kunna tillstyrka, att passkontrollen i Mon överflyttas från polismyndigheten till tullkammaren därstädes.

Passkontrollen i Strömstad.

För närvarande handhaves passkontrollen inom Strömstads gränsdistrikt, omfattande huvuddelen av landgränsen mellan Bohuslän och Norge samt Idefjorden med Svinesund fram till fjordens mynning, av den tullpersonal som är stationerad å resp. orter. Passkontrollen i Strömstad ombesörjes däremot av polismyndigheten i staden. Anledningen härtill har angivits vara den, att passkontrollen såsom sådan vore en polisiär angelägenhet och att efter överenskommelse med utlänningskommissionen det icke ansetts riktigt att utan särskilda skäl överflytta denna till annan myndighet. Såsom föreståndare för passkontrollen tjänstgör landsfiskalen i Strömstads landsfiskalsdistrikt och såsom biträdande föreståndare tullförvaltaren i Ström-

stads tulldistrikt. Som passkontrollanter i Strömstad tjänstgöra fem ordinarie polismän, vartill under sommarmånaderna tillkommer en extra polisman. En av dessa skall vara närvarande vid de reguljära passagerarbåtarnas ankomst och avgång. All övrig passkontroll skall ske å poliskontoret, som är beläget i rådhuset inne i staden. Sådana resande, som ankomma eller avresa med andra fartyg eller båtar än sådana i reguljär trafik, erhålla av tullpersonalen tillsägelse att i och för passkontroll vända sig till poliskontoret, dit de sålunda själva få begiva sig. Kontrollen vid hamnen försvåras delvis av att staden har två hamnar, den norra, där förutom smärre båtar de större passagerarbåtarna lägga till, samt den södra.

Passkontroll, ankommande å polismyndigheten i Strömstad, skall numera även förekomma å Strömstad—Näsinge tullflygplats i Näsinge, 16 kilometer från Strömstad. Då flygplan till eller från utlandet ankommer till denna flygplats, sändes tullpersonal från staden med bil dit för tullklarering av detsamma. Härvid skall passkontrollant även medfölja.

Antalet resande, som passera passkontrollen i Strömstad, är särskilt under sommarmånaderna betydande. Under år 1947 intill den 1 oktober passvisiterades sålunda sammanlagt 14 661 ankommande utlänningar, varav ca 13 600 hänförde sig till juni, juli och augusti. Antalet under samma tid utresta personer uppgick till 13 300, varav ca 12 400 under sommarmånaderna.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna ha avlagt besök vid tullkammaren i Strömstad samt i anslutning härtill även ägnat uppmärksamhet åt frågan rörande passkontrollens anordnande därstädes.

Enligt revisorernas mening kan passkontrollen i Strömstad i sin nuvarande utformning icke anses vara rationellt och effektivt ordnad. Särskilt under tid, då livligare passagerartrafik råder, har behov av ytterligare passkontrollpersonal gjort sig gällande. Härtill kommer att polispersonalen saknar för passkontroll och bevakning erforderliga lokaler vid hamnarna, där för utlänningskontrollen tillgängliga register kunna förvaras och där avstämpling av passen kan ske. Redan den omständigheten att resande utan kontroll på egen hand ha att uppsöka poliskontoret inne i staden i och för passvisitering röjer påtagliga brister i passkontrollens nuvarande organisation. Personer, som ha för avsikt att illojalt taga sig in i landet, behöva därför endast underlåta att begiva sig till passkontrollen i poliskontoret.

Olägenheterna med den nuvarande ordningen för passkontrollen i Strömstad ha visat sig särskilt påtagliga, då det gällt att expediera flygtrafiken å Strömstad—Näsinge tullflygplats. De flygplan i utrikestrafik, som speciellt sommartid ganska ofta mellanlanda därstädes, anlända med kort varsel, varvid en tulltjänsteman sändes ut till flygfältet med bil för att expediera flygplanet. Svårigheter ha härvid ofta uppstått att erhålla kontakt med någon polisman, som vid tillfället kunnat lösgöras från sin polistjänst. En följd härav har stundom blivit att tulltjänstemännen nödgats verkställa även passkontrollen, trots att de formellt saknat befogenhet därtill.

Nu berörda omständigheter synas revisorerna tala för att en förändrad organisation av passkontrollen i Strömstad — liksom av övriga passkontroller, där eventuellt likartade förhållanden råda — genomföres. Härvid synes möjligheten att anförtro dessa göromål åt tullmyndigheterna på sätt

skett vid passkontrollerna inom Strömstads gränsdistrikt i övrigt vara förtjänt av beaktande. Revisorerna få därför hemställa att frågan rörande anlåtande av tullpersonalen vid tullkammaren i Strömstad för fullgörande av passkontrollarbetet därstädes upptages till närmare övervägande.

Utlåtanden ha avgivits av *statens utlänningskommission, generaltullstyrelsen, statspolisintendenten* samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* (Del II, s. 96—105).

Utlänningskommissionen framhåller bland annat, att den numera är medveten om att passkontrollen i Strömstad måste effektiviseras. Enligt kommissionens uppfattning torde detta lämpligast ske genom att nuvarande ordning bibehålles men att polispersonalen i varje fall vid tider av större resandefrekvens, d. v. s. under sommarmånaderna, förstärkes med tre tulltjänstemän, vilka skulle få till huvudsaklig uppgift att passkontrollbehandla de resande, som icke ankomma med reguljära båtlägenheter.

Generaltullstyrelsen hänvisar till vad styrelsen anfört rörande frågan om passkontrollen i Mon, medan statspolisintendenten ger uttryck åt den åsikten att ledningen av passkontrollen i Strömstad, huru densamma än organiseras, bör omhänderhas av polismyndigheten i staden. Liknande synpunkter framföras av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Utskottet. Revisorerna hava ifrågasatt, huruvida icke den av polispersonal nu utövade passkontrollen i Mon respektive Strömstad lämpligen bör överflyttas till vederbörande tullmyndigheter. De av revisorerna i förevarande sammanhang framförda åsikterna delas emellertid icke av statspolisintendenten och statens utlänningskommission. Även om enligt utskottets mening åtskilliga praktiska skäl tala för revisorernas förslag, anser utskottet att resultatet av nu pågående utredning rörande arbetsuppgifterna för tullverkets kust- och gränsbevakning, vilken utredning lär komma att beröra spörsmålet om tullpersonals befattning med passkontrollfrågor, icke bör föregripas genom något särskilt uttalande i ämnet. Utskottet har därför velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

15:o) **Den allmänna väghållningen.** Under kommunikationsdepartementet, § 23, ha revisorerna behandlat vissa med den allmänna väghållningen sammanhängande frågor (Del I, s. 106—107).

Revisorerna, som dels tagit del av överrevisorernas för väg- och vattenbyggnadsväsendet berättelse rörande iakttagelser under budgetåret 1946/47, dels från väg- och vattenbyggnadsverket införskaffat upplysningar i olika hänseenden beträffande förhållandena inom verkets ämbetsområde, dels ock under sina resor haft tillfälle att i viss utsträckning iakttaga de allmänna vägarnas tillstånd, ha gjort följande allmänna uttalande.

Med hänsyn till vägrågornas samhällsviktiga betydelse finna revisorerna det angeläget att understryka de synpunkter, som överrevisorerna framfört. Särskilt vilja revisorerna påpeka nödvändigheten av att genom ökad meka-

nisering minska behovet av arbetskraft och motverka kostnadsökningar. Enligt vunnna erfarenhet skulle avsevärda besparingar i kostnader och arbetskraft vara att vinna framför allt inom vägunderhållet genom anskaffning av bl. a. maskiner för dikning och dikesrensning, maskinella anordningar för gruskrossning m. m. Även vägbyggnadsarbeten kunna numera med fördel utföras maskinellt i stor utsträckning. Med hänsyn härtill böra väg- och vattenbyggnadsstyrelsens strävanden att inom och utom landet anskaffa lämpliga vägmaskiner i möjligaste mån understödjas från statsmakternas sida. Revisorerna ha vidare fäst sig vid överrevisorernas påpekande, att för vägunderhållet avsedd arbetskraft, som på grund av väderleksförhållanden eller eljest stundom under kortare tid kan frigöras, icke utan särskilt tillstånd får tagas i anspråk för vägbyggnadsarbeten. Detta synes föga rationellt med hänsyn till nödvändigheten av att tillgänglig arbetskraft kommer till effektivt utnyttjande. Överrevisorernas förslag om generell tillstånd för vägförvaltningarna att med den av arbetsmarknadsmyndigheterna maximalt bestämda underhållspersonalen utföra vägbyggnadsföretag bör därför enligt revisorernas mening utan dröjsmål genomföras.

Slutligen vilja revisorerna även för sin del betona de administrativa olägenheter, som äro förenade med att beslutanderätten i ett flertal ärenden av förhållandevis mycket ringa vikt alltjämt är förbehållen Kungl. Maj:t. En överflyttning på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av beslutanderätten i sådana frågor torde i stor utsträckning kunna genomföras utan olägenhet. Revisorerna förutsätta, att den förenkling av förvaltningsförfarandet, som skulle kunna vinnas genom en sådan överflyttning, snarast kommer till stånd.

Revisorerna vilja även i övrigt instämma i de olika synpunkter och förslag, som av överrevisorerna framförts i fråga om nödvändigheten och möjligheten av åtgärder för höjande av vägarnas allmänna standard.

Utlåtande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II, s. 110), som åberopat vad styrelsen anfört i sitt i anledning av överrevisorernas berättelse för budgetåret 1946/47 avgivna yttrande.

Utskottet. I anslutning till vad överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet i sin senaste berättelse anfört ha revisorerna understrukt angelägenheten av att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens behov av arbetskraft och maskinell utrustning i möjligaste mån tillgodoses. Revisorerna ha vidare betonat de administrativa olägenheter, som äro förenade med att på förevarande förvaltningsområde beslutanderätten i ett flertal ärenden av förhållandevis mycket ringa vikt alltjämt är förbehållen Kungl. Maj:t.

Först angivna spörsmål har utskottet berört i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 6 [punkterna 9:o) och 10:o)], vartill utskottet i detta sammanhang får hänvisa. Vad åter angår frågan om en överflyttning av beslutanderätten i vissa ärenden från Kungl. Maj:t till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen delar utskottet revisorernas uppfattning, att bestämda fördelar skulle ernås genom en dylik decentralisering. Då emellertid ifrågavarande problem lär komma att uppmärksammas av den föregående år tillsatta decentraliseringsutredningen, har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

16:o) **Statsverkets lokalbehov. Utnyttjandet av vissa kasernetablissemment i Stockholm.** Under kommunikationsdepartementet, §§ 24 och 25, ha revisorerna behandlat frågan om statsmyndigheternas lokalbehov i huvudstaden (Del I, s. 107—121).

Statsverkets lokalbehov.

Revisorerna ha vid sin granskning av statsverkets utgifter under budgetåret 1946/47 uppmärksammat, att hyresutgifterna i fastighetsfondernas stater under de senaste åren undergått en kontinuerlig stegring och numera uppgå till högst betydande belopp. Vad nu sagts gäller i första hand byggnadsstyrelsens delfond av allmänna fastighetsfonden och arméns delfond av försvarets fastighetsfond. För byggnadsstyrelsens del ha sålunda hyresutgifterna sedan budgetåret 1940/41 undergått en fördubbling, under det att för arméns del närmare en tredubbling ägt rum. Denna stegring av hyresutgifterna har fortgått jämsides med att en betydande byggnadsverksamhet bedrivits för tillgodoseende av statsverkets behov av lokaler.

Så länge bostadstillgången på den allmänna hyresmarknaden var god, kunde — framhålla revisorerna — förhyrningen av ämbetslokaler bedrivas på ett för statsverket förmånligt sätt. Möjlighet fanns då att i varje särskilt fall utvälja lokaler, som i fråga om storlek, belägenhet, kvalitet, prisläge m. m. motsvarade föreliggande behov. Efterhand som läget på hyresmarknaden blivit åtstramat, ha svårigheterna ökat. Samtidigt härmed har myndigheternas lokalbehov successivt ökat. Dessa omständigheter ha medfört att endast oundgängligen nödvändiga lokaler kunnat anskaffas och detta genom lösningar från fall till fall. Då alla möjligheter till förhyrning måst tillvaratagas, har ofta fått anlitas lokaler, vilka med hänsyn till hyrespris, beskaffenhet, läge m. m. icke varit lämpade för det ändamål, vartill de skolat användas.

En granskning av hur vissa starkt expanderande civila ämbetsverk i Stockholm fått sina lokalfrågor ordnade ger vid handen, att arbetslokalerna i stor utsträckning måst spridas över flera byggnader, ofta med belägenhet inom olika stadsdelar. Bland särskilt uppmärksammade fall nämna revisorerna socialstyrelsen, som förutom huvudlokaler i två olika hus på Ridderholmen disponerar lokaler på Södermalm, Östermalm, Norrmalm och i Gamla staden (i flera hus). Riksförsäkringsanstalten och pensionstyrelsen ha visserligen lokaler väl samlade kring ämbetshusen men inrymda i sex resp. flera olika fastigheter. För statens arbetsmarknadskommission förhyras — förutom huvudlokal i tre hela fastigheter — lägenheter och kontorsrum i sex andra byggnader. Livsmedelskommissionen är förlagd till fem olika platser i staden, utlänningskommissionen likaså — före viss avveckling tidvis till åtta. Även länsstyrelsens i Stockholms län lokaler äro splittrade i flera olika byggnader, vilket särskilt för den besökande allmänheten vållar besvärigheter. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen disponerar f. n. ett stort antal förhyrda lägenheter, och styrelsens ämbetslokaler äro belägna i åtta fastigheter. För sistnämnda myndighet är dock f. n. ny ämbetsbyggnad under uppförande.

Hyrornas storlek varierar allt efter de förhyrda lokalernas standard, läge, tidigare användning m. m. Under krigsåren ha även andra lokaler än kontors- och bostadsvåningar måst förhyras, och hyresbeloppen uppgå därvid i många fall till synnerligen höga belopp. Dessa förhyrningar ha endast i mindre utsträckning kunnat avvecklas.

För tillgodoseende av vissa lokalbehov har under de sistförflutna åren även uppförts ett antal provisoriska byggnader, s. k. kontorsbaracker. Enligt av revisorerna från byggnadsstyrelsen inhämtade uppgifter skulle uppförandet av dylika baracker ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än förhyrningar till normala hyror, förutsatt att användningstiden uppgår till minst tio år. I jämförelse med de dyraste förhyrningarna kunna engångskostnaderna för en barackbyggnad intjänas på kortare tid. Provisoriska kontorsbyggnader erbjuda vidare enligt vad revisorerna anföra den fördelen, att arbetslokalerna icke i samma utsträckning som vid förhyrningar behöva splittras på olika fastigheter. På grund av rationell planlösning äro dessa byggnader dessutom avsevärt mera ändamålsenliga som kontorslokaler än exempelvis stora bostadsvåningar.

Trots den betydande utökning av tjänstelokaler, som sålunda på olika sätt ägt rum under den senaste tiden, föreligger alltså — framhålla revisorerna — ett avsevärt rumsbehov. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juni 1947 framhöll byggnadsstyrelsen — som under hand erhållit anmodan att skyndsammast bereda statens handelskommission väsentligt ökat utrymme — att det rumsbehov i Stockholm, som vid denna tidpunkt eller inom en nära framtid vore aktuellt, kunde uppskattas till omkring 400 rum. För mötande av detta behov disponerade styrelsen endast ca 35 rum.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Jämsides med att statsverket genom nybyggnader under senare år tillförts betydande lokalutrymmen, har även omfattningen av förhyrda lokaler i hög grad ökat. Hyresutgifterna för civila behov, vilka till huvudsaklig del redovisas å byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond, förete en fortlöpande stegring, medan däremot de för militära ändamål verkställda förhyrningarna sedan 1944 visat en sjunkande tendens. Sistnämnda förhållande torde sammanhänga med dels den under krigsåren omfattande byggnadsverksamheten på hithörande område, dels ock den successiva minskningen av den militära förvaltningsapparaten.

Den omfattande hyresverksamheten för statsverkets del innebär betydande olägenheter. Därvid må i första hand erinras om att det svåra läget på hyresmarknaden medfört att förhyrningar i många fall måst verkställas på synnerligen oförmånliga villkor och att statsverket på grund härav får vidkännas hyror och andra därmed sammanhängande utgifter, som icke stå i rimlig proportion till lokalernas användning. Då man i stor utsträckning nödgats förhyra även mindre lokaler och bostadslägenheter, ha vidare de myndigheter, för vilka lokaler förhyrts, ofta fått sina arbetsutrymmen svårt splittrade. Detta förhållande är uppenbarligen i hög grad till nackdel för myndigheternas verksamhet och orsakar därjämte betydande kostnader för statsverket såväl direkt genom särskilda utgifter för exempelvis ökad biträdes- och vaktpersonal, budskickning, dyrbara telefonanordningar m. m. som indirekt genom minskad arbetseffektivitet på grund av försvarad kommunikation inom myndigheten. I de särskilt anmärksvärda fall, där myn-

digheterna disponera tjänstelokaler i ett större antal fastigheter, ofta i olika stadsdelar, torde dessa merkostnader representera betydande belopp. Som ett exempel på direkta merkostnader för kommunikation mellan olika delar av en myndighet kan nämnas att, enligt vad revisorerna inhämtat, vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en tjänstebil måste stå till förfogande för transporter mellan styrelsens i åtta olika fastigheter belägna tjänstelokaler.

Den omständigheten, att staten ej själv helt tillgodosett sitt behov av lokaler utan på den allmänna hyresmarknaden tagit i anspråk ett stort antal bostadslägenheter, har självfallet bidragit till att skärpa bostadsbristen. Att så varit fallet framgår av att enligt vad byggnadsstyrelsen uppgivit statsverket f. n. för kontorsändamål disponerar över 130 för bostäder lämpliga lägenheter i Stockholm i storlek ned till 2 rum och kök. Av dessa lägenheter äro ca 35 större än 7 rum och kök. Användningen av bostadslägenheter till kontor kräver även, då fråga är om allmänt ändamål, medgivande från hyresnämnd. Byggnadsstyrelsen har under hand meddelat, att sådant medgivande numera blir allt svårare att erhålla. — Vad här anförts äger med hänsyn till den särskilt i Stockholm svåra bristen på hotellrum motsvarande tillämpning i fråga om statsverkets förhyrning av hotell, pensionat och liknande utrymmen.

Trots den starka tillväxten av lokaler föreligger emellertid, som av föregående redogörelse framgår, alltjämt ett betydande lokalbehov för civila ändamål, vilket på ett eller annat sätt måste tillgodoses.

Enligt revisorernas förmenande äro särskilda åtgärder påkallade för åstadkommande av mera ändamålsenliga förhållanden på hithörande område. Främst böra strävandena inriktas på att så långt detta är möjligt koncentrera varje myndighet till samlade eller inbördes välbelägna tjänstelokaler. Vidare torde en avveckling av vissa förhyrda lokaler, i första hand olämpliga eller särskilt dyrbara sådana, snarast böra ske.

Vid bedömandet av frågan på vilket sätt de nu förordade åtgärderna äro möjliga att genomföra, torde till en början böra konstateras, att i nuvarande läge nya ämbetsbyggnader endast i begränsad utsträckning kunna beräknas komma till utförande. Bortsett från möjligheterna att utvinna utrymmen genom en mera effektiv användning av statsverkets egna byggnader, måste de förefintliga lokalbehoven tillgodoses på ett sätt, som medför minsta möjliga åtgång av material och arbetskraft. En sådan möjlighet står för Stockholms vidkommande till buds i utnyttjandet med mindre omändringsarbeten av vissa äldre kasernetablisement, vilken fråga revisorerna närmare berört under § 25. Om liknande möjligheter förefinnas exempelvis i residensstäderna, böra dessa tillvaratagas. Uppenbarligen torde emellertid dessa åtgärder icke vara till fyllest, därest en mera betydande avveckling av förhyrningar skall kunna ävägbringas i syfte bl. a. att lätta läget på den allmänna bostadsmarknaden. Revisorerna vilja därför förorda, att uppförandet i större utsträckning av s. k. kontorsbaracker överväges. Även om sådana hus per tjänsterum räknat ställa sig dyrbarare än exempelvis iordningställande av vissa kasernetablisement, erbjuda de beaktansvärda ekonomiska fördelar jämfört med en del förhyrningar. Det torde vidare kunna ifrågasättas, om det icke ur material- och arbetskraftssynpunkt ställer sig förmånligare att uppföra kontorsbaracker och därigenom utrymma som kontorslokaler använda bostadslägenheter än att uppföra bostadshus till storlek motsvarande dessa lägenheter.

Såsom redan tidigare berörts, är det givetvis av stor vikt att statsverkets egna redan befintliga byggnader komma till effektiv användning. I sådant hänseende torde samarbetet mellan vederbörande civila och militära organ, främst byggnadsstyrelsen och arméns fortifikationsförvaltning, vara av

grundläggande betydelse. Vid sina under § 25 omnämnda besök vid vissa kasernbyggnader ha revisorerna kunnat konstatera, att en del utrymmen stått disponibla sedan en längre tid, utan att byggnadsstyrelsen erhållit kännedom därom. Enligt inhämtade uppgifter har det vidare förekommit att vederbörande regementschefer till utomstående uthyrt av regementena ej utnyttjade lokaler, vilka med fördel kunnat användas av annan statlig myndighet. Då det militära behovet av lokaler till följd av organisatoriska förändringar alltjämt kan förväntas nedgå samtidigt som behovet för civila ändamål ökar, är det angeläget att söka åstadkomma en sådan handläggning av lokalfrågorna, som skapar garantier för att kronans egna fastigheter fortlöpande bliva effektivt utnyttjade. Ett organiserat samarbete i detta hänseende mellan byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen bör därför i någon form komma till stånd. I detta sammanhang torde det kunna ifrågasättas, om icke den skyldighet för militära myndigheter att till byggnadsstyrelsen anmäla minskat lokalbehov, som f. n. föreligger beträffande förhyrda lokaler, borde utsträckas till att avse även kronans egna fastigheter. Samrådsförfarandet mellan civila och militära myndigheter torde i förekommande fall böra tillämpas även i vissa landsortsstäder.

Den i det föregående lämnade redogörelsen utvisar, att betydande svårigheter f. n. föreligga, då det gäller att ernå en rationell anordning i fråga om statsverkets tjänstelokaler. Effektuerandet av riksdagens beslut angående tillkomsten av nya statliga myndigheter eller omorganisation och utökning av redan befintliga har i många fall fördröjts på grund av lokalbrist eller nödvändiggjort brådskande åtgärder för anskaffning av lokaler, ofta till dryga kostnader. Det torde vidare ej sällan ha förekommit, att frågan om beredande av erforderliga lokaler för viss organisation upptagits till övervägande först sedan beslut fattats om organisationens genomförande och tidpunkten härför. Under nuvarande förhållanden torde det även kunna befaras att syftet med ofta dyrbara organisatoriska förändringar i vissa fall äventyras på grund av otillfredsställande lokalförhållanden. Revisorerna vilja med hänsyn härtill förorda, att då organisationsfrågor som föranleda ökat lokalbehov underställas riksdagen, utredning och förslag samtidigt förebringas beträffande möjligheterna och kostnaderna för tillgodoseende av detta lokalbehov. Enligt revisorernas förmenande kunna nämligen dessa spörsmål stundom vara av avgörande betydelse för bedömande av huruvida och vid vilken tidpunkt ifrågasatt omorganisation eller utökning av personal bör komma till stånd.

Utnyttjandet av vissa kasernetablissemang i Stockholm.

Efter en redogörelse för statsmakternas beslut i fråga om den framtida dispositionen av Svea livgardes, förutvarande Göta livgardes och Svea artilleriregementes kasernetablissemang i Stockholm lämna revisorerna vissa uppgifter angående den nuvarande användningen av ifrågavarande kaserner. Av redogörelsen framgår bland annat, att Svea livgardes och Svea artilleriregementes kaserner, sedan nämnda regementen utflyttat till Järvafältet, i stor utsträckning tagits i anspråk för olika statliga myndigheter. Förutvarande Göta livgardes kaserner disponeras däremot helt av Stockholms luftvärnsregemente. Särskilt inom de av Svea livgarde utrymda lokalerna ha vissa ändrings- och reparationsarbeten kommit till stånd.

I samband med nyssberörda fråga ha revisorerna även granskat en del för militära ändamål verkställda förhyrningar, vilka ur avvecklingssynpunkt kunna erbjuda särskilt intresse. Dessa förhyrningar avse en del förrådslokaler vid Stockholms försvarsområde samt fjärde militärbefälsstabens expeditionlokaler. I detta sammanhang har därjämte uppmärksammats frågan om avveckling av viss annan förhyrning genom ianspråktagande av en kronan tillhörig, för närvarande uthyrd lokal.

För Stockholms försvarsområde disponeras för närvarande ett stort antal provisoriska förrådslokaler, vilka antingen förhyrts eller ock tagits i anspråk med stöd av rekvisitionslagen, allmänna förfogandelagen eller beredskapsförfogandelagen. Frånsett ett par större lokaler utgöras dessa av smärre källare- och vindsutrymmen, gamla fabrikslokaler, garage och dylikt inom Stockholm och dess närhet. Av lokalerna äro tjugo mindre än 200 m² och sju mindre än 100 m². Den årliga hyran för ifrågakvarande lokaler uppgår till i runt tal 87 000 kronor.

Vad beträffar fjärde militärbefälsstaben, disponerar denna sedan den 1 juli 1942 i fastigheten Stureplan 1 i Stockholm (f. d. hotell Anglais) samtliga lokaler i våningarna 1—5 trappor (omkring 70 rum m. m.). Ifrågakvarande lokaler ha tagits i anspråk med stöd av allmänna förfogandelagen. Enligt riksvärderingsnämndens utslag den 14 november 1945 erlägger kronan härför en årlig ersättning av 54 200 kronor. I nämnda belopp ingå ej kostnaderna för lokalernas uppvärmning, vilka bestridas av kronan. Enligt vad revisorerna inhämtat belöpte sig dessa kostnader under budgetåret 1946/47 till i runt tal 13 000 kronor, varför den sammanlagda hyran kan uppskattas till ca 67 000 kronor per år.

Vid fjärde militärbefälsstaben tjänstgörande personal uppgick den 1 november 1947 till ca 60 befattningshavare, däri inberäknat vissa tjänstemän, vilka icke hade stadigvarande behov av tjänsterum. Militärbefälsstaben har på grund härav numera icke behov av samtliga disponerade lokaler. Vid av revisorerna avlagt besök i fastigheten stodo även ett antal rum helt eller delvis oanvända.

Vad slutligen angår den i det föregående omnämnda frågan om avveckling av viss förhyrning genom ianspråktagande av en kronan tillhörig, för närvarande uthyrd lokal, ha revisorerna inhämtat följande uppgifter.

Sedan en längre tid tillbaka förhyra två privatpersoner en yta av ca 750 m² i norra hälften av ridhuset vid förutvarande Livregementets dragoners etablissement vid Kavallerivägen i Stockholm. Det nu gällande hyreskontraktet, som utgör förlängning av tidigare löpande kontrakt, daterar sig från den 5 oktober 1945 och är underskrivet av militärbefälhavaren för fjärde militärområdet som hyresvärd. Hyrestiden gäller från den 1 oktober 1945 tills vidare med 3 månaders uppsägning. Årshyran utgör 2 500 kronor, varjämte hyresgästen bestrider kostnaderna för uppvärmning. Lokalen uthyres för att användas som filmstudio. För att göra den användbar härför har hyresgästen vidtagit vissa underhålls- och ändringsarbeten. Enligt särskilda bestämmelser i kontraktet skall lokalen, därest den på grund av mobilise-

ring skulle komma att erfordras för försvarsändamål, omedelbart utan ersättningsanspråk från hyresgästens sida ställas till förfogande. Vidare skola i lokalen utförda fasta förändringar, om så påfordras, vid hyrestidens utgång tillfalla kronan.

I det snett emot nämnda ridhus belägna s. k. Allstadion förhyr arméns fortifikationsförvaltning av ovannämnda två privatpersoner sedan den 16 juli 1941 700 m² av en tennishall. Enligt från den 1 oktober 1945 förlängt hyreskontrakt gäller även för denna förhyrning 3 månaders uppsägning. Hyresbeloppet utgör 12 000 kronor per år jämte bränsletillägg. De förhyrda utrymmena användas dels av Stockholms luftvärnsregemente som pjäs-exercishall, dels av arméförvaltningens tygavdelnings kontrollbyrå för konstruktionsprov av vissa centralinstrument.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Frågan om det framtida utnyttjandet av Svea livgardes kasernetablissemment befinner sig — som av den lämnade redogörelsen framgår — numera i ett annat läge än vid den tidpunkt, då den senast förelades riksdagen. På grund av den rådande bristen på lokaler för statsförvaltningens behov ha ledigblivna utrymmen måst tagas i anspråk för såväl militära som civila ändamål. Såsom en följd av den skärpta knappheten på arbetskraft och material har uppförandet av beslutade förvaltningsbyggnader i viss utsträckning redan uppskjutits, och med all sannolikhet kommer färdigställandet att ytterligare fördröjas under längre eller kortare tid, varför lokalbehovet icke kan förväntas bliva tillnärmelsevis tillgodosett genom nybyggnader. Statsverkets behov av tjänstelokaler måste under sådana förhållanden tillgodoses i annan ordning och med minsta möjliga åtgång av material och arbetskraft. Ur denna synpunkt synes utnyttjandet — på sätt redan i viss utsträckning skett — av ifrågavarande kasernetablissemment erbjuda goda möjligheter. Uppskattningsvis skulle genom ianspråktagande av återstående kompanilokaler kunna erhållas ytterligare ca 100 tjänsterum, därvid kostnaderna för iordningställandet kunna uppskattas till i runt tal 350 000 kronor eller ca 3 500 kronor per rum. Genom omändring av vissa för kontorsändamål redan disponerade kompanilokaler torde ytterligare minst 40 tjänsterum kunna utvinnas. Vid utrymning av förutvarande Göta livgardes kaserter skulle genom liknande anordningar erhållas ca 230 rum. Som jämförelse kan i detta sammanhang nämnas, att kostnaderna för uppförande av kontorsbaracker beräknas uppgå till belopp motsvarande 6 000 å 7 000 kronor per rum. Med hänsyn till ifrågavarande kasernbyggnaders relativt goda standard torde de iordningställda kontorslokalerna kunna komma till användning under en mera avsevärd tid och de nödvändiga ändrings- och inredningsarbetena därför även ur denna synpunkt framstå såsom ekonomiskt försvarliga. En förutsättning för arrangemangets genomförande är dock att Svea livgarde beredes möjlighet att flytta i kompanilokalerna förvarade förråd antingen genom upplåtelse av lämpliga förrådslokaler inom andra kasernetablissemment, exempelvis Svea artilleriregementes, eller genom uppförande av nya förrådsbyggnader. De byggnader, som erfordras härför, kunna vara av enkel beskaffenhet och behöva endast i mindre utsträckning hållas uppvärmda. Uppförandet av sådana byggnader skulle medföra beaktansvärda fördelar för en rationell anordning av regementets förrådshållning.

1946 års riksdags beslut i fråga om det framtida utnyttjandet av Svea livgardes och förutvarande Göta livgardes kasernetablissemment torde böra

ses mot bakgrunden av de då rådande förutsättningarna för de planerade åtgärderna. Emellertid synes det revisorerna, som om förhållandena på arbets- och materialmarknaden och i fråga om statsverkets behov av tjänstelokaler numera blivit så väsentligt förändrade, att ett tredje alternativ för etablissemmentens utnyttjande i huvudsak enligt i det föregående anförda riktlinjer borde tagas under övertvägande. Frågan om och när den planerade nybyggnaden bör komma till utförande torde, om så anses lämpligt, kunna skjutas på framtiden. I detta sammanhang vilja revisorerna erinra om att enligt föreliggande förslag nybyggnaderna avses erhålla en sådan belägenhet inom tomtområdet, att de befintliga byggnaderna icke kunna kvarstå. De myndigheter, som nu kunna inrymmas i dessa byggnader, måste därför före byggnadsarbetets påbörjande avhysas. Enligt vad revisorerna inhämtat vore en sådan placering av den nya huvudbyggnaden tänkbar, att den nuvarande kanslibyggnaden och kasernflyglarna kunde bibehållas. Med hänsyn till de fördelar, som skulle vinnas härmed, torde denna möjlighet förtjäna att närmare utredas.

Revisorerna vilja med hänsyn till det ovan anförda förorda, att möjligheterna att utnyttja de befintliga kasernetablissemmenten med endast mindre omändringsarbeten utredas och att förslag i ämnet snarast föreläggas riksdagen för omprövning.

Vad angår Svea artilleriregementes kasernbyggnader, torde dessas allmänna standard vara lägre än Svea livgardes, varför liknande omändringsarbeten icke kunna förordas beträffande dessa byggnader. Emellertid torde vissa av byggnaderna under deras återstående tid med fördel kunna utnyttjas för tillgodoseende av militära behov av förrådslokaler. Någon anledning att upptaga frågan om det framtida utnyttjandet av dessa kasernbyggnader till förnyat övertvägande torde således icke föreligga.

Enligt revisorernas förmenande ha de möjligheter till avveckling av vissa särskilt dyrbara och i övrigt olämpliga förhyrningar, som yppat sig genom ianspråktagande av ledigblivna utrymmen i ovan omnämnda kasernetablissemment, icke blivit i tillräcklig grad beaktade. Sålunda borde genom mindre omflyttningar betydande förrådsutrymmen ha kunnat upplåtas till Stockholms försvarsområde såväl i Svea livgardes som framför allt i Svea artilleriregementes kasernetablissemment. Revisorerna ha särskilt fäst sig vid att vissa för förrådsändamål lämpliga mindre lokaler uthyrts till enskilda, varvid hyresinkomsterna per ytenhet räknat väsentligt understiga hyresutgifterna för liknande för Stockholms försvarsområde förhyrda förrådslokaler. Genom lämplig disposition av Svea livgardes kanslihusbyggnad och kasernflyglar borde även tjänstelokaler ha kunnat beredas fjärde militärbefälsstaben, varigenom den för statsverket oförmånliga förhyrningen av förutvarande hotell Anglais kunnat avvecklas.

Vad slutligen angår uthyrningen till två privatpersoner av Livregementets dragoners ridhus och förhyrningen från samma personer av en tennislokal i det s. k. Allstadion finna revisorerna det anmärkningsvärt, att det rådande hyresförhållandet fått fortgå utan att åtgärder tidigare vidtagits för en reglering.

Revisorerna vilja med hänsyn till det anförda framhålla vikten av att här omförmälda och, i förekommande fall, liknande förhyrningar snarast bringas till avveckling.

Utlåtanden över förevarande båda paragrafer ha avgivits av *arméns fortifikationsförvaltning, byggnadsstyrelsen* och *statens sakrevision* (Del II, s. 111—122).

Fortifikationsförvaltningen framhåller bland annat, att det med hänsyn till de alltmer framträdande svårigheterna på arbets- och materialmarknaden synes bliva ofrånkomligt, att de nuvarande kasernbyggnaderna tagas i anspråk för tillgodoseende av statsverkets behov av tjänstelokaler under en mera avsevärd tid. Därigenom torde det även bliva ekonomiskt försvarligt att vidtaga mera genomgripande omändrings- och inredningsarbeten för möjliggörande av ett bättre utnyttjande av lokalerna.

Vad beträffar de av revisorerna framställda erinringarna rörande för Stockholms försvarsområde verkställda förhyrningar av förrådslokaler meddelar ämbetsverket, att för försvarsområdet för närvarande förhyras tjugufem förrådslokaler, belägna å skilda ställen inom Stockholm och dess närhet. Av dessa komma emellertid nio, envar med en golvyta ej överstigande 200 kvadratmeter, att avvecklas, så snart viss förrådsanläggning å Järvafältet blir färdigställd. Denna anläggning avser att tillgodose behovet av förrådslokaler för hela norra delen av försvarsområdet. Härjämte framhåller ämbetsverket, att icke mindre än sexton å olika platser i Stockholms närhet belägna, tidigare för försvarsområdet verkställda förhyrningar av förrådslokaler avvecklats under år 1947 genom att i lokalerna förvarad materiel sammanförts till större förråd.

Vad slutligen angår revisorernas anmärkning rörande uthyrningen till två privatpersoner av lokaler i norra hälften av ridhuset vid förutvarande Livregementets dragoners etablissement vid Kavallerivägen här i staden och förhyrningen från samma personer av en tennislokal i det så kallade Allstadion har fortifikationsförvaltningen framhållit följande.

Ämbetsverket har senast då fråga uppkom om förlängning fr. o. m. den 1 oktober 1945 av tidigare löpande kontrakt rörande ifrågavarande hyresförhållanden undersökt möjligheten att kunna avveckla desamma samt att taga ridhuset i anspråk för de ändamål, för vilka lokalen i Allstadion förhyrts, nämligen såsom pjäsexercishall för Stockholms luftvärnsregemente och för utförande inom arméförvaltningens tygavdelnings kontrollbyrå av konstruktionsprov av vissa centralinstrument. Fortifikationsförvaltningen, som vid nämnda tid räknade med att luftvärnsregementet inom en nära framtid skulle avflytta till den planerade nya förläggningen i Norrtälje, fann emellertid, att kostnaderna för inredande av pjäsexercishall inom ridhuset skulle överstiga kostnaderna för ifrågavarande hyresförhållandens fortbestånd under den enligt föreliggande planer relativt korta tid, som skulle återstå intill dess regementet komme att avflytta till den nya förläggningssorten. Vidare hade tygavdelningens kontrollbyrå i ett den 16 augusti 1945 avgivet yttrande meddelat, att en förflyttning från den förhyrda lokalen i Allstadion till ridhuset av de anordningar, som vore erforderliga för utförande av ovanberörda konstruktionsprov, skulle medföra ett flertal allvarliga olägenheter. Sålunda skulle proven väsentligen försenas på grund av den tidsförlust, som en demontering av den i Allstadion iordningställda målbanan och en därpå följande ny uppsättning av densamma inom ridhuset skulle medföra. Därjämte skulle förflyttningen kräva avsevärda kostnader, vilka behövde beaktas vid en bedömning av förflyttningens ekonomiska verkningar. Enligt vad kontrollbyrån uppgav hade dessa kostnader redan i oktober 1943, då en sådan förflyttning även varit aktuell, beräknats till omkring 13 900 kronor. Med anledning av vad vid förenämnda undersökning sålunda framkom beslöt

fortifikationsförvaltningen, att ifrågavarande hyresförhållanden skulle förlängas från och med den 1 oktober 1945 att gälla tills vidare med tre månaders uppsägning. Numera har emellertid frågan om avveckling av ifrågavarande hyresförhållanden kommit i ett annat läge, sedan frågan om luftvärnsregementets utflyttning till Norrtälje uppskjutits tills vidare till år 1951. Därjämte har tygavdelningen meddelat, att de av avdelningen hitintills utförda konstruktionsproven inom den förhyrda lokalen i Allstadion beräknades vara slutförda senast den 1 oktober 1948. Inom fortifikationsförvaltningen ha därför förnyade undersökningar igångsatts rörande möjligheten att avveckla hyresförhållandena senast nämnda dag samt att för tiden därefter disponera den nu uthyrda delen av ridhuset såsom pjäsexercishall för luftvärnsregementet.

Byggnadsstyrelsen, som i stora drag ansluter sig till de av revisorerna framförda synpunkterna, anför bland annat, att uppförandet av provisoriska kontorsbyggnader är ekonomiskt motiverat endast om det finnes lämpliga tomter, som kunna disponeras för ändamålet under en tidrymd av 25 år. Statens tillgång till sådan lämplig tomtmark är emellertid enligt vad byggnadsstyrelsen upplyser mycket knapp. Efter att ha redogjort för ett av fortifikationsförvaltningen i samråd med styrelsen uppgjort förslag till utnyttjande av Svea livgardes gamla kasernområde framhåller ämbetsverket följande.

Den omedelbara vinsten i tillgängligt utrymme genom här ovan föreslagna anordningar inom Svea livgardes förutvarande kasernetablissemang blir ej av sådan storleksordning, att den kan medföra någon väsentlig avveckling av statens hyresverksamhet. Dessutom måste betonas, att här ifrågasatta byggnadsåtgärder avse endast provisoriska lokaler. För åstadkommande av en rationell lösning torde därför i första hand ämbetsbyggnaderna på Gärdet bära slutligt utbyggas, varigenom skulle vinnas omkring 380 tjänsterum. För detta byggnadsföretag erforderliga utredningsarbeten finnas färdigställda och byggnadsstyrelsen har med underdånig skrivelse den 23 januari 1947 överlämnat ansökning om bygnadstillstånd samt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt styrelsen att med anlåtande av tillgängliga medel påbörja detta arbete. Ärendet är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Under hänvisning till vad byggnadsstyrelsen i sitt utlåtande anført hemställer styrelsen i första hand, att Kungl. Maj:t måtte bifalla styrelsens framställning den 23 januari 1947 om utbyggande av ämbetsbyggnaderna å Ladugårdsgårde, och föreslår i andra hand, att Kungl. Maj:t måtte framlägga proposition till 1948 års riksdag om anvisande av ett investeringsanslag under allmänna fastighetsfonden å 1 560 000 kronor för anordnande av förvaltningslokaler vid Svea livgarde.

Sakrevisionen har bland annat framhållit följande.

Sakrevisionen vill erinra, att Kungl. Maj:t genom beslut den 14 november 1947 uppdragit åt sakrevisionen att i samråd med byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen verkställa samt till Kungl. Maj:t inkomma med utredning rörande möjligheterna att tillgodose föreliggande behov av ytterligare lokaler för vissa statliga organ i Stockholm genom ianspråktagande av befintliga, för civila och militära ändamål upplåtta lokalutrymmen till den del dessa vid en förnyad behovsprövning befinnas kunna frigöras. Vid denna

utredning, vilken av sakrevisionen påbörjats i början av december 1947, komma att, vad huvudstaden beträffar, närmare undersökas de spörsmål, vilka revisorerna berört och som angå en rationellare disponering av tillgängliga lokalutrymmen, avveckling av dyrbara hyreslokaler och ianspråktagande av utrymmen inom befintliga kasernetablissemment. I anslutning härtill torde ock frågan om behovet av nybyggnad av provisoriska kontorslokaler bliva föremål för behandling.

Utskottet. Av den lämnade redogörelsen framgår, att det läge vari statsverkets lokalfråga f. n. befinner sig måste betecknas såsom ytterst otillfredsställande. De under senare år nyuppförda ämbetsbyggnaderna ha sålunda icke kunnat tillgodose statsmyndigheternas växande lokalbehov, varför i betydande omfattning bostadslägenheter, hotellrum m. m. fått förhyras för olika myndigheters räkning. På grund av rådande förhållanden å hyresmarknaden ha dessa förhyrningar i många fall måst verkställas på synnerligen oförmånliga villkor. Nu berörda omständigheter ha även haft till följd, att vissa myndigheter till men för arbetets rationella bedrivande fått sina tjänstelokaler svårt splittrade.

Utskottet delar revisorernas uppfattning, att särskilda åtgärder äro påkallade för åstadkommande av mera ändamålsenliga förhållanden på hit hörande område. I sådant syfte ha revisorerna framlagt vissa förslag, vilka synas utskottet beaktansvärda. Av remisshandlingarna kan emellertid inhämtas, att statens sakrevision fått i uppdrag att i samråd med byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen verkställa utredning rörande statsverkets lokalfråga i huvudstaden. Vid denna utredning komma att närmare undersökas de spörsmål, vilka revisorerna liksom ock sistnämnda båda myndigheter berört och som angå en rationellare disponering av tillgängliga lokalutrymmen, avveckling av dyrbara hyreslokaler och ianspråktagande av utrymmen inom befintliga kasernetablissemment. I anslutning härtill torde ock frågan om behovet av nybyggnad av provisoriska kontorslokaler bliva föremål för behandling.

Utskottet förutsätter att ifrågavarande utredning kommer att bedrivas med största skyndsamhet. Därvid torde särskilt böra uppmärksammas de av revisorerna påtalade förhållandena med avseende å vissa olämpliga förhyrningar. Såsom revisorerna framhållit, böra strävandena inriktas på att, så långt detta är möjligt, koncentrera varje myndighet till samlade eller inbördes välbelägna tjänstelokaler. Enligt utskottets mening bör jämväl frågan om en effektivisering av samarbetet mellan byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen i nu berörda hänseenden upptagas till närmare prövning.

De i det föregående antydda åtgärderna torde i många fall endast bliva av provisorisk karaktär. För åstadkommande av en rationell lösning av frågan synes därför, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, i första hand ämbetsbyggnaderna på Gärdet böra slutligt utbyggas, varom styrelsen i underdånig skrivelse den 23 januari 1947 hemställt. Genom en dylik utbyggnad skulle vinnas omkring 380 tjänsterum.

Under hänvisning till rådande svårigheter att ernå en rationell ordning i fråga om statsverkets ämbetslokaler ha revisorerna i förevarande sammanhang även förordat, att, då organisationsfrågor som föranleda ökat lokalbehov underställas riksdagen, utredning och förslag samtidigt förebringas beträffande möjligheterna och kostnaderna för tillgodoseende av detta lokalbehov. Till vad revisorerna härutinnan anfört kan utskottet helt ansluta sig. Utskottet förutsätter sålunda, att de av revisorerna uttalade önskemålen i fortsättningen komma att beaktas vid framläggandet av förslag angående inrättande av nya respektive omorganisation och utökning av redan befintliga statliga myndigheter.

Under återopande av det nu sagda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det föregående anfört och förordat.

17:o) **Avskrivning av vissa äldre kronouppbördstitlar.** Under finansdepartementet, § 27, ha revisorerna förordat avskaffandet av vissa kronouppbördstitlar (Del I, s. 126—130).

Före 1945 års uppborädsreforms genomförande upptogos å kronodebetsdelarna vissa avgifter m. m., vilka uppbyros i samma ordning som de egentliga kronoutsylderna. Hit hörde exempelvis avgifter till hushållnings-sällskap, vissa försäkringsavgifter, riddarhuskapitationsavgifter ävensom vissa särskilda avgifter, t. ex. till befrämjande av fiske och till sjösänk-ningsföretag. Vidare gällde samma ordning beträffande vissa här och var förekommande utsyldes eller avgifter till kronan — som regel uppgående till mycket obetydliga belopp — vilka i allmänhet åvilade fastighet.

Å kommunaldebetsdelarna upptogos på sina håll vissa liknande uppboräds-titlar, avseende kommunen tillkommande avgäld eller avgifter av olika slag eller avgifter till lokala samfälligheter eller sammanslutningar.

Efter uppborädsreformens genomförande utfärdas icke vidare särskilda krono- och kommunaldebetsdelar. Det allmänna uppborädsförfarandet, av-seende såväl krono- som kommunalutsyldes, regleras numera av uppborädsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) jämte däri vidtagna ändringar. I 1 § nämnda förordning angives vad som är att hänföra till skatt i förordningens mening och som sålunda skall uppbyras i den ordning, som i förordningen föreskrives. De här uppräknade uppboräds-titlarna äro statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, särskild skatt å förmögenhet, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, allmän kommunalskatt, landstingsmedel, tingshusmedel, skogsaccis, skogsvårdsavgifter, pensionsavgifter som avses i 1 § lagen om folkpensionering, olycksfallsförsäkringsavgifter, som uppbyras enligt 1 § förordningen den 31 mars 1922 angående uppborä av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, ävensom annuiteter å avdikningslån och å förskott för avlösning av frälseräntor. Efter de av 1947 års riksdag beslutade ändringarna i beskattningen ha i 1 § uppborädsförordningen tillagts statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt (1947: 592).

De inledningsvis nämnda avgifterna och övriga speciella uppbördstitlar ha sålunda i princip utbrutits ur den allmänna uppbörden. Det ankommer numera på vederbörande hushållningssällskap, försäkringsanstalt resp. ridarhusdirektionen att själv ombesörja uppbörden av sina avgifter. De olika avgifterna till kronan eller till kommunen eller kommunal samfällighet torde få uppbäras av vederbörande länsstyrelse eller kronokamrerare resp. genom vederbörande kommuns eller annan rättsägares försorg.

Bland de ovan åsyftade avgifter och övriga speciella uppbördstitlar, vilka tidigare upptagits å kronodebetsedlarna och som förutsatts skola bliva föremål för uppbörd i särskild ordning genom vederbörande länsstyrelses eller kronokamrerares försorg, ingå titlar, vilka helt eller delvis avse ytterst obetydliga belopp. Det förekommer rent av att samtliga poster avseende viss uppbördstitel var för sig understiga ett belopp av en krona.

Revisorerna ha på grundval av ett inom riksräkenskapsverket insamlat material återgivit ett flertal exempel, som närmare belysa här berörda förhållanden. Av dessa exempel må följande särskilt omnämnas.

Inom Göteborgs och Bohus län upptagas avgälder för vissa tomter, för år 1946 belöpande sig till sammanlagt 3 kronor 82 öre men avseende 371 tomter.

Inom Kronobergs län upptages ersättning till pastor i Annerstads församling för Skeens i och för sänkning av sjöarna Draven och Bolmen rivna ålfiske, åvilande ett 30-tal hemman i Angelstads, Annerstads och Odensjö socknar i Sunnerbo fögderi. Ersättningen uppgår till sammanlagt 1 krona 6 öre fördelad å 27 poster, varav den största är 8 öre.

Inom Norrbottens län upptagas suveränitetsavgifter till finska staten för brukanderätten till vissa holmar inom republiken Finlands område, för år 1946 belöpande sig till sammanlagt 3 kronor 50 öre, men fördelade på ett trettiootal olika poster, vartill komma 9 kronor, avseende 34 ängsholmar inom Pajala och Övertorneå kommuner, i uppbördsböckerna debiterade såsom suveränitetsavgift men redovisade såsom »extra uppbörd».

Inom Gotlands län upptagas »tomtöres- och infästeavgifter» i Visby, vilka uppgå till sammanlagt 131 kronor 56 öre, fördelade på 191 poster. Avgifterna bokföras hos länsstyrelsen såsom riksstatsmedel under inkomstiteln »Diverse inkomster». I detta sammanhang må vidare uppmärksammas avgifterna till Vadstena krigsmanshuskassa och Vadstena krigsmanshusfond. Uppbörden å förstnämnda titel avsåg under budgetåret 1946/47 ett sammanlagt belopp av 6 kronor 70 öre, varav i Uppsala län 35 öre, i Östergötlands län 88 öre, i Jönköpings län 12 öre, i Hallands län 4 kronor 80 öre, fördelade på flera poster, i Skaraborgs län 53 öre, fördelade på tre poster om resp. 18 öre, 10 öre och 25 öre, samt i Norrbottens län 2 öre. Uppbörden å den senare titeln avsåg tre poster i Malmöhus län om resp. 1 öre, 72 öre och 4 öre, i Örebro län 52 öre och i Norrbottens län 1 öre, tillhopa 1 krona 30 öre.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

I kronouppbörderna ha tidigare ingått ett stort antal uppbördstitlar avseende diverse avgifter m. m., vilka uppförts å kronodebetsedlarna och uttagits i samband med kronoutskylderna. Bortsett från ledamotsavgifter i hushållningssällskap, vissa slag av försäkringsavgifter samt riddarhuskapitationsavgift, vilka titlar pläгат påföras ett större antal skattskyldiga, har det mestadels gällt avgifter, som påförts i mycket ringa omfattning och understundom endast rent lokalt. De flesta av dessa avgifter tillfalla kronan. De äro av växlande art, men åtskilliga av dem äro kvarlevor av de tidigare grundskatterna och således av ålderdomligt ursprung.

Särskilt i fråga om dessa kronan tillfallande avgifter gäller, att de ofta utgå med ytterst obetydligt belopp, understundom endast något öre i det enskilda fallet. Även tillsammans kunna avgifterna av visst slag uppgå till mycket ringa belopp. Ett belysande exempel härå utgör den i det föregående omnämnda uppbördstiteln »Ersättning till pastor i Annerstads församling för Skeens i och för sänkning av sjöarna Draven och Bolmen rivna ålfiske», där hela uppbördsbeloppet utgör 1 krona 6 öre, fördelat på ej mindre än 27 poster.

Redan konstaterandet av de ytterst obetydliga uppbördsbelopp, som det i nämnda och liknande fall är fråga om, föranleder revisorerna till det uttalandet, att sådana avgifter omedelbart böra avskaffas. Det synes revisorerna uppenbart, att det numera är fullständigt irrationellt att uttaga avgifter till kronan av en dylik närmast museal karaktär.

Enligt vad revisorerna inhämtat, kommer uppbörderna av de avgifter, vilka tidigare uttagits i samband med kronoutskylderna och som efter uppbördssreformens genomförande icke vidare ingå i den allmänna uppbörderna, i fortsättningen sannolikt att ordnas på så vis, att uppbördsmyndigheterna förätta uppbörderna genom utsändande av ifyllda, för vederbörande portofria postgiroinbetalningskort, dock att sammanslutningar och enskilda inrättningar av olika slag hänvisas till att själva uppbära sina avgifter. Ett så ordnat förfarande torde också vara det enda, som ur uppbördssynpunkt lämpligen kan ifrågakomma.

Emellertid medför detta, att den bagatellartade storleken hos de avgifter, varom här närmast är tal, blir än mera framträdande än då avgifterna, såsom fallet varit enligt det äldre uppbördssystemet, påförts å debetsedel tillsammans med övriga förekommande utskyldstitlar.

Om en snar rättelse skall kunna vinnas i här berörda förhållanden, synes det revisorerna uppenbart, att ett ställningstagande från riksdagens sida icke skall behöva föregås av vidlyftiga utredningar angående den historiska bakgrunden m. m. till här ifrågavarande statsinkomster. Sådana utredningar äro så mycket mindre påkallade som avskrivningsåtgärder i dessa fall icke kunna kränka enskilds rätt.

Utöver de i förenämnda exempel angivna, kronan tillkommande avgifterna äro samtliga av den bagatellartade omfattning, att de utan vidare kunna avskaffas. Emellertid torde beträffande ytterligare ett betydande antal uppbördstitlar av nu ifrågavarande slag de debiterade beloppen — genomgående eller för vissa titlar med enstaka undantag — vara av så ringa storlek, att de icke stå i rimlig proportion till med uppbörderna förenade kostnader och besvär. Det torde lämpligen böra ankomma på riksräkenskapsverket att avgiva förslag beträffande vilka uppbördstitlar, som med hänsyn härtill böra avskaffas.

Enligt revisorernas mening bör Kungl. Maj:t erhålla riksdagens bemyndigande att vidtaga de åtgärder, som må erfordras för ernående snarast möjligt av här åsyftad rationalisering.

Utlåtanden ha avgivits av *kammarkollegium* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 122—136).

Kammarkollegium, som låtit sitt arkiv verkställa viss utredning rörande de ifrågavarande förhållandena, säger sig dela revisorernas uppfattning om önskvärdheten av att sådana i ålderdomliga rättsförhållanden grundade avgifter till kronan, vilkas belopp icke stå i rimlig proportion till besväret med och kostnaderna för uppbörden, snarast möjligt och utan onödig omgång avskaffas. Även riksräkenskapsverket tillstyrker revisorernas förslag.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling jämväl förehaft en inom andra kammaren av herr *Dickson* väckt motion (II: 7), vari hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, utan någon vidlyftig utredning, efter inhämtande av riksräkenskapsverkets åsikt skyndsammast avveckla i motionen berörda frälseskatteräntor m. fl. liknande avgälder. Beträffande de skäl motionären anfört till stöd för sin ståndpunkt torde få hänvisas till motionen.

Utskottet. De skäl som av revisorerna åberopats för en avskrivning av vissa äldre kronouppbördstitlar finner utskottet vara väl grundade. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka förslaget om att förhållandena på förevarande område göras till föremål för omedelbar översyn. Lämpligt torde vara att en dylik översyn icke begränsas enbart till kronouppbördstitlar av den art, varpå revisorerna lämna vissa exempel, utan kommer att omfatta jämväl redovisningen av sådana kronan tillkommande avgifter i övrigt, vilka äro av så ringa storlek att de icke stå i rimlig proportion till med uppbörden förenade kostnader och besvär. Enligt utskottets mening synes den i motionen II: 7 berörda frågan om en avveckling av vissa frälseskatteräntor m. fl. liknande avgälder ävenledes böra upptagas till prövning i förevarande sammanhang.

I likhet med revisorerna och motionären är utskottet av den uppfattningen, att en rationalisering av nu angivet slag bör komma till stånd utan vidlyftiga utredningar eller annan onödig omgång. Det torde sålunda få ankomma på Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande vidtaga de åtgärder som för det ifrågavarande syftets uppnående må finnas erforderliga.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i anledning av revisorernas uttalande och motionen II: 7 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om här avsedda översyn.

18:o) **Markegångsinstitutet.** Under finansdepartementet, § 28, ha revisorerna hemställt, att frågan om markegångsinstitutets avveckling upptages till närmare övervägande (Del I, s. 130—141).

Från att ursprungligen ha utgjorts in natura kommo efter hand de skatter och avgifter, som i äldre tider utgingo till kronan, de s. k. grundskat-

terna, att, ehuru alltjämt bestämda i persedlar, till överbärande del erläggas i pengar. Denna utveckling, som kan sägas ha fullbordats mot slutet av 1600-talet, ledde i sin tur till fastställandet av de särskilda persedlarnas värde. Det är detta fastställda pris, som kallas markegång och som givit upphov till senare tiders årliga markegångstaxor.

I 1809 års regeringsform, § 75, stadgades, att de årliga markegångstaxorna skulle upprättas genom deputerade av alla riksstånd, nämnda på det sätt varje stånd särskilt för sig föreskrev; vad dessa fastställde, skulle tjäna till efter rättelse, så vida ej ändring däruti i behörig ordning söktes och vunnos. Lagrummet har, efter den förändring som på grund av ständsrepresentationens upphörande vid 1865—1866 års riksdag påkallades, numera följande lydelse:

De årliga markegångstaxorna skola upprättas genom deputerade, valde på sätt av riksdagen särskilt stadgas. Vad dessa i avseende på markegångssättningen fastställa, tjäna till efterlevnad, såvida ej ändring däruti i behörig ordning sökes och vinnos.

Medan i äldre tid bestämmelserna angående markegången varit spridda på ett flertal författningar, infördes genom en kungl. kungörelse av den 11 maj 1855 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande mera enhetliga bestämmelser. 1855 års förordning gällde intill den 1 januari 1912, då den nu gällande förordningen den 2 juni 1911 trädde i kraft.

Gången av markegångssättningen är i stora drag följande. Markegångstaxorna skola upptaga dels den årliga markegången (litt. A.), dels och årspris (litt. B) och medelmarkegångspris (litt. C). Priserna å de till den årliga markegången hänförliga persedlarna inhämtas enligt av kammarkollegiet godkända formulär från dels kommunalnämnderna å landsbygden, dels magistraterna eller stadsstyrelserna i städerna. Kommunalnämndernas uppgifter överlämnas närmast till vederbörande häradsskrivare, som sammanställer desamma i en tabell och beräknar medelpris för fögderiet, varefter denna handling jämte kommunalnämndernas uppgifter insändas till länsstyrelsen, dit prisuppgifterna för städerna ingå direkt. Länsstyrelsen granskar det sålunda erhållna prismaterialet och utarbetar en sammanställning för länet i dess helhet, upptagande medelprisen för varje fögderi och prisen för varje stad samt på grundvalen av dessa priser uträknade länsmedeltal. Det sålunda åstadkomna primärmaterialet förelägges de s. k. markegångsdeputerade, som sammanträda en av de fyra första dagarna i november månad inom varje län under ordförandeskap av landshövdingen. Markegångsdeputerade, som utgöra fyra av landstinget utsedda, för sakkunskap och oväld kända personer, ha till uppgift att efter noggrant överbärande av kända förhållanden och gällande pris samt med ledning av dem förelagda prisuppgifter bestämma pris å alla i markegångstaxan ingående persedlar och tjänstbarheter, således jämväl å de persedlar, varå årspris, enligt vad nyss sagts, skall beräknas.

Årspriset avser i motsats till den årliga markegången endast några få viktigare persedlar, vanligen olika slag av spannmål samt smör, i några fall

jämväl kött, hö och järn. Det förberedande arbetet för årsprisens fastställande är ordnat på ett annat sätt än i fråga om den årliga markegången. Här erfordras nämligen icke, vad landsbygden beträffar, någon medverkan av varje kommun, utan prisnoteringarna sättas för resp. fögderier av särskilda markegångsnämnder, bestående av minst åtta och högst sexton inom vederbörande fögderi bosatta personer, vilka utses till hälften av fögderiets kommuner själva och till hälften av länsstyrelsen. Dessa noteringar, avseende genomsnittliga priser för dels månaderna oktober—december, dels januari—mars, insändas till länsstyrelserna. För städernas vidkommande avgivas däremot liksom för den årliga markegången ifrågasvarande prisnoteringar av resp. magistrater eller stadsstyrelser. Även dessa noteringar överlämnas till länsstyrelserna, som utarbete en sammanställning av prismaterialet i dess helhet och beräkna länsmedeltal, varefter förfaringsättet är detsamma som för den årliga markegången. Sedan länsstyrelsen befordrat taxan till trycket, överlämnar länsstyrelsen ett antal därav jämte deputerades protokoll och de till grund för taxan liggande primäruppgifterna till kammarkollegiet, som omedelbart remitterar taxan till sitt advokatfiskalsämbete för granskning. Befinnes vid granskningen taxan anmärkningsfri, meddelar advokatfiskalsämbetet kollegiet underrättelse härom, varefter kollegiet meddelar länsstyrelsen, att taxan, såvitt den rör kronans rätt, vunnit laga kraft. Leder däremot advokatfiskalsämbetets granskning till anmärkning mot taxan, har kollegiet att inom viss kort tid pröva och avgöra den framställda anmärkningen, varefter jämväl i detta fall länsstyrelsen meddelas underrättelse. Jämväl enskild part äger att hos kollegiet anföra besvär över markegångssättningen.

Markegångsinstitutet sammanhänger, framhålla revisorerna, i väsentliga delar med det gamla indelnings- och grundskatteväsendet. Vissa rester av detta hushållningssystem leva emellertid alltjämt kvar, vilket påkallar markegångssättningens bibehållande. Under hänvisning härtil lämna revisorerna vissa uppgifter rörande de rättsförhållanden om vilka i detta sammanhang är fråga. Beträffande nämnda redogörelse får utskottet hänvisa till s. 132—135 i berättelsen.

Efter en ingående historik över frågans behandling under senare tid ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att markegångsinstitutet haft sin väsentligaste betydelse för förhållanden, som sammanhånga med det gamla indelnings- och grundskatteväsendet. Detta tillhör emellertid numera i huvudsak ett förgånget skede. Även frälseräntor och landgillen, som utgöra de sista mera betydelsefulla resterna av detta system, stå nu inför sin avveckling. Det synes därför kunna ifrågasättas, huruvida markegångsinstitutet, i varje fall sedan avvecklingen av frälseräntor och landgillen slutförts, längre fyller en uppgift, som motsvarar de med institutets bibehållande förenade besvärerna och kostnaderna.

Bortsett från sin betydelse för de med indelnings- och grundskatteväsendet sammanhängande förhållandena har markegångsinstitutet fått betydelse även på vissa andra områden. Detta gäller särskilt vissa arrenderättsliga förhållanden. Genom att bestämma arrendeavgiften i persedlar att lösas efter

markegång ha jordägare haft en möjlighet att betinga sig ett pris för jordens nyttjande, som varit oberoende av penningvärdets växlingar. Denna möjlighet har, såsom förut nämnts, utnyttjats särskilt beträffande jord i kronans eller det allmännas ägo. Sedan i nyttjanderättslagen förbud införts mot bestämmande av arrendeavgift i annat än penningar, synes även beträffande upplåtelser från kronan — ehuru å dessa nyttjanderättslagens bestämmelser ej äro direkt tillämpliga — en ändring ha skett, så att även i dessa fall arrendeavgifterna bestämts i penningar.

Som av det ovan anförda inhämtats, föregås markegångstaxornas upprättande av vidlyftiga förarbeten, som varje år påkalla medverkan av ett betydande antal personer. Enbart i markegångsnämnderna sammanträda sålunda årligen över tusentalet personer (ca 150 nämnder med vardera minst 8 ledamöter jämte häradskrivaren som ordförande). Därjämte engageras samtliga kommunalnämnder samt rikets länsstyrelser, kammarkollegiet m. fl. Även om arbetet med taxorna endast pågår en kortare tid under året, är dock detsamma förenat med tidsspillan och kostnader.

Den invecklade och omständliga proceduren för markegångssättningen bör ses mot bakgrunden av markegångstaxornas en gång centrala betydelse för den offentliga hushållningen och för skatternas utgörande. Dessa omständigheter förklara även, att principerna för uppskattningsförfarandet tillmätts sådan vikt, att de ansetts böra skyddas genom grundlagsbestämmelser.

Numera äro, som i det föregående visats, förhållandena helt ändrade. Markegångstaxorna ha f. n. främst betydelse för avveckling av kvarstående rester från det gamla indelnings- och grundskatteväsendets tid samt för vissa redan träffade avtal om arrende och upplåtelse av jord. Markegångstaxornas tillämplighetsområde torde icke längre vara av den omfattning och betydelse, att detsamma motiverar ett så invecklat och dyrbart förfarande som markegångsinstitutet medför.

Ovan har påpekats, hurusom frälseräntor och landgillen numera utgöra de viktigaste resterna av grundskatteväsendet, vilka ännu förutsätta tillvaron av markegångspriser. Frälseräntorna bestå i allmänhet av ett förhållandevis stort antal persedlar av varierande slag, och vissa svårigheter skulle måhända uppstå, om markegångsinstitutet upphävdes, innan frälseräntorna ännu avvecklats. Enligt vad som inhämtats äro emellertid de ännu icke inlösta eller avlösta frälseräntorna nu så få, att det torde dröja endast en kortare tid, innan de helt försvunnit. Frälseräntorna torde därför knappast längre behöva utgöra något hinder för markegångsinstitutets upphävande. Avvecklingen av landgillena synes däremot ännu icke ha fortskridit lika långt. Dessa bestå i allmänhet endast av ett fåtal persedlar, och de svårigheter, som skulle uppstå vid desammas värdering utan tillgång till markegångspriser för något eller några av de senare åren, torde icke vara alltför stora. Om markegångsinstitutet skulle bibehållas med hänsyn till de arrendeförhållanden, som reglerats med tillämpning av markegångspriser, skulle dess fortvaro i ytterligare flera tiotal år påkallas. Det må emellertid framhållas, att när arrende bestämts i persedlar, i allmänhet endast ett fåtal sådana kommit till användning. I regel har arrendet bestämts i spannmål eller i smör.

Det finns enligt revisorernas mening anledning ifrågasätta, om icke för såväl landgillena som nyssberörda arrenden markegångspriserna skulle kunna ersättas av en på enklare sätt anordnad uppskattning. Med den uniformitet på prisbildningens område, som numera råder, och med det prisstatistiska material, som finnes tillgängligt, torde svårigheter knappast föreligga att skapa nödiga utgångspunkter för ett pris å de ifrågasvarande

persedlarna, som fyller samma anspråk på tillförlitlighet som markegångspriserna. Det kan förmodas, att såväl jordägare som arrendatorer i regel skulle godtaga av t. ex. kommerskollegium eller socialstyrelsen publicerade prisuppgifter, som grundats på tillgängligt statistiskt material.

Sådana prisuppgifter skulle även kunna tjäna till ledning i de övriga fall, då avtal eller författningsbestämmelser innehålla hänvisningar till markegångstaxorna. Givetvis förutsättes dock en översyn av författningsbestämmelserna i fråga samt i förekommande fall ändringar i dessa.

Även om vissa möjligheter torde förefinnas att med bibehållande av markegångsinstitutets principer förenkla och förbilliga förfarandet, anse revisorerna dock bärande skäl tala för att markegångsinstitutet helt upphäves och, i den mån så befinnes erforderligt med hänsyn till de rättsförhållanden, för vilka markegångspriser ännu ha betydelse, ersättes med andra officiella prisnoteringar, som kunna åvägabringas utan mera ingående speciella anordningar.

Under återopande av vad ovan anförts få revisorerna hemställa, att frågan om markegångsinstitutets avveckling upptages till närmare övervägande. Då de skäl, vilka tidigare återopats mot en dylik avveckling, numera sakna större betydelse, synes detta spörsmål snarast böra bringas till sin lösning.

Utlåtanden ha avgivits av *kammarkollegium*, *socialstyrelsen* och *Svenska landskommunernas förbund* (Del II, s. 137—140).

Med hänsyn till vissa alltjämt kvarstående rättsinstitut kan markegångssättningen enligt kammarkollegiets mening tills vidare svårigen undvaras. Kollegiet understryker emellertid behovet av en förenkling av formerna för markegångssättningen.

Socialstyrelsen biträder i likhet med landskommunernas förbund revisorernas ståndpunkt i frågan. Socialstyrelsen framhåller därvid särskilt, att de av styrelsen och kommerskollegium insamlade detalj- och partipriserna utan olägenhet torde kunna utnyttjas för de ändamål, för vilka markegångstaxorna hittills begagnats.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har markegångsinstitutet spelat en viktig roll under naturahushållningens dagar. Alltjämt äger institutet betydelse för vissa förhållanden, som antingen sammanhänga med det numera nästan helt avvecklade indelnings- och grundskatteväsendet eller ock äro av arrenderättslig natur. Markegångstaxornas tillämpningsområde torde emellertid, såsom revisorerna framhållit, icke längre vara av den omfattning och betydelse, att detsamma motiverar ett så invecklat och dyrbart förfarande som markegångsinstitutet medför.

Utskottet håller det för sannolikt att markegångstaxorna, i den mån tillgång till dylika noteringar alltjämt erfordras för reglering av vissa i det föregående berörda rättsförhållanden, skulle kunna ersättas med officiella prisuppgifter, som sammanställas i annan ordning. Med hänsyn härtill och till systemets föråldrade karaktär i allmänhet finner utskottet starka skäl tala för att i enlighet med revisorernas förslag frågan om institutets avveckling upptages till närmare övervägande.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga frågan om markegångsinstitutets avveckling under närmare prövning.

19:o) **Iakttagelser rörande de nya avlöningsförfattningarna m. m.** Under finansdepartementet, § 29, ha revisorerna berört vissa med den senaste löneregleringen sammanhängande frågor (Del I, s. 141—164).

Utskottet. Beträffande detta ärende kommer utskottet att yttra sig i samband med behandlingen av propositionen nr 225, vilket utskottet velat här anmäla.

20:o) **Vissa synpunkter på det statliga blankettrycket.** Under finansdepartementet, § 30, ha revisorerna upptagit frågan om det statliga blankettrycket till behandling (Del I, s. 164—186).

För att få en uppfattning angående omfattningen av den statliga blankettverksamheten ha revisorerna från ett flertal ämbetsverk och myndigheter infordrat uppgifter å samtliga av dem utfärdade blanketter, vilka för närvarande komma till användning. Dessa tryckalster ha underkastats teknisk granskning med hänsyn till uppställning och papperskvalitet m. m. för utrönande av om tryckningen skett på lämpligaste och mest ekonomiska sätt. Revisorerna ha även haft sin uppmärksamhet riktad på arten och omfattningen av den uppgiftsplikt, som genom blanketterna ålagts vederbörande. Då det infordrade materialet varit synnerligen omfattande och svårbearbetat, har med hänsyn till den begränsade tid, som stått till förfogande, någon mera genomgående undersökning i detta hänseende icke medhunnits, utan blott stickprov företagits.

Revisorerna ha på grundval av granskningsresultatet gjort följande allmänna uttalande.

I en modern kontorsorganisation utgöra blanketterna ett nödvändigt hjälpmedel, som tjäna olika ändamål i organisationen. I samma mån som takten i arbetslivet ökas och uppgifterna vuxit i antal och omfattning, ha blanketterna fått en allt större utbredning och användning. Den reformverksamhet på statslivets olika områden, som ägt rum under de sista decennierna och som resulterat i en omfattande expansion av statsförvaltningen, har medfört, att även här blanketterna kommit att spela en alltså dominerande roll vid arbetsuppgifternas lösande.

En granskning av det nuvarande blankettbeståndet inom statsförvaltningen ger icke blott en skrämmande bild av dess kolossala omfattning utan även en provkarta på olika format, typografisk utstyrsel och textuppställning. Då blanketterna endast äro att betrakta som utslag av förvaltningsmaskineriets funktioner, torde emellertid några mera avsevärda inskränkningar i blankettbeståndet knappast kunna åstadkommas utan en reformering av själva förvaltningsförfarandet. Olika utvägar i sådant syfte ha föreslagits. En decentralisering i vissa fall av beslutanderätten skulle givetvis

vara ägnad att reducera blankettrycket. Nämnda spörsmål är f. n. föremål för utredning. Då det är att förvänta, att därvid komma att framläggas förslag till förenklingar på olika områden, anse revisorerna sig icke ha anledning att i detta sammanhang närmare ingå på ifrågavarande spörsmål. Ett område, där viss förenkling även skulle kunna genomföras, gäller statistiken. Här synes bl. a. böra undersökas, huruvida icke en samordning av uppgiftslämnandet i fråga om likartad statistik skulle kunna ske, så att allmänheten icke betungas med att lämna samma uppgifter till olika myndigheter. Detta förhållande gäller exempelvis industristatistiska uppgifter, vilka infordras, förutom av kommerskollegium, även — i vissa avseenden — av socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, industrikommisionen och bränslekommisionen.

Oberoende av ovan antydda åtgärder för reformering av själva förvaltningsförfarandet kunna åtskilliga utväxter på blankettområdet bortarbetas. Blankettbeståndet utgör en synnerligen brokig samling blanketter av olika format, typografisk utstyrsel och textuppställning. Någon större sakkunskap synes i många fall icke ha förefunnits vid uppgörande av dessa formulär; i regel torde icke heller den beställande myndigheten äga tillgång till sådan expertis. Vanligtvis torde uppgörandet och beställandet av blanketter uppdragas åt någon tjänsteman inom ämbetsverket utan att denne alltid äger härför erforderliga förutsättningar. En följd härav har ofta blivit att hos ett flertal ämbetsverk och myndigheter tryckning av blanketter stundom skett på ett för staten oekonomiskt sätt, exempelvis genom att format och textuppställning varit olämpliga, att papper av bättre kvalitet, än som varit nödvändigt, använts m. m., varigenom statsverket åsamkats onödiga kostnader.

I många fall ha bristande planläggning och organisation medfört, att flera blanketter med identiskt eller nära nog lika innehåll tryckts, vilka i stället bort samarbetas till en blankett, varigenom upplagorna kunnat bli större och priserna därigenom förmånligare. Exempel saknas icke heller på sådana fall, där blanketter tillkommit utan att något egentligt behov därav förelegat, vilket i synnerhet gäller blanketter för internt bruk. Mot blanketternas innehåll kan i ett flertal fall anmärkas, att texten gjorts alltför invecklad och svårbegriplig, vilket hos allmänheten framkallat en förklarlig känsla av olust och motvilja vid arbetet med blanketternas ifyllande. Planläggningen av för utredningar erforderliga frågeformulär har icke alltid skett med tillräcklig omsorg, i det att desamma gjorts mera specificerade än som för ändamålet varit nödvändigt. Ofta ha uppgifter infordrats beträffande till synes oväsentliga eller helt ovidkommande förhållanden, vilket för allmänheten framstått såsom skäligen meningslöst. Detta har stundom bidragit till att sprida ett sken av löje över utredningen och att nedsätta myndighetens auktoritet. De avgivna svaren, som ibland givits en mer eller mindre skämtsam form, ha därför i många fall visat sig vara helt eller delvis värdelösa. En begränsning av uppgifterna eller ett klarläggande från myndigheternas sida av utredningens syfte hade i dylika fall varit lämpligt.

Förhållandena på blankettväsendets område måste således betecknas såsom långt ifrån tillfredsställande. De anmärkningar, som i detta hänseende tid efter annan från olika håll framställts, ha enligt revisorernas mening mången gång ägt berättigande. Blankettrycket har på vissa områden inom förvaltningen tagit en oproportionerligt stor omfattning. Allmänheten och i synnerhet företaget inom näringslivet betungas i hög grad av bestyret med lämnande av uppgifter för olika ändamål. På många håll måste under stor del av året särskild personal avdelas för att uteslutande syssla med dylikt arbete. Visserligen torde de här påtalade förhållandena delvis få tillskrivas

rådande krisläge, men även i övrigt förefinnas åtskilliga missförhållanden, som påkalla en snar ändring i nuvarande system. Därvid bör särskilt framhållas, att frågan om reformering av blankettväsendet icke är av någon ringa ekonomisk storleksordning. Till belysande härav må nämnas, att de i det föregående omnämnda sakkunniga, som den 19 september 1947 tillkallades för att biträda med en allmän översyn rörande pappersransoneringen, uppskattat pappersförbrukningen vid tryckning av blanketter, cirkulär och meddelanden till omkring 6 000 ton för år. Ytterligare må framhållas, att statsverkets hela blankettbestånd torde omfatta minst 30 000 olika blankettyper. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat från statskontoret torde den sammanlagda kostnaden för tryckning av blanketter uppgå till omkring 10 miljoner kronor för år. Härtill komma betydande kostnader för arkivering m. m.. en faktor som blir av allt större betydelse med hänsyn till att det ständigt växande materialet för varje år kräver ökade utrymmen. Det må nämnas, att därest en föreslagen gallring av självdeklarationsblanketterna för fysiska personer för åren 1937/41 skulle genomföras under år 1948, en dylik åtgärd för överståthållarämbetets vidkommande skulle innebära att ca 650 hyllmeter lösgröas. Vikten av ifrågavarande material uppgår till omkring 32 ton.

För avhjälpande av nu angivna missförhållanden bör enligt revisorernas mening blankettmaterialet inom varje ämbetsverk eller myndighet bliva föremål för en sakkunnig, kontinuerlig översyn. Denna bör taga sikte på, bl. a., följande faktorer. Särskilda uppgifter böra icke infordras, därest de i allt väsentligt skulle kunna inhämtas i andra statliga myndigheters uppgiftsmaterial. Blanketter, som efter viss tid skola utgallras, böra ej tryckas på hållbart eller gott papper. För primäruppgifter, som efter vederbörlig bearbetning bliva gallrade, kan sålunda användas papper av billig kvalitet, medan sammandrag, tabeller o. d., som skola bevaras till hjälp för framtida forskning, böra göras på gott papper. Papperskvaliteten i de granskade blanketterna har ofta visat sig vara för hög. Mindre nödvändiga duplettexemplar och kopior av blanketter böra undvikas.

Nu ifrågavarande översyn synes enligt revisorernas mening lämpligen böra företagas inom varje myndighet för sig, vilken bör äga att, därest så skulle påkallas, härför anlita sakkunnigt biträde. Jämväl andra åtgärder förtjäna övervägas för nedbringande av statsverkets kostnader för blanketttrycket. Granskningen har sålunda givit vid handen, att vissa blanketter med i stort sett likartat innehåll utarbetas och tryckas separat av ett flertal ämbetsverk och myndigheter. Som exempel härpå må nämnas blanketter till reseräkningar, vilka f. n. uppgå till ett sjuttiootal, samt vidare formulär till antagningsbevis, tjänstematriklar m. m. Ett samarbete av var och en av dessa olika typer av blanketter och centraliserad tryckning av desamma skulle enligt revisorernas uppfattning kunna medföra väsentligt minskade tryckningskostnader.

De nu gjorda iakttagelserna ha revisorerna velat bringa till riksdagens kännedom.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 140—146).

Enligt statskontorets mening bör en utredning genom särskilda sakkunniga — bland annat omfattande en fullständig inventering och klassificering av blankettbeståndet — först äga rum, innan på förevarande område organisatoriska åtgärder av längre gående räckvidd vidtagas. Organisationsnäm-

den framhåller, att nämnden under sin verksamhet gjort samma erfarenheter rörande blankettväsendet som revisorerna, och uttalar i anslutning härtill att först genom organisationsundersökningar bättre förhållanden i berörda avseenden kunna åstadkommas.

Utskottet. De synpunkter som av revisorerna anlagts på frågan om det statliga blankettrycket finner utskottet vara värda synnerlig uppmärksamhet. Utskottet får emellertid i detta sammanhang erinra om att statsrådet Danielson med stöd av Kungl. Maj:ts den 13 februari 1948 givna bemyndigande tillkallat särskilda utredningsmän med uppgift att utreda frågan om rationalisering i tekniskt avseende av statsförvaltningens blankettväsende jämte därmed sammanhängande spørsmål. I direktiven för utredningen har ingående redogjorts för de av revisorerna anförda synpunkterna i ämnet. Med hänsyn härtill anser sig utskottet, som förutsätter att utredningen kommer att bedrivas med största skyndsamhet, kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

21:o) **Det statliga kommittéväsendet.** Under finansdepartementet, § 31, ha revisorerna förordat viss översyn av kommittéväsendet (Del I, s. 186—192).

Det statliga kommittéväsendet har under de senaste årtiondena upprepade gånger gjorts till föremål för översyn. Olika synpunkter ha härvid varit vägledande. I samband med budgetarbetet hösten 1922 företogs såsom ett led i strävandena att ernå en stark begränsning av de stigande statsutgifterna en granskning av kommittéväsendet, vilken resulterade i en kraftig reduktion av antalet kommittéer, i det att de sammanlagda kommittékostnaderna kunde nedbringas från 3,86 miljoner kronor för kalenderåret 1922 till endast 0,76 miljoner kronor för budgetåret 1923/24. Även åren 1928 och 1932 företogs besparingsaktioner på förevarande område.

Efter det andra världskrigets utbrott hösten 1939 igångsattes en allmän granskning av då pågående utredningar. Det egentliga skälet härför angavs vara icke så mycket det omedelbara statsfinansiella intresset som fastmer den synpunkten, att arbete och kostnader icke utan särskilda skäl borde nedläggas på utredningar, vilkas resultat skulle sakna aktuellt intresse, antingen på grund av att det statsfinansiella läget icke medgäve realiserande av eljest lämpliga förslag eller emedan utvecklingen i ett eller annat avseende efter krigsutbrottet gjort ifrågasatta åtgärder mindre påkallade.

Till följd av kommittéväsendets utveckling under de gångna krigsåren ökades svårigheterna att överblicka och samordna de olika utredningarna. I syfte att ernå större planmässighet och effektivitet i utredningsarbetet tillkallades i början av år 1946 en utredningsman med uppdrag att företa en allmän översyn på förevarande område. Översynen, som fick karaktären av en rationaliseringsundersökning, innefattade dels en granskning av varje särskild utredning, dels på denna granskning grundade överväganden rörande kommittéväsendets allmänna anordnande. De förslag om

nedläggande av vissa kommittéer, som föranleddes av denna speciella granskning, voro dock av tämligen begränsad räckvidd. Såsom det betydelsefullaste resultatet av de förenämnda allmänna övervägandena bör enligt revisorernas mening betecknas förslaget, att inom Kungl. Maj:ts kansli skulle inrättas en särskild avdelning med uppgift att, till tjänst för departementen vid utredningars igångsättande och för pågående kommittéutredningar, verka samordnande inom hela det statliga utredningsarbetet.

I 1947 års statsverksproposition (bil. 2) förklarade sig chefen för finansdepartementet i likhet med utredningsmannen anse, att ett samordnande och övervakande organ skulle ha en uppgift att fylla inom kommittéväsendet. Frågan om konstruktionen av och de närmare arbetsformerna för ett dylikt organ ansågs emellertid behöva ytterligare övervägas.

I riksdagens med anledning av förenämnda proposition avgivna skrivelse nr 56 framhölls önskvärdheten av åtgärder, ägnade att nedbringa utgifterna för utredningsväsendet. I främsta rummet kunde ifrågasättas, huruvida icke besparingar kunde åstadkommas i kostnaderna för framläggandet av utredningsresultaten, men vidare om icke en förenkling av kommittéarbetet vore möjlig. Med hänsyn till pågående överväganden av frågan om ett samordnande och övervakande organ för kommittéväsendet ansåg sig riksdagen dock icke böra framlägga synpunkter i fråga om ytterligare åtgärder för att undersöka och tillvarata dylika möjligheter.

I anslutning till vad riksdagen sålunda uttalat ha revisorerna ansett det vara av intresse att undersöka utvecklingen under senare tid av statsverkets kostnader för kommittéer och utredningar genom sakkunniga. En sådan undersökning ha revisorerna ansett så mycket mera påkallad, som den förenämnda, under år 1946 verkställda översynen — i överensstämmelse med de för densamma meddelade direktiven — icke innefattade någon granskning från statsfinansiell synpunkt i vidare mån än att utredningsmannen i sitt betänkande lämnade vissa ur budgetredovisningarna hämtade uppgifter rörande de sammanlagda nettoutgifterna å riksstatens olika kommittéanslag under vissa budgetår.

Revisorerna fästa till en början uppmärksamheten vid att enbart uppgifter om nettobelastningen på de olika kommittéanslagen icke giva en fullständig bild av statsverkets kostnader för kommittéväsendet, vilka i icke obetydlig omfattning bestridas från andra anslag än de nämnda. Vid en dylik beräkning bortses t. ex. helt från kommittékostnaderna inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde; dessa ha till största delen bestritts av elfte huvudtitelns anslag till extra utgifter. För vissa kommittéer, såsom norrlandskommittén, 1944 års nykterhetskommitté och jordbrukets byggnadsstudiekommitté, ha särskilda anslag uppförts i riksstaten. Vidare bör enligt revisorernas mening uppmärksammas, att ett flertal inom kommunikationsverkens område bedrivna utredningar bekostas av de till dessa verks förfogande stående driftmedlen. Även i övrigt förekommer det, att kommittékostnader gäldas av andra medel än kommittéanslagen.

I följande sammanställning redovisas, enligt till revisorerna lämnade upp-

gifter, av driftmedel bestridda kostnader i avrundade tal intill den 1 juli 1947 för sådana under åren 1946 och 1947 verksamma kommittéer inom kommunikationsverken, vilka icke tillsatts av Kungl. Maj:t eller departementschef. I beloppen ingå dock icke kostnader för vissa smärre kommittéer och delegationer hos järnvägsstyrelsen.

Verk	Kostnader av driftmedel intill $\frac{1}{7}$ för vissa kommittéer
Postverket	132 000
Telegrafverket	57 000
Statens järnvägar	924 000
Vattenfallsverket	400 000

Kr. 1 513 000

Därjämte ha under tiden 1 januari 1946—30 juni 1947 i bidrag till särskilda undersökningar m. m. genom sakkunniga utbetalats av järnvägsstyrelsen ca 19 000 kronor och av vattenfallsstyrelsen ca 30 000 kronor.

Kostnaderna fr. o. m. budgetåret 1937/38 för i riksdagsberättelserna redovisade kommittéer framgå av tablån här nedan.

Budgetår	Kommittékostnader i 1 000-tal kr.		
	från kommittéanslag	från andra anslag	Summa
1	2	3	4
1937/38.....	1 782	668	2 450
1938/39.....	2 055	845	2 900
1939/40.....	1 709	682	2 391
1940/41.....	1 442	500	1 942
1941/42.....	2 291	765	3 056
1942/43.....	2 488	624	3 112
1943/44.....	2 766	335	3 101
1944/45.....	3 282	441	3 723
1945/46.....	4 598	306	4 904
1946/47.....	5 618	—	—

Beträffande kommittéernas arbetsformer ha revisorerna gjort vissa iakttagelser. Revisorerna ha sålunda konstaterat att antalet ledamöter ofta är förhållandevis stort. Då ledamöterna ofta äro engagerade i ett flertal utredningar samtidigt och därjämte, förutom i den egna förvärvsverksamheten, sysselsättas i andra värv, erbjuder det stundom stora svårigheter att få sammanträden till stånd vid tidpunkter, som lämpa sig med hänsyn till utredningsarbetets kontinuerliga bedrivande. Exempelvis må nämnas, att enligt 1947 års riksdagsberättelse ett fyrtiotal personer voro ledamöter i fem eller flera kommittéer samtidigt. En person tillhörde tio olika kommittéer, två ingingo i nio kommittéer och en i åtta. I vissa större kommittéer ha emellertid arbetsutskott tillsatts, bestående av ett fåtal ledamöter, varigenom antalet plenarsammanträden kunna inskränkas och arbetet fått en mera kon-

centrerad karaktär. Revisorerna framhålla slutligen att under senare år ett flertal kommittéer företagit utrikes studieresor, vilka i vissa fall dragit betydande kostnader.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Det statliga kommittéväsandets utveckling under de senare åren har medfört en ständig stegring av statsverkets kostnader för kommittéer och utredningar genom sakkunniga. Förhållandet gav 1947 års riksdag anledning att i visst sammanhang inskräpa behovet av en nedskärning av ifrågavarande utgifter. Riksdagen ansåg sig dock av skäl, som framgår av den lämnade redogörelsen, icke böra i detalj ingå på de särskilda åtgärder, som borde vidtagas i sådant syfte.

Under den tid, som förflutit efter riksdagens ifrågavarande uttalande, har vårt lands förut ansträngda ekonomiska läge ytterligare försämrats. Det är att förutse, att statsregleringen för nästkommande budgetår måste präglas av den största återhållsamhet med avseende å utgifterna för den statliga verksamhetens alla områden. I detta och andra hänseenden företer den nuvarande situationen stora likheter med det krisläge, som hösten 1922 påkallade en effektiv begränsning av statsverkets utgifter. Revisorerna finna det oundgängligt, att — liksom då — varje besparingsmöjlighet nu tillvaratages även när det gäller utredningsväsendet. Det torde därför få förutsättas, att stor återhållsamhet i fortsättningen iakttages vid igångsättandet av nya utredningar. Revisorerna anse det emellertid icke mindre angeläget, att en restriktiv prövning äger rum beträffande spörsmålet i vad mån redan pågående utredningar böra fullföljas. Vid den genomgång av kommittébeståndet, som därvid blir erforderlig, synas samma riktlinjer böra vara vägledande som vid den år 1939 verkställda översynen. I enlighet härmed bör som allmän regel gälla, att fortsatt arbete icke nedlägges på projekt, för vilkas förverkligande möjligheter bedömas icke föreligga i nuvarande läge eller inom en överskådlig framtid. Det sagda blir måhända främst tillämpligt beträffande förslag, vilkas genomförande förutsätter en mera betydande byggnadsverksamhet eller eljest ianspråktagande av knappa personal- och materialtillgångar. Det bör ock undersökas, huruvida de förutsättningar, på vilka ett utredningsuppdrag ursprungligen baserats, äro för handen i det förändrade läget.

Med hänsyn till vad revisorerna inhämtat under sina undersökningar i förevarande ärende må framhållas, att även sådana inom de affärsdrivande verken förekommande utredningar av mer eller mindre intern karaktär, vilka icke redovisas i riksdagsberättelsen, böra omfattas av den nu förordade översynen. I samband härmed torde kunna upptagas till övervägande, huruvida kommittéer sammansatta av tjänstemän inom det egna verket alltid representera den lämpligaste utredningsformen. Genom anlitande även av utomstående borde enligt revisorernas förmenande i många fall kunna erhållas särskilt värdefulla impulser och initiativ i utredningsarbetet. Erinras må att dessa synpunkter ofta äro vägledande vid Kungl. Maj:ts och departementschefers tillkallande av sakkunniga.

I fråga om utredningsverksamheten efter genomförandet av en sådan reduktion, som här ifrågasatts, synes det revisorerna naturligt, att denna i första hand inriktas på frågeställningar, sammanhängande med den nu rådande krisens övervinnande. Möjligen kan det härvid även visa sig lämpligt att genom ändrade direktiv till redan befintliga kommittéer inrikta dessas arbete på angivna syfte.

Fortsatt uppmärksamhet synes höra ägnas frågorna rörande kommittéernas arbetsformer och kommittéväsandets allmänna anordnande. Härvidlag

vilja revisorerna framhålla angelägenheten av att kommittéerna icke givas en mera vidlyftig sammansättning än som är oundgängligen nödvändigt. I de fall, då av särskilda skäl ett större antal ledamöter anses böra ingå, torde anordningen med arbetsutskott eller delegationer ofta visa sig lämplig. Revisorerna, som hysa den uppfattningen att kommittébetänkandena ofta utmärka sig för en onödigt stor bredd, vilja vidare understryka vikten av att utformningen av desamma göres så enkel och koncentrerad som möjligt. Vad slutligen angår utrikesresorna ha revisorerna fått det allmänna intrycket, att utan men för arbetsresultatet en något större återhållsamhet i vissa fall bort kunna iakttagas i fråga om antalet däri deltagande representanter i varje särskild kommitté. Med hänsyn till att valutaförhållandena numera i regel torde lägga hinder i vägen för studieresor av detta slag anse sig revisorerna likväl böra avstå från ytterligare uttalanden i denna fråga.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (I: 10) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund i Doverstorp m. fl.* (II: 20), i vilka föreslagits att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa *dels* om en genomgripande och skyndsam beskrifning av det statliga kommittéväsendet med beaktande av i motionen framförda synpunkter, *dels* om förslag till sådana åtgärder, som äro ägnade att åvägbringa rationellare arbetsformer och lägre kostnader för det statliga kommittéväsendet.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin ståndpunkt torde få hänvisas till motionen I: 10.

Utskottet. Revisorerna ha under förevarande paragraf givit uttryck åt den uppfattningen, att i nuvarande statsfinansiella läge varje besparingsmöjlighet även när det gäller kommittéväsendet måste tillvaratagas. Enligt revisorernas mening bör sålunda i fortsättningen stor återhållsamhet iakttagas vid igångsättandet av nya utredningar. Revisorerna anse det emellertid icke mindre angeläget, att en restriktiv prövning äger rum beträffande spörsmålet i vad mån redan pågående utredningar böra fullföljas. Därvid bör särskilt undersökas, huruvida de förutsättningar, på vilka ett utredningsuppdrag ursprungligen baserats, äro för handen i det förändrade läget. Fortsatt uppmärksamhet synes vidare böra ägnas frågorna rörande kommittéernas arbetsformer och kommittéväsendets allmänna anordnande. I nära anslutning till de av revisorerna anförda synpunkterna ha i motionerna I: 10 och II: 20 framförts önskemål om en genomgripande och hård beskrifning av det administrativt och ekonomiskt tyngande kommittéväsendet.

En tillbakablick på kostnaderna för kommittéväsendet ger vid handen, att utredningsväsendets omfattning växlat från tid till annan. Åtgärder ha vid flera tillfällen vidtagits, syftande bland annat till att tillvarataga förefintliga möjligheter till besparingar. Ett exempel härpå utgör den i det föregående omnämnda utredningen under år 1946 rörande en allmän översyn av kommittéväsendet. Denna utredning föranledde att ett tjugotal utredningar kunde nedläggas, när förutsättningarna för utredningsuppdragen

bortfallit eller ändrats. Utskottet är väl medvetet om att ett demokratiskt samhällssystem som det svenska förutsätter tillvaron av ett kontinuerligt arbetande kommittéväsande. Genomförda större reformer ha i allmänhet föregåtts av utredningar, som säkerligen verksamt bidragit till att vidga synfältet och som medgivit ett allsidigt bedömande av de problem som sammanhånga med samhällsorganisationens anpassning till inträffade förändringar. Att viss fråga göres till föremål för utredning är med andra ord ett sätt att få behovet av reformer i samhället konstaterat och att få förutsättningarna för reformens genomförande klarlagda. Man får ej heller bortse från att de betänkannden, i vilka de olika utredningsresultaten presenteras, ofta förmedla en ytterst värdefull kunskap om det svenska samhället.

Varken revisorerna eller motionärerna lära emellertid — och detta med all rätt — ha avsett att rikta någon kritik mot det svenska utredningsväsendet i och för sig. Såväl revisorerna som motionärerna ha emellertid, under hänvisning till nuvarande ansträngda statsfinansiella läge, riktat uppmärksamheten på de möjligheter som kunna föreligga att genom återhållsamhet vid igångsättandet av nya utredningar och en restriktiv prövning — enligt motionärerna genom en genomgripande beskäring — av pågående utredningar ernå besparingar av statsutgifterna. Revisorerna ha därvid framhållit, att fortsatt arbete icke synes böra nedläggas på projekt, för vilkas förverkligande möjligheter i nuvarande läge bedömas icke föreligga inom överskådlig framtid, icke minst med hänsyn till föreliggande knappa personal- och materielltillgångar. Man läser icke kunna förneka att sålunda anförda synpunkter äro förtjänta av den största uppmärksamhet. I detta sammanhang må ock framhållas de betydande svårigheter och i vissa fall direkta olägenheter som sammanhånga med att för olika utredningsupdrag tages i anspråk ett stort antal befattningshavare ur skilda kategorier, vilka eljest tjänstgöra inom den reguljära statsförvaltningen. Det är möjligt, att i förhållande till riksstatens slutsumma några större besparingar icke stå att vinna på denna väg; utskottet anser emellertid att jämväl på förevarande område alla förefintliga besparingsmöjligheter böra prövas och tillvaratagas.

Vad nu sagts har närmast avseende på omfattningen av utredningsväsendet. Såväl revisorerna som motionärerna ha emellertid framhållit angelägenheten av att uppmärksamhet ägnas jämväl frågan om införandet av rationellare arbetsformer och om kommittéväsandets allmänna anordnande. Även utskottet är av den uppfattningen, att en rationalisering av verksamheten bör komma till stånd. För arbetets effektiva bedrivande torde det sålunda icke sällan vara en fördel, om antalet kommittéledamöter inskränktes. I många fall synes det grundläggande utredningsarbetet lämpligen kunna verkställas av sakkunniga experter, vilka på ett senare stadium få med sig adjungera representanter för olika intressen m. m. I den mån av politiska eller andra skäl möjligheter icke äro för handen att i någon större utsträckning begränsa kommittéernas omfattning, torde arbetet i första hand böra koncentreras till fåtaligare underutskott. Ur olika synpunkter skulle

det vidare vara önskvärt, att kommittébetänkandena gjordes mindre vidlyftiga än nu ofta är fallet. Jämväl i andra, nu icke särskilt angivna avseenden synas förutsättningar för en rationalisering av kommittéernas arbetsformer föreligga.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av kommittéväsendet med beaktande av de av utskottet anförda synpunkterna;

b) att motionerna I: 10 och II: 20 må anses besvarade med vad utskottet ovan anført.

22:o) **Vissa iakttagelser beträffande myndigheternas expensutgifter.** Under finansdepartementet, § 32, ha revisorerna fäst uppmärksamheten vid statsverkets ökade städningskostnader (Del I, s. 193—196).

Med utgångspunkt från att myndigheternas omkostnadsanslag i stor utsträckning överskridits under sistförflutna budgetår ha revisorerna från tjugo centrala verk i Stockholm infortrat vissa uppgifter beträffande städningskostnaderna under budgetåren 1944/47 och angående städningsarbetets organisation. Vidare ha revisorerna anhållit om upplysningar i vad mån kostnaderna för städning — exempelvis genom minskad städning under befattningshavarnas semester eller genom övergång helt eller delvis till varannandagsstädning — skulle kunna nedbringas.

Av de inkomna uppgifterna framgår, att den sammanlagda städningskostnaden för ifrågavarande verk uppgått till ca 353 000 kronor under budgetåret 1944/45, till ca 388 000 kronor under 1945/46 och till ca 470 000 kronor under 1946/47. I kostnadssummorna ingå i vissa fall jämväl städningskostnaderna för underlydande lokala verk. Den fasta städningspersonalen omfattade vid nämnda tjugo verk under sistförflutna budgetår sammanlagt 219 befattningshavare.

Flertalet av de hörda myndigheterna ha framhållit, att lokalutrymmena vore så begränsade, att de icke eller endast i mycket ringa utsträckning kunde avstängas under semestertid. Rikets allmänna kartverk har uppgivit, att vid beräkandet av den dagliga arbetstiden för de olika städningsområdena viss reducering kunnat uppnås på grund av att städningsarbetet — med färre befattningshavare i arbetsrummen — otvivelaktigt är mindre betungande på sommaren. Liknande uttalanden ha gjorts av luftfartsstyrelsen och sjökartverket.

Beträffande frågan om införande av varannandagsstädning ha myndigheterna företrätt i viss mån olika uppfattningar. Medicinalstyrelsen har emellertid förklarat sig icke ha något att erinra mot att en sådan omläggning av städningsarbetet försöksvis komme till stånd. Kammarkollegiet har förklarat, att en inskränkning av städningsarbetet möjligen kunde medföra viss olägenhet i arkivet, där damning nog borde ske dagligen; i övriga lokaler

syntes införandet av varannandagsstädning kunna ske utan väsentligt men för arbetet. För lantmåteriets vidkommande skulle enligt lantmåteristyrelsen inga särskilda olägenheter uppkomma för arbetet om städningsarbetet inskränktes. Patent- och registreringsverket har erinrat om att ämbetsverket i sin skrivelse angående utgiftsstater för verket för budgetåret 1941/42 framhållit, att städningsarbetet skulle kunna inskränkas, exempelvis genom att tjänsterummen städades varannan dag. Rikets allmänna kartverk har uttalat, att utan väsentligt men för arbetet — men till förfång för personalens trevnad — varannandagsstädning möjligen skulle kunna tillämpas inom vissa mera kontorsbetonade arbetsrum. Större delen av arbetena inom kartverket vore dock av den beskaffenhet, att daglig städning måste företagas. Även inom de mera kontorsbetonade arbetsrummen måste, om varannandagsstädning infördes, likväl dagligen ske vädring, tömning av papperskorgar, påfyllning av karaffiner m. m.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att av å riksstaten för budgetåret 1946/47 uppförda omkostnadsanslag å II—X huvudtitlarna icke mindre än 146 överskridits, medan besparingar uppstått endast i 49 fall. Överskridandet uppgår till ca 11,3 miljoner kronor. En väsentlig del av statsverkets kostnader för här ifrågakarande ändamål redovisas emellertid i annan ordning. Särskilt må nämnas de affärsdrivande verken samt ett flertal mindre institutioner, vilkas omkostnader bestridas av för andra ändamål anvisade anslag. Vidare märkas anslagen till krisorganen, beträffande vilka anslagsöverskridanden orsakats av särskilda omständigheter. Då man torde ha anledning antaga, att en allmän tendens till ökning av omkostnaderna gjort sig gällande även inom sistnämnda verk och institutioner, är det uppenbart, att statsverket under budgetåret 1946/47 åsamkats merutgifter för omkostnader till högst betydande belopp.

För att i möjligaste mån motverka denna tendens äro enligt revisorernas förmenande särskilda åtgärder av nöden. En närmare granskning av ifrågakarande utgifter, särskilt beträffande den under anslagen i regel största posten — till expenser — hade härvid varit önskvärd, men revisorerna ha i förevarande sammanhang måst inskränka sin granskning till att omfatta allenast en av de mera betydelsefulla expensposterna, nämligen kostnaderna för städning. De åtgärder i besparingssyfte, som revisorerna i det följande förorda, få därför ses som ett led i den allmänna översyn över statsverkets omkostnader, som torde bliva nödvändig.

Städningskostnaderna ha under de senaste åren företett en avsevärd stegring. Inom tjugo centrala ämbetsverk ha sålunda kostnaderna stigit från under budgetåret 1944/45 ca 353 000 kronor till under budgetåret 1945/46 ca 388 000 kronor och under budgetåret 1946/47 ca 470 000 kronor. Orsakerna till denna relativt stora kostnadsstegring torde vara dels en viss utökning av ämbetsverkens lokalutrymmen, dels den förhöjning av ersättning för städningsarbetet, som genomförts från den 1 januari 1947. För nästkommande budgetår torde ytterligare en betydande ökning av städningskostnaderna vara att förvänta.

Revisorerna vilja understryka angelägenheten av att möjligheterna för en begränsning av ifrågakarande kostnader tillvaratagas. Enligt vad den verkställda undersökningen giver vid handen, skulle en sådan möjlighet förefinnas genom att städningsarbetets omfattning i vissa fall inskränktes. En dylik inskränkning kan givetvis icke genomföras efter schablonmässiga

grunder utan måste anpassas efter förhållandena i varje särskilt fall. Å en del tjänsterum torde utan väsentligt men för arbetet städningen vissa dagar kunna utföras mera summariskt. Lokaler, som stå oanvända under befattningshavarens ledighet, torde vidare utan olägenhet kunna utgå ur städningsarbetet under dessa tider. Även i fråga om arkiv, förrädslokaler o. d. torde städningsarbetet i flera fall kunna begränsas.

Revisorerna äro övertygade om att icke obetydliga besparingar skulle vara att vinna genom en översyn av städningsarbetets omfång inom olika verk och vilja därför förorda, att en sådan översyn snarast kommer till stånd. Lämpligen torde denna kunna under byggnadsstyrelsens ledning verkställas av vederbörande myndigheter själva.

Utlåtanden ha avgivits av *byggnadsstyrelsen*, *riksräkenskapsverket* och *statens organisationsnämnd* (Del. II, s. 146—150). Samtliga tre myndigheter tillstyrka revisorernas förslag om en allmän översyn av städningsarbetets omfång och närmare utförande inom statsförvaltningen.

Utskottet. Med hänsyn till den fortgående stegring som statsverkets städningskostnader företett under senare år är utskottet i likhet med revisorerna av den uppfattningen, att förhandenvarande möjligheter till en begränsning av dessa kostnader böra tillvaratagas. I sådant syfte ha revisorerna föreslagit vissa åtgärder. Utskottet är icke berett att på grundval av den föreliggande utredningen förorda någon av de av revisorerna antydda utvägarna för ett nedbringande av städningskostnaderna. Det torde vidare ligga i sakens natur, såsom revisorerna själva påpekat, att förhållandena på förrevarande område icke kunna regleras efter schablonmässiga grunder. Utskottet finner det emellertid angeläget, att de olika förvaltningsmyndigheterna genom cirkulärskrivelse erinras om nödvändigheten av att städningsarbetet göres till föremål för fortlöpande översyn. I samband därmed torde böra uppdragas åt byggnadsstyrelsen eller annan lämplig myndighet att övervaka, att de möjligheter för ett förbilligande av städningen som stå till buds verkligen effektivt utnyttjas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av utskottet angivet syfte.

23:o) **Den officiella statistiken.** Under finansdepartementet, § 34, ha revisorerna förordat vissa åtgärder för effektivisering av den officiella statistiken (Del I, s. 198—209).

Efter att ha erinrat om att den svenska officiella statistiken är starkt decentraliserad, framhålla revisorerna att statistiken sedan år 1911 finnes samlad i serierna Sveriges officiella statistik och Statistiska meddelanden, av vilka Sveriges officiella statistik är den mest omfattande. Detta samlingsverk, som indelas i ett stort antal underavdelningar, innesluter största delen av den svenska officiella statistiken, både av periodisk och mera tillfällig

karaktär. Den officiella statistik, som publiceras i Statistiska meddelanden, redovisas i följande serier, nämligen »Ser. A. Tillfälliga statistiska undersökningar», »Ser. C. Månadsstatistik över handeln» (av kommerskollegium), »Ser. D. Järnvägsstatistiska meddelanden» (av järnvägsstyrelsen), »Ser. E. Uppgifter om bankerna» (av bank- och fondinspektionen) samt »Ser. F. Sociala meddelanden» (av socialstyrelsen). De fyra sistnämnda äro månatliga och ha tidskriftskaraktär. Någon allmän statistisk månadsskrift finnes icke. Tidigare utgavs av statistiska centralbyrån »Statistisk tidskrift». Denna upphörde att utkomma år 1913, samtidigt som Statistisk årsbok för Sverige började utgivas.

Den officiella statistiken består dels av periodiskt återkommande översikter, s. k. löpande statistik, dels av statistiska specialundersökningar. Till den förra kategorien höra de statistiska verkens årliga och andra regelbundna rapporter samt årsredogörelserna för den statliga förvaltningens många olika grenar. Hit kan man även i viss mån räkna redogörelserna för de med 5 å 10 års mellanrum återkommande statistiska undersökningarna, främst folkräkningarna och jordbruksräkningarna.

De statistiska specialundersökningarna kunna helt allmänt sägas ha till uppgift att utreda aktuella frågor inom den statliga förvaltningen, frågor angående verksamhet av finansiell, affärsdrivande, socialpolitisk eller annan art. De utgöra ett synnerligen viktigt komplement till den löpande statistiken; detta gäller särskilt de senare decennierna och icke minst inom socialstatistiken. Till ifrågakommande kategori höra de statistiska ämbetsverkens specialundersökningar.

Endast siffror, som återfinnas i publikationer tillhörande de båda serierna Sveriges officiella statistik och Statistiska meddelanden samt i Statistisk årsbok och Årsbok för Sveriges kommuner, vilka båda sistnämnda publikationer icke ingå i någon publikationsserie, kunna betecknas såsom i egentlig mening officiella. Åtskilliga andra sifferuppgifter, offentliggjorda av statliga myndigheter, kunna emellertid betraktas som likvärdiga med den officiella statistikens uppgifter.

Revisorerna ha företagit en undersökning av de viktigaste officiella statistiska publikationer, vilka utgivas inom statsförvaltningen. Härvid ha i första hand uppmärksammats de periodiska publikationerna, men även de viktigaste icke-periodiska publikationer, vilka utgivits under de senast förflutna tio åren, ha redovisats. En sammanställning av samtliga granskade publikationer lämnas i en å s. 202—206 intagen tablå, vartill utskottet får hänvisa.

För varje publikation angivas uppgifter, som utvisa den tidsintervall, med vilken publikationen utgives, datering och redogörelsetid för den publikation, som den 1 oktober 1947 senast utgivits, antal sidor text och tabeller samt den utgivna upplagans storlek. Varje publikation har redovisats under det ämbetsverk, som utgiver densamma.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår att på åtskilliga områden inom förvaltningen en betydande eftersläpning föreligger i fråga om utarbetande och publicering av den officiella statistiken. Sålunda föreligga uppgifter senast för år 1943 beträffande de årliga publikationerna Befolkningsrörelsen och Dödsorsakerna, utgivna av statistiska centralbyrån, samt Olycksfall i arbete, utgiven av riksförsäkringsanstalten. Statistiken över kommunernas finanser föreligger redovisad för städernas del senast avseende år 1944 samt för landskommunerna år 1943. I ett stort antal fall, såsom beträffande publikationerna Fiske, Allmän sparbanksstatistik, Brottsligheten, utgivna av statistiska centralbyrån, Hälso- och sjukvård, utgiven av medicinalstyrelsen, Fatigvården, utgiven av socialstyrelsen, samt Industri, utgiven av kommerskollegium, har statistik sammanställts senast för år 1944. Såsom anmärkningsvärt måste även betecknas att den officiella redogörelsen för 1939 års bostadsräkning, vilken handhaves av socialstyrelsen, ännu icke i sin helhet publicerats, trots att arbetet med 1945 års bostadsräkning påbörjats.

Uppenbart är, att värdet av att statistik utarbetas och publiceras på visst område nära sammanhänger med den snabbhet, med vilken det insamlade materialet bearbetas och resultaten bringas till offentlighetens kännedom eller göres tillgängligt för eventuella intressenter. Ett försenat utgivande av statistik är även ägnat att fördröja de åtgärder och de reformer på olika samhällsområden, vilka statistiken ofta är avsedd att medföra eller vartill densamma giver anvisning. I de fall, där statistiken icke huvudsakligen är av historisk betydelse, torde det därför enligt revisorernas mening vara ett verkligt samhällsintresse, att densamma blir fullt aktuell och i bearbetat skick tillgänglig inom kortast möjliga tid. Där förseningen blivit så betydande, att den statistiska redogörelsen, när den utkommit, förlorat varje aktualitet, förtjänar med skäl övervägas, om ifrågavarande statistik fortfarande bör utarbetas.

Enligt revisorernas mening böra åtgärder övervägas för påskyndande av publiceringen av den officiella statistiken. Olika utvägar äro härvid i nuvarande läge tänkbara. Inom flera områden torde sålunda möjlighet finnas att utan olägenhet och ofta med fördel — nämligen för ernående av större översiktighet och bättre belysning av vissa förhållanden — övergå till flerårsöversikter eller intermittenta redogörelser, antingen så att åren i ett sammanhang statistiskt bearbetas eller så att statistiken väsentligen omfattar allenast det sista året av perioden. Mellanformer kunna även tänkas, t. ex. att inskränka årsredogörelserna till blott de viktigaste huvudsummorna och till ersättning giva en fylligare redogörelse periodvis vart femte eller vart tionde år. En ytterligare utväg vore att tillämpa representativa metoder vid insamlande och bearbetning av statistiskt material i större utsträckning än som för närvarande är fallet.

Revisorerna ha i detta sammanhang vidare uppmärksammat, att i vissa fall de officiella statistiska publikationerna utgöra en blandning av verksamhetsberättelse rörande ett ämbetsverks inre förhållanden samt statistisk redogörelse för vissa speciella företeelser inom det samhällsområde, som verksamheten avser. Uppgifter publiceras sålunda rörande handlagda mål och ärenden under redogörelseåret, beskrivning av ämbetsverkets organisation, uppräknig av personal, tjänstetillsättningar, tjänstledigheter, redovisning av anslagsmedel, redogörelse för inspektioner m. m. Vissa ämbetsverk uppräknat i sina ämbetsberättelser jämväl under året utkomna författningar inom verkets förvaltningsområde, mottagna kungl. brev och uppdrag, av verket utfärdade cirkulär m. m.

Revisorerna ifrågasätta, om icke åtskilliga fördelar vore att vinna, därest en uppdelning i dessa fall komme till stånd på så sätt, att allenast de rent

statistiska delarna inflöte i vederbörande publikationsserie, medan de egentliga förvaltningsuppgifterna sammanfördes i en särskild till Kungl. Maj:t ingiven förvaltningsberättelse. En dylik anordning skulle bl. a. bereda resp. verk större möjlighet att lägga publikationen närmare redogörelseåret. Genom statistikens avskiljande från ämbetsberättelsen vunnes även den ur besparingssynpunkt stora fördelen att övergång från årliga till intermittenta publikationer underlättades.

En omständighet, som i detta sammanhang även bör beaktas, är det förhållandet, att genom samhällslivets utveckling en förskjutning rörande behovet av viss statistik i många fall inträtt. Detta har i sin tur medfört krav på förändringar i fråga om de olika statistikgrenarnas innehåll och omfattning. Inom områden, som sedan gammalt brukat statistiskt behandlas, kunna stundom nya frågor kräva huvudintresset medan andra förlora i betydelse. Även helt nya verksamhetsfält kunna behöva statistiskt belysas. Behovet av en aktuell och tillförlitlig ekonomisk statistik har sålunda gjort sig alltmer kännbart. En officiell statistik över den inre handelsomsättningen saknas nästan helt, varjämte statistik, som på ett allsidigt sätt belyser investeringsverksamhetens och produktionens inriktning och utveckling, under senare tid blivit särskilt aktuell. Sysselsättningsstatistiken synes böra effektiviseras med hänsyn till bl. a. den viktiga frågan om arbetskraftens rörlighet. Beslut om utredning i sådant syfte har även fattats vid 1947 års riksdag. Med den inriktning socialvården numera tagit, torde bl. a. barnavårdsstatistiken böra i vissa avseenden kompletteras, medan behovet av viss fattigvårdsstatistik synes ha avtagit. Inom hälso- och sjukvården har till följd av den starka utvecklingen inom vissa grenar, såsom poliklinikvården, den förebyggande mödra- och barnavården m. m., behovet av statistik på dessa områden gjort sig starkare gällande, medan en hel del nu redovisade statistiska uppgifter rörande exempelvis vissa infektionssjukdomar, spetsläskvården, verksamheten vid bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska laboratorier samt vid de enskilda sjukhusen och förlösningshemmen synas kräva mindre uppmärksamhet. Vidare torde förvaltningsstatistik, som sedan gammalt publicerats på vissa områden, icke längre ha samma aktualitet som tidigare. En utmönstring av sådan äldre statistik synes därför böra övervägas.

Med hänsyn till ovan berörda omständigheter anse revisorerna, att åtgärder böra övervägas i avsikt att påskynda bearbetningen och utgivandet av den officiella statistiken samt förenkla densamma på sätt ovan anförts. Revisorerna förutsätta emellertid, att detta syfte väsentligen bör kunna nås inom ramen för nuvarande personalbestånd genom förenklingar i fråga om den statistiska redovisningen samt tillämpning av mindre arbetskrävande statistiska metoder.

Utlåtanden ha avgivits av *socialstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *statistiska centralbyrån* och *kommerskollegium* (Del II, s. 155—167), vilka med utgångspunkt från revisorernas förslag ingående behandla de olika möjligheter som stå till buds att rationalisera och påskynda den officiella statistikens publicering.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 139) och den andra inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Mysinge och *Jonsson* i Skedsbygd (II: 345), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att ett

samarbetsorgan tillsättes med uppgift att verkställa en översyn och fortlöpande kontroll av uppgiftsinsamlandet för statistiska och liknande ändamål;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jansson* i Kalix väckt motion (II: 344), vari hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om statistikens utveckling i vissa i motionen berörda hänseenden.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna I: 139 och II: 344.

Utskottet. I likhet med revisorerna och motionärerna är utskottet av den uppfattningen, att åtgärder böra övervägas i syfte att förenkla den officiella statistiken samt påskynda bearbetningen och utgivandet av densamma. I detta sammanhang får emellertid utskottet erinra om att jämlikt Kungl. Maj:ts den 23 april 1948 givna bemyndigande särskild utredningsman tillkallats med uppdrag att verkställa utredning angående den statliga statistikens omfattning och utformning. I direktiven har hänvisats till revisorernas uttalande i frågan. Under hänvisning till vad sålunda förekommit får utskottet hemställa,

att motionerna I: 139 och II: 345 samt II: 344 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

24:o) **Vissa till generaltullstyrelsens förfogande ställda medel.** Under finansdepartementet, § 35, ha revisorerna behandlat den s. k. smuggelfonden (Del I, s. 209—215).

Enligt 19 § lagen den 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel skall av böter, som ådömas enligt nyssnämnda lag, ävensom av behållna försäljningssumman för förverkad egendom en tredjedel tillfalla kronan och återstoden ställas till generaltullstyrelsens förfogande att användas till uppmuntran av tulltjänstemän och polismän, som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig varuinförsel, eller eljest till ändamål, ägnat att främja upptäckandet av eller motverka sådan införsel.

I 23 § lagen den 20 juni 1924 med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin stadgas att av böter, som ådömas enligt denna lag eller i vissa fall jämlikt lagen om straff för olovlig varuinförsel, ävensom av behållna försäljningssumman för förverkad egendom eller av belopp, som utgivits i stället för sådan egendom, en tredjedel skall tillfalla kronan. Beträffande fördelningen av återstoden göres åtskillnad mellan å ena sidan sådana fall, då ansvar ådömes för olovlig införsel av spritdrycker eller vin eller för vissa därmed likställda brott samt då försäljningssumman för eller värdet av egendom, som på grund av dylikt brott dömts eller skolat dömas förverkad, samt å andra sidan de övriga fall, då ansvar ådömes enligt spritinförsellagen.

I det förstnämnda fallet skola medlen ställas till generaltullstyrelsens förfogande att användas till det i 19 § lagen om straff för olovlig varuinförsel

omförmälda ändamål, för vilket ovan närmare redogjorts. I det senare fallet fördelas medlen med ena hälften till generaltullstyrelsen att användas på sätt nyss sagts, och med andra hälften i Stockholm till överståthållarämbetet, i annan stad till magistraten samt eljest till länsstyrelsen, att i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t utfärdar användas till uppmuntran av polismän, som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av rusdrycker.

I kungörelse den 16 december 1921 angående användningen av viss del av böter m. m. enligt förordningen angående försäljning av rusdrycker med flera författningar, vilken kungörelse enligt särskilt Kungl. Maj:ts beslut skall äga motsvarande tillämpning beträffande belopp, som jämlikt 23 § spritinförsellagen skola användas till uppmuntran av polismän, ha uppdragits närmare riktlinjer för fördelning av dessa medel. Enligt dessa bestämmelser skola medlen fördelas mellan därtill förtjänta polismän inom staden eller länet minst en gång varje år, där ej länsstyrelsen eller magistraten något år finner med medlens utdelning böra anstå. Vid medlens utdelning bör avgörande hänsyn icke tagas till huruvida tilltalad person i det särskilda fallet fällt till ansvar eller frikänts, ej heller till arten av ådömt straff, utan till den förtjänst vederbörande polisman i allmänhet inlagt om uppsparande av förbrytelser mot respektive författningar. Förslag rörande medlens fördelning avgives i Stockholm i den ordning överståthållarämbetet bestämmer, i annan stad, där poliskammare finnes, av denna samt eljest i stad med magistrat av polischefen och å landet, vartill jämväl hänföres stad under landsrätt, av landsfogden. Hos förslagsställande myndighet må allmän åklagare eller polisbefäl göra den framställning om uppmuntran åt viss polisman, vartill fog finnes.

På vederbörande länsstyrelse eller, där åklagaren är tullverkets åklagare, på generaltullstyrelsen ankommer att fastställa fördelningen av försäljningssumman för förverkad egendom, då fråga om egendomens förverkande blivit avgjord annorledes än genom domstols utslag.

Till generaltullstyrelsens förfogande ställda medel, varom ovan nämnts, tillföras en särskild fond, vanligen benämnd »smuggelfonden», vars förvaltning handhaves av generaltullstyrelsens kassakontor. En av revisorerna å s. 213 intagen sammanställning utvisar de belopp, vilka sålunda utdelats samt ställts till styrelsens förfogande under den tid, de gällande bestämmelserna tillämpats. Av sammanställningen, till vilken utskottet får hänvisa, framgår bland annat att behållningen vid utgången av sistförflutna budgetår uppgick till närmare 400 000 kronor.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har det nu tillämpade gratifikationssystemet i samband med beslag eller utredningar rörande smuggelbrott närmast varit tänkt såsom en övergångsanordning efter indragningen år 1938 av beslagarandelarna. Vid systemets införande betonades också från myndigheternas sida, att handhavandet av detsamma finge anlagas ställa stora anspråk på de förslagsställande och beslutande myndigheterna. Avsikten synes ha varit, att frågan om gratifikationssystemets

fortsatta bibehållande skulle upptagas till förnyat övervägande sedan någon tids erfarenhet rörande verkningarna av detsamma vunnits. Såvitt revisorerna kunnat finna, äro de hittillsvarande erfarenheterna av gratifikationssystemet icke enbart tillfredsställande. Frånsett att denna belöningsform framstår såsom otidsenlig i betraktande av att sportelsystemet numera ställts på avskrivning inom övriga områden av statsförvaltningen har handhavandet av systemet i fråga visat sig medföra svårigheter för generaltullstyrelsen när det gällt att åstadkomma en rättvis fördelning av medlen de olika befattningshavarna emellan. En viss ojämnhet i tillämpningen föreligger även, i det att en del tullförvaltningar endast mera undantagsvis synas avgiva förslag till utdelande av belöningar, medan åter vid en del andra förvaltningar förslag i sådant hänseende plägat framställas i större utsträckning. Härtill kommer, att berörda system torde vara ägnat att skapa viss rivalitet mellan tjänstemännen. Revisorerna anse därför att skäl tala för att det nu tillämpade gratifikationssystemet avskaffas. I den mån belöning, varom här är fråga, i särskilda fall anses böra utgå, torde medel för ändamålet ställas till generaltullstyrelsens förfogande i form av å riksstaten uppfört anslag.

Vad själva fonden beträffar, utvisa de ovan återgivna siffrorna att densamma oavslåeligt vuxit och f. n. uppgår till icke oväsentligt belopp. Svårigheter synas även föreligga att finna lämplig användning för medlen. Bland utgifterna ha revisorerna uppmärksammat vissa kostnader, vilka äro av den natur, att de normalt böra belasta tullverkets riksstatsanslag för avlöningar och omkostnader. Under budgetåret 1946/47 ha sålunda fondmedel disponerats till bl. a. arvoden åt visitatriser m. m., inköp av radio och cyklar för kust- och gränsbevakningens behov samt till bestridande av garage, drivmedel, reparationer och skatt för stämmingsmännens fordon. Revisorerna anse denna ordning för medelsanvisning mindre ändamålsenlig, då en tillfredsställande överblick över statens utgifter för tullverket torde kunna erhållas endast genom att dessa utgifter undantagslöst bestridas från anslag å riksstaten. Genom en dylik anordning vinnes även att samtliga utgifter för tullväsendet komma att underställas riksdagens prövning och kontroll.

Då revisorerna således finna det mindre lämpligt att medel avsättas för tillgodoseende av ändamål, varom här är fråga, anse revisorerna, att fonden bör avvecklas.

Utlåtanden ha avgivits av *överståthållarämbetet, statspolisintendenten och generaltullstyrelsen* (Del II, s. 168—175).

Revisorernas förslag ha i stort sett tillstyrkts av de båda förstnämnda myndigheterna, medan generaltullstyrelsen för sin del icke kan finna tillräckligt vägande skäl föreligga för ett frångående av på förevarande område hittills rådande ordning.

Utskottet. Under punkten 10:o) har utskottet uttalat sig för ett avskaffande av nu rådande system, enligt vilket polismän, som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering med rusdrycker, såsom belöning erhålla andelar i böter och värdet av förbrutet gods. De därvid anförda skälen finner utskottet kunna åberopas jämväl i fråga om förevarande spörsmål. I likhet med revisorerna anser därför utskottet att det gratifikationssystem som för närvarande tillämpas i samband med beslag eller utredningar rörande smuggelbrott bör avvecklas och att medel som avsatts för här ifrågavarande ändamål tillgodoföras riksstaten.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

25:o) Tullverkets taxa för extra förrättningar. Under finansdepartementet, § 36, ha revisorerna föreslagit en revision av gällande taxa för extra tullförrättningar (Del I, s. 215—219).

Nu gällande bestämmelser angående tullkontrolltid och tullklareringstid samt angående extra tullförrättning och kostnaden därför äro meddelade i 191—197 §§ tullstadgan. Enligt dessa bestämmelser äro tullvisitations- och tullbevakningsförrättningar, som under tullkontrolltid verkställas å transportmedel eller allmänt upplagsställe inom tullplats eller tullflygplats, kostnadsfria för allmänheten. Vidare är tullklarering av gods inom allmän tullklareringslokal eller allmänt tullklareringsområde samt av transportmedel kostnadsfri under tullklareringstid.

Tullkontrolltiden för centraltullkammare eller tullkammare är i regel bestämd till tiden kl. 7—17 söckendagar. Tullklareringstiden omfattar i regel vid centraltullkammare och de större tullkamrarna åtta timmar och vid de mindre tullkamrarna sju timmar söckendagar, dock med viss inskränkning dag före sön- eller helgdag, samt, vid en del tullanstalter, under sådan del av året, då trafiken därstädes är avsevärt minskad (vintertiden). I fråga om tullkammare vid landgränsen mot Norge samt tullflygplatser gälla särskilda bestämmelser.

Annan tullförrättning utgör extra tullförrättning, för vilken i regel skall utgå ersättning till tullverket. Såsom extra tullförrättning äro sålunda att anse

- 1) tullförrättning å övertid,
- 2) tullförrättning utom tullplats eller tullflygplats,
- 3) tullbevakningsförrättning, som äger rum å tullkontrolltid inom tullflygplats men annorstädes än inom allmän tullklareringslokal eller allmänt upplagsställe, samt
- 4) tullklarering, som utföres å tullklareringstid inom tullplats eller tullflygplats men annorstädes än inom allmän tullklareringslokal eller allmänt tullklaringsområde.

Kostnad för extra tullförrättning skall den vidkännas, som påkallat förrättningen eller eljest föranlett densamma. Förrättningskostnaden beräknas enligt taxa, som generaltullstyrelsen har att efter samråd med kommerskollegium fastställa och kungöra. Nu gällande förrättningstaxa är utfärdad den 24 april 1928. Genom kungörelse den 16 november 1935 har styrelsen fastställt vissa ändringar i och tillägg till anvisningarna till taxan, varjämte styrelsen förordnat, att taxan skall gälla jämväl extra tullförrättningar, som avses i 85 § frihamnsstadgan.

Ersättningen är för vissa förrättningar, nämligen invisitation, slutvisitation och tullklarering av fartyg och andra transportmedel, bestämd till visst

belopp för gång men utgår för andra förrättningar med visst belopp för man och timme. Där ersättningen är bestämd till fast belopp för gång, varierar ersättningens storlek, såvitt angår fartyg, efter fartygens nettodräktighet. Timersättningen är fastställd till 1 krona för man och timme för tullkontrollförrättningar utom i fråga om bevakning vid lossning eller lastning av tullbelagt stycke gods, då ersättningen utgår med 1 krona 50 öre för man och timme, samt till 2 kronor 50 öre för man och timme för tullklarering av gods eller med tullklarering likartad förrättning. Är ersättningen bestämd till fast belopp för gång, utgår ersättning för väntetid, därest utan förrättningsmannens vållande förrättningen antingen ej kunnat påbörjas inom en halv timme efter den för förrättningen utsatta tidpunkten eller icke alls kunnat företagas.

För extra tullförrättning utom eller inom tullplats utgår, utöver den i taxan bestämda ersättningen, resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet eller i vissa fall tullverkets resereglemente jämte därtill hörande tilläggsbestämmelser.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Nu gällande taxa för extra tullförrättningar har tillämpats alltsedan år 1928. Med hänsyn till den stegring i statsverkets avlöningskostnader, som sedan dess ägt rum, ha revisorerna ansett det vara av intresse att närmare undersöka, i vad mån tullverkets kostnader för dessa förrättningar numera täckas av inflytande taxeavgifter.

Såsom ovan nämnts, debiteras ersättningsbeloppen för extra tullförrättningar antingen per hel förrättning eller per man och timme. I förra fallet tages icke hänsyn till antalet i förrättningen deltagande tjänstemän, icke heller till den tid, varunder förrättningen pågår. Detta har medfört, att tullverkets kostnader för dessa förrättningar i de flesta fall icke tillnärmelsevis täckas av avgifterna för desamma. I de fall, där ersättningsbeloppen beräknas per man och timme, utgår i vad gäller tullkontrollförrättningar ersättning med 1 krona eller, i vissa fall, 1 krona 50 öre. De tjänstemän, vilka beordras till dylika förrättningar, tillförsäkras emellertid i det nya avlöningsreglementet en övertidsersättning, varierande mellan 2 kronor 80 öre och 3 kronor 70 öre i ortsgrupp 4. Vid tullklarering av gods och likartade förrättningar utgår taxeelig ersättning med 2 kronor 50 öre per man och timme, medan övertidsersättningen till tjänstemän, som företrädesvis beordras till sådana förrättningar, i ortsgrupp 4 uppgår till belopp, varierande mellan 3 kronor 85 öre och 5 kronor 10 öre. Ej heller i dessa fall täckas tullverkets kostnader numera av inflytande taxeinkomster.

Att märka är vidare, att vid förrättningar, som verkställas å s. k. kvalificerad övertid, ersättningsbeloppen enligt taxan höjas med 25 procent, under det att tjänstetiden enligt det nya avlöningsreglementet uppvärderas med 50 procent. Det förtjänar även framhållas, att tullförrättningstaxan med kvalificerad övertid endast avser, förutom sön- och helgdag, tiden kl. 23—5 vardagar, medan motsvarande tid vid beräkning av övertidsersättning enligt det nya avlöningsreglementet utgör, förutom sön- och helgdag, tiden kl. 22—6 vardagar samt dessutom tiden kl. 18—22 dag före sön- och helgdag.

Det synes revisorerna som om de i taxan för extra tullförrättningar fastställda avgifterna — vilka redan vid taxans tillkomst år 1928 knappast motsvarade tullverkets självkostnader — särskilt med hänsyn till den efter

hand inträdda stegringen i tullverkets kostnader numera äro uppenbart för låga. Förutom direkt ekonomisk förlust för statsverket medför detta förhållande olägenheter även i andra avseenden, vilka framträtt särskilt starkt under den ökade trafik, som för närvarande råder. De ringa kostnaderna för extra tullförrättningar ha sålunda stundom uppkallat trafikanterna att begära förrättningar på övertid utan att verkligt behov därav förelegat. Vidare har förekommit, att öppethållande av varuskjul begärts utan att gods vare sig inlagts eller uttagits. Med den arbetsanhopning och brist på arbetskraft, som för närvarande förefinnes även inom tullverket, måste nu antynda förhållanden vara ägnade att medföra en extra belastning. Sålunda minskas möjligheterna att följa de uppgjorda tjänstgöringsplanerna och därmed även att rationellt utnyttja den tillgängliga arbetskraften, och vidare går i vissa fall arbetstid förlorad i samband med resor till och från förrättningsställen.

Med hänsyn till vad sålunda anförts få revisorerna föreslå en revision av gällande taxa för extra tullförrättningar, så att taxans avgifter i möjligaste mån bringas att motsvara tullverkets kostnader för dylika förrättningar.

Utlåtanden ha avgivits av *generaltullstyrelsen* och *statens sakrevision* (Del II, s. 175—183).

Generaltullstyrelsen framhåller att inom styrelsen utarbetats förslag till ändringar i förrättningstaxan, innefattande dels höjning av avgifterna, dels ock vissa jämkningar i taxans uppställning och i anvisningarna till taxan. Jämväl sakrevisionen biträder revisorernas uppfattning, att en revidering av ifrågavarande taxa är erforderlig.

Utskottet. Icke minst med hänsyn till den förändring i penningvärdet som inträtt under senare år finner utskottet en förhöjning av gällande taxa för extra tullförrättningar vara väl motiverad. Av generaltullstyrelsens remissutlåtande framgår, att inom styrelsen utarbetats förslag till revision av taxan, innefattande dels höjning av avgifterna, dels ock vissa jämkningar i taxans uppställning och i anvisningarna till taxan. Enligt vad utskottet under hand erfarit, har ifrågavarande förslag avstyrkts av kommerskollegium och statens priskontrollnämnd. Utskottet anser emellertid för sin del — med hänsyn till de av revisorerna anförda omständigheterna — att den av generaltullstyrelsen förordade taxerevisionen bör genomföras. Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet ovan anført.

26:o) Vid vissa vetenskapliga institutioner bedriven undersökningsverksamhet. Under ekklesiastikdepartementet, § 37, ha revisorerna behandlat den undersökningsverksamhet som bedrivs vid universiteten och de statliga högskolorna (Del I, s. 220—231).

Vid vissa vetenskapliga institutioner bedrivs vid sidan av det egentliga forskningsarbetet i icke ringa utsträckning undersöknings-, provnings- och liknande verksamhet för privata personers, enskilda företags och jämförbara sammanslutningars räkning. Revisorerna ha ansett det vara av intresse

att närmare undersöka denna verksamhet och ha fördenskull infordrat vissa uppgifter i förevarande hänseende från ett antal dylika institutioner vid universiteten, karolinska institutet och de båda tekniska högskolorna. Beträffande den av revisorerna på grundval härav lämnade redogörelsen torde utskottet få hänvisa till respektive avsnitt av berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Vid sidan av den egentliga vetenskapliga forskningen och undervisningen vid universiteten och högskolorna utföras, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, inom vissa till nämnda forsknings- och läroanstalter hörande institutioner särskilda undersökningar, provningar o. d. på uppdrag av enskilda personer, industriföretag och inrättningar av icke-statlig karaktär. Denna verksamhet, som i allmänhet bedrivs på grund av gammal hävd, kan givetvis icke fränkännas värde ur vetenskapens eller — för att anknyta till i det föregående återgivna exempel — den praktiska sjukvårdens synpunkt. Den omfattning verksamheten tagit synes dock åtminstone delvis vara betingad av andra skäl, varvid även ekonomiska hänsyn torde spela en icke oväsentlig roll. Inkomsterna uppgå sålunda i åtskilliga fall till avsevärda belopp. Det vill vidare förefalla revisorerna som om åtminstone vissa av de ifrågakarande undersökningarna måste anses ligga utanför vederbörande institutioners egentliga arbetsuppgifter.

Revisorerna ha uppmärksammat, att jämväl inom en och samma myndighet skilda principer tillämpas beträffande grunderna för beräkning av ersättning för utförda undersökningar m. m. samt beträffande redovisning av influtna ersättningsbelopp och dessas användning. I vissa fall erhåller institutionen ersättning för de med undersökningarna förenade kostnaderna för elektrisk kraft, förbrukad materiel o. d. I andra fall återigen utgår över huvud taget icke någon sådan ersättning. Inbördes mycket varierande normer synas vidare komma till användning med avseende å fastställandet av den ekonomiska gottgörelse, som anses böra tillkomma den med undersökningarna sysselsatta personalen.

De principer för verksamheten som f. n. tillämpas torde — bortsett från tekniska högskolan — ha bestämts av vederbörande institutionsföreståndare. Revisorerna anse det emellertid angeläget, att åtgärder vidtagas i syfte att uppnå större enhetlighet i nu angivna hänseenden. Enligt revisorernas mening synes det sålunda önskvärt att särskilda föreskrifter utfärdas, angivande verksamhetens omfattning, grunderna för beräkning av ersättning för verkställda undersökningar, det ändamål vartill nettoinkomsterna få användas samt det sätt på vilket redovisning av inkomster och utgifter bör ske. De för tekniska högskolan härutinnan gällande bestämmelserna torde kunna tjäna som förebild för en dylik reglering av verksamheten.

Utlåtanden ha avgivits av *kanslern för rikets universitet* och *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* (Del II, s. 183—192).

Universitetskanslern, som inhämtat yttranden från vederbörande myndigheter vid universiteten och karolinska institutet, har intet att erinra mot att såvitt möjligt enhetliga föreskrifter meddelas rörande den ifrågakarande verksamheten. Kanslern anser det dock tveksamt, huruvida de för tekniska högskolan i Stockholm fastställda bestämmelserna för provningsverksamheten kunna i full utsträckning tjäna som förebild för de akademiska lärosätenas del.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna säger sig ha för avsikt att för

båda högskolorna utfärda gemensamma bestämmelser rörande ifrågavarande verksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som för närvarande gäller för tekniska högskolan i Stockholm.

Utskottet delar revisorernas av universitetskanslern biträdda uppfattning, att såvitt möjligt enhetliga föreskrifter böra meddelas rörande den vid vissa vetenskapliga institutioner bedrivna undersökningsverksamheten. Samtidigt vill emellertid utskottet erinra om att jämlikt Kungl. Maj:ts den 16 januari 1948 givna bemyndigande särskilda utredningsmän tillkallats med uppdrag att verkställa utredning rörande anställnings- och avlöningsförhållandena för professorer och vissa andra befattningshavare vid universiteten och de statliga högskolorna. Enligt direktiven bör av utredningsmännen särskild uppmärksamhet ägnas frågan om befattningshavarnas rätt att för arbete i tjänsten uppbära ersättning i annan form än den med befattningen förenade lönen. Då i samband härmed utredningsmännen icke torde kunna undgå att till behandling upptaga jämväl den av revisorerna berörda frågan, har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

27:o) **Inventarieredovisningen vid universiteten och de statliga högskolorna.** Under ecklesiastikdepartementet, § 38, ha revisorerna berört vissa med universitetsmyndigheternas inventarieredovisning sammanhängande frågor (Del I, s. 231—234).

Revisorerna, som inledningsvis erinra om de på förevarande område gällande bestämmelserna, ha från universiteten, karolinska institutet och de tekniska högskolorna låtit införskaffa vissa uppgifter rörande det sätt, på vilket inventarieredovisningen är ordnad inom respektive verksamhetsområden. Av i anslutning härtill lämnade redogörelser framgår bland annat följande.

Inom *Uppsala universitet* synas vid vederbörande institutioner m. m. endast i ett mindre antal fall (16,7 procent) fullständiga inventarieförteckningar föras. I 28,6 procent av de angivna fallen finnas visserligen särskilda förteckningar, men dessa äro antingen föråldrade eller omfatta endast en del av den befintliga materielen. Vid mer än hälften av institutionerna i fråga (54,7 procent) saknas praktiskt taget varje slag av redovisning i nu behandlade avseende. Detta synes särskilt vara förhållandet med de till medicinska fakulteten hörande institutionerna och akademiska sjukhusets olika kliniker. Ej heller vid *Lunds universitet* synas genomgående och fullständiga inventarieförteckningar finnas inom alla institutioner. Vid *karolinska institutet* däremot omfattar redovisningen all institutet tillhörig materiel.

Vid *tekniska högskolan i Stockholm* verkställas alla utbetalningar med stöd av anordningar enligt visst formulär, som innehåller särskild kolumn för inventarier. Med ledning av ifrågavarande kolumn föres på varje institution inom högskolan en inventarieförteckning. Dessa inventarieförteckningar förvaras på vederbörande institutioner. För sådana inventarier, som

ej tillhöra viss institution utan avses skola tillgodose högskolans gemensamma behov, föres förteckning på motsvarande sätt vid högskolans intendentkontor.

Vid de till *Chalmers tekniska högskola* hörande institutionerna uppgöres vid utgången av varje budgetår en förteckning över alla av vederbörande institution under året inköpta inventarier till ett inköpspris av lägst 15 kronor. I förteckningen angivas även, om så erfordras, antal, värde och identitetsbeteckning. Förteckningarna insändas till kamrerarkontoret för att bifogas räkenskaperna. Vart femte år verkställes inventering å varje institution, varvid listor uppgöras på alla institutionen tillhöriga inventarier.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Jämlikt kungörelsen den 20 maj 1881 (nr 28) åligger det samtliga statsmyndigheter att för varje år uppgöra särskilda inventarieförteckningar. För universitetens vidkommande har emellertid denna allmänna skyldighet begränsats genom universitetsstatuternas bestämmelser, att vederbörande institutionsföreståndare ha att upprätta inventarium blott i den mån sådant med tillgängliga medel och arbetskrafter kan ske. I följd härav har inventarieredovisningen vid universiteten, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, kommit att bliva mindre tillfredsställande. De förteckningar som finnas upprättade äro sålunda mer eller mindre ofullständiga, vartill kommer att vid ett stort antal institutioner dylika förteckningar helt saknas.

Att exakt angiva de kostnader statsverket fått vidkännas för anskaffningen av de vid universiteten förefintliga inventarierna erbjuder stora svårigheter. Såsom jämförelse må nämnas att den av tekniska högskolan i Stockholm förvaltade materielen uppskattats till ett värde av över 3,5 milj. kronor. För universitetens vidkommande torde motsvarande siffror ävenledes vara betydande. Särskilt de medicinska och naturvetenskapliga institutionerna äro försedda med en förhållandevis dyrbar inventarieutrustning. Sedan årets riksdag anvisat avsevärda belopp för förstärkning av den vetenskapliga forskningen, synes en ytterligare materielanskaffning av icke ringa omfattning vara att förvänta.

Mot bakgrunden av det nu sagda framstår det för revisorerna såsom angeläget, att vid universiteten fullständiga och tillförlitliga inventarieförteckningar uppläggas. Givetvis böra i dessa införas allenast sådana inventarier, vilka i inköp betinga visst minimipris. Såsom utgångspunkt för redovisningens ordnande torde i sådana fall, då vid vederbörande institutioner inventarieförteckningar saknas, särskild inventering böra verkställas. Revisorerna förutsätta att denna inventering organiseras på sådant sätt, att några merkostnader för densamma icke behöva uppstå. Detta torde vara möjligt, om exempelvis den tid som anslås för ifrågasvarande ändamål icke i alltför hög grad begränsas.

För att i fortsättningen arbetet med inventarieredovisningen icke skall komma att onödigt betunga den rent vetenskapliga verksamheten vid resp. institutioner, kan det enligt revisorernas uppfattning ifrågasättas, huruvida icke — såsom numera är fallet vid karolinska institutet — alla därmed sammanhängande göromål borde centraliseras till vederbörande kamrerarkontor. Jämväl beträffande de tekniska högskolorna synes en motsvarande anordning kunna övervägas. Över huvud taget torde det ur olika synpunkter vara till fördel, därest för samtliga i det föregående berörda statliga inrättningar enhetliga redovisningsföreskrifter utfärdades, avseende jämväl frågor rörande inventering, kassation, försäljning o. d. I samband med en dylik översyn av nu gällande bestämmelser på förevarande område synes en-

ligt revisorernas mening även böra närmare utredas, i vad mån skyldigheten att till vederbörande huvudböcker foga avskrifter av inventarieförteckningarna bör kvarstå. Fullgörandet av nämnda skyldighet är nämligen förordat med icke ringa merarbete och torde dessutom sakna praktisk betydelse, då den erforderliga kontrollen över inventarieredovisningen från riksräkenskapsverkets sida synes lika effektivt kunna utövas i andra former.

Utlåtanden ha avgivits av riksräkenskapsverket, kanslern för rikets universitet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna (Del II, s. 192—200), vilka myndigheter i stort sett biträda revisorernas uppfattning. Riksräkenskapsverket betonar dessutom önskvärdheten av att en översyn av gällande bestämmelser angående inventarieredovisning, avskrivning, kassation och dylikt icke begränsas till att avse allenast universiteten och de statliga högskolorna.

Utskottet. De av revisorerna gjorda iakttagelserna ge vid handen, att förhållandena på förevarande område icke äro tillfredsställande. Utskottet kan därför ansluta sig till revisorernas uppfattning, att för universiteten och de statliga högskolorna gällande föreskrifter rörande redovisningen av inventarier och därmed sammanhängande spörsmål böra göras till föremål för översyn. Den sålunda ifrågasatta revisionen av hithörande bestämmelser torde emellertid, såsom riksräkenskapsverket framhållit, icke böra begränsas till att avse allenast förenämnda myndigheter utan utsträckas till att omfatta hela statsförvaltningen. I detta sammanhang får utskottet erinra om att 1941 års riksdag under punkten 6:o) i sin skrivelse nr 405 uttalat önskvärdheten av att nuvarande föråldrade bestämmelser på området ersättas med nya. Denna hemställan har dock hittills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Med anledning av vad sålunda i ärendet förevarit anser sig utskottet böra understryka vad riksdagen tidigare härutinnan uttalat. Enligt utskottets mening bör den genom revisorernas undersökning ånyo aktualiserade frågan snarast bringas till en lösning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast ville upptaga frågan om statsmyndigheternas inventarieredovisning jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål till förnyad prövning.

28:o) Finansieringen av driften vid akademiska sjukhuset i Uppsala. Under ecklesiastikdepartementet, § 39, ha revisorerna förordat en omläggning av gällande system för finansiering av driften vid akademiska sjukhuset i Uppsala (Del I, s. 234—237).

Utskottet. Till här avsedda spörsmål har utskottet tagit ställning under punkten 7:o) i sitt utlåtande nr 147, varom utskottet velat här

erinra.

29:o) **Förvaltning och utbetalning av fiskeavgiftsmedel.** Under jordbruksdepartementet, § 42, ha revisorerna föreslagit en överflyttning av bestyret med fiskeavgiftsmedlen till en och samma myndighet (Del I, s. 246—251).

För skada, som genom vattenbyggnader, sjöregleringar, flottning eller utsläppande av industriellt avloppsvatten åsamkas fiske, utgår ersättning i form av s. k. fiskeavgifter, vilka erläggas av vederbörande företag. Dessa avgifter kunna lämpligen indelas i sex grupper, nämligen

1) avgifter utdömda jämlikt Kungl. Maj:ts resolutioner angående tillstånd till överbyggande av kungsådra enligt bestämmelserna i 1880 års förordning om jordägares rätt över vattnet å hans grund;

2) avgifter utdömda genom länsstyrelser och häradsrätters utslag vid tillstånd till flottning, mindre överbyggnader, sjöregleringar etc. enligt såväl nyssnämnda förordning som 1880 års förordning om allmän flottled;

3) avgifter utdömda jämlikt 2 kap. 8 § vattenlagen vid tillstånd till byggande i vatten, där fisken har sin gång m. m.;

4) avgifter utdömda jämlikt 2 kap. 10 § vattenlagen vid tillstånd till utförande av kraftverksbyggnader och sjöregleringar;

5) avgifter utdömda jämlikt 6 kap. 9 § vattenlagen vid tillstånd till flottning; samt

6) avgifter utdömda jämlikt 8 kap. 34 § vattenlagen vid tillstånd till avledande av industriellt avloppsvatten.

Numera äro skadegörelser, som åsamkats fisket i fall av ovan angivna slag, helt reglerade genom vattenlagen, där såväl direkta kompensationsåtgärder som inbetalande av fiskeavgifter för olika ändamål äro föreskrivna.

Efter en redogörelse för den närmare karaktären och sättet för redovisning av de olika slags fiskeavgifter som i det föregående omförmäls, framhålla revisorerna att behållningarna av nämnda medel per den 30 juni 1947 uppgingo till i runt tal 916 000 kronor. Beträffande medlens fördelning på olika förvaltande myndigheter torde få hänvisas till s. 249 i berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Under § 49 i sin år 1937 avgivna berättelse erinrade revisorerna om att uppbörden och förvaltningen av fiskeavgifter handhades av olika myndigheter och framhöllo därvid bl. a. att, enligt revisorernas mening, genom en dylik anordning kontrollen av avgifternas uppbörd och redovisning försvårades. Vidare bleve utbetalningen av såsom fiskeavgifter influtna medel onödigt omständlig, därigenom att dessa i många fall, ehuru avsedda för samma ändamål, skulle rekvireras från skilda myndigheter. Det vore därjämte förenat med vissa svårigheter att överblicka, huru stora belopp som för skilda fiskeändamål vid varje tidpunkt kunde disponeras. På grund härav syntes enligt revisorernas mening en överflyttning till en och samma myndighet av bestyret med fiskeavgifterna böra komma till stånd. I egenskap av central fiskevårdande myndighet syntes lantbruksstyrelsen därvid främst böra ifrågakomma. Förslaget, som tillstyrktes av statskontoret, föranledde emellertid icke något särskilt uttalande från riksdagens sida.

Sedan frågan sist uppmärksammades av revisorerna, ha emellertid ytterligare fiskeavgiftsmedel tillkommit. Enligt en år 1941 genomförd ändring i vattenlagen kunna sålunda avgifter utdömas jämlikt 8 kap. 34 § samma lag, vilka medel, såsom förut nämnts, skola inlevereras till vederbörande

länsstyrelse, som sedan har att överföra dem till statskontoret. Dessutom torde de i stor omfattning pågående vattenregleringarna och kraftverksbyggena i Norrland komma att medföra utdömmande av avsevärda belopp. De skäl, som motiverade revisorernas ovan återgivna uttalande, torde därför numera med ökad styrka kunna återopas. Den stora splittring, som förefinnes på ifrågavarande område, är enligt revisorernas mening ägnad att försvåra kontrollen över att medlen inflyta ävensom möjligheten att överblicka vad som vid varje tidpunkt kan finnas tillgängligt för de olika ändamålen. Det bör i detta sammanhang nämnas, att del ankommer på lantbruksstyrelsen att avgiva förslag till användning och fördelning av dessa medel. En onödig omgång synes det också revisorerna vara, att medlen i de flesta fall skola inbetalas till vederbörande länsstyrelse, som har att överlämna desamma till förvaltning av statskontoret. Även i fråga om medlens utbetalande medför det nu tillämpade systemet väsentliga olägenheter. Lantbruksstyrelsen har sålunda i ett stort antal fall bemyndigats verkställa utbetalning av fiskeavgiftsmedel av olika slag. Därest icke medlen stå under styrelsens förvaltning, förskotteras erforderliga belopp av styrelsen, som därefter har att med anlitande av kontot »Likvider med särskilda ämbetsverk och myndigheter» hos statskontoret eller vederbörande länsstyrelse bereda sig ersättning för vad sålunda förskjutits. I många fall är därvid fråga om sådana medel, som tillförts statskontoret från länsstyrelse. Ett dylikt förfaringssätt måste självfallet medföra — förutom extra besvär med skriftväxling — ökat bokföringsarbete å ömse håll, vilket kunnat undvikas, därest den utbetalande myndigheten även omhänderhaft förvaltningen av medlen.

Revisorerna ha även fäst sig vid att förvaltningen av fiskeavgifterna icke följer några enhetliga principer. Beträffande en del av dessa medel har föreskrivits, att de skola göras räntebärande, medan i fråga om andra — sådana som utdömts enligt äldre resolutioner — några bestämmelser i detta hänseende icke meddelats. I följd härav ha i sistnämnda fall vissa länsstyrelser insatt avgiftsmedlen i enskild bankinrättning mot ränta, under det att andra länsstyrelser samt lantbruksstyrelsen sedan ett trettiotal år tillbaka ha dylika medel innestående oräntade å statsverkets checkräkning. Enligt revisorernas mening böra dessa fiskeavgifter göras räntebärande på sätt föreskrivits beträffande övriga här ovan omförmälda avgifter. För åstadkommande av enhetlighet och reda på förevarande område synes det revisorerna lämpligast, att samtliga fiskeavgiftsmedel ställas under förvaltning av en och samma myndighet.

Med hänsyn till det ovan anförda hysa revisorerna den uppfattningen, att lantbruksstyrelsen eller det organ, som kan komma att övertaga styrelsens nuvarande fiskevärdande verksamhet, bör anförtros bestyret med fiskeavgifterna. Då det synes angeläget, att åtgärder snarast vidtagas för åstadkommande av ändring i nu rådande system på området, ha revisorerna ansett sig böra fästa riksdagens uppmärksamhet på frågan.

Utlåtanden ha avgivits av *riksräkenskapsverket* och *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 206—207), vilka båda tillstyrka revisorernas förslag om en centralisering av förvaltningen av fiskeavgiftsmedlen.

Utskottet. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att nu tillämpade ordning för uppbörd och redovisning av fiskeavgiftsmedel måste betecknas såsom mindre tillfredsställande. Utskottet har i detta sammanhang särskilt uppmärksammat, att rådande splittring i fråga om för-

valtningen av nämnda medel har en icke obetydlig omgång till följd, varjämte kontrollmöjligheterna på området avsevärt försvåras. Enligt utskottets mening tala för den skull starka skäl för att bestyret med fiskeavgifterna överflyttas till en och samma myndighet. Sedan årets riksdag beslutat inrätta en särskild fiskeristyreelse fr. o. m. nästkommande budgetår, synes ifrågavarande uppgift lämpligen böra anförtros detta ämbetsverk.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder för överflyttning av bestyret med fiskeavgifterna till fiskeristyrelsen.

30:o) **Kontrollen över fiskevårdande åtgärder enligt vattenlagen.** Under jordbruksdepartementet, § 43, ha revisorerna behandlat frågan om kontrollen över fiskevårdande åtgärder enligt vattenlagen (Del I, s. 251—254).

Under § 42 i sin berättelse ha revisorerna berört vissa frågor angående sådana fiskeavgifter som jämlikt vattenlagen kunna utdömas i ersättning för skada å fiske genom vattenbyggnader, sjöregleringar och flottning m. m. Ersättningsskyldighet för dylik skada kan även ådömas i form av föreläggande att vidtaga vissa direkta kompensationsåtgärder. De åtgärder, som härvid komma i fråga, äro vanligen fiskeodling samt uppförande av fisktrappor och ålyngelledare, avsedda att möjliggöra vandringsfiskarnas uppgång i vattensystemet.

Av vissa i berättelsen närmare angivna skäl ha revisorerna ansett sig böra undersöka i vad mån jämlikt vattenlagen utdömda fiskeavgifter och föreskrivna fiskevårdsåtgärder i verkligheten komma fisket till godo. Undersökningen har givit vid handen, att av vattendomstolarna meddelade föreskrifter till fiskets skydd i många fall icke få avsedd effekt, vilket främst synes sammanhänga med att påtagliga brister föreligga i fråga om kontrollen över föreskrifternas efterlevnad. Skyldighet att utöva sådan kontroll har ej ålagts någon myndighet. Enligt vad revisorerna erfarit verkställa dock fiskeriintendenten och fiskeriinstruktören iakttagelser i förevarande hänseende, då tillfälle därtill gives i samband med andra förrättningar.

Revisorerna ha tagit del av ett antal rapporter från tjänstemän inom fiskeridadministrationen rörande fall, då av vattendomstol meddelade föreskrifter av här ifrågavarande slag icke iakttagits. Beträffande vad därvid förevarit torde utskottet få hänvisa till s. 252—253 i berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Vad revisorerna sålunda erfarit synes giva vid handen, att de stadganden i vattenlagen, vilka avse att bereda skydd åt fisket i vattendrag, där byggnads- eller regleringsföretag äga rum, i viss — sannolikt icke obetydlig — utsträckning blivit utan verkan till följd av bristen på systematisk kontroll över efterlevnaden av vattendomstolarnas på angivna stadganden grundade föreskrifter. Förutom att detta förhållande framstår som betänkligt ur fiskevårdssynpunkt, vilja revisorerna framhålla det principiellt otillfredsställande i att förpliktelser, som av domstol ålagts parter, kunna åsidosättas på

sätt framgår av den ovan lämnade redogörelsen. Revisorerna vilja därför förorda, att uppmärksamhet ägnas frågan om tillskapandet av effektiva kontrollmöjligheter i förevarande hänseende. Revisorerna ha icke ansett sig böra framlägga förslag rörande organisationen och utformningen av en dylik kontroll. Det synes emellertid naturligt, att hithörande spörsmål tagas under överbäggande i samband med väntade förslag rörande omorganisationen av den statliga fiskeriadминистраtionen.

Utlåtande har avgivits av *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 208—210), som kraftigt understryker vad revisorerna anfört rörande bristerna på förevarande område.

Utskottet. I sitt den 30 december 1946 avgivna betänkande med förslag till fiskets administration m. m. (SOU 1947: 8) har 1946 års utredning angående en central fiskeristyreelse bland annat framhållit, att det vore önskvärt att en effektivare kontroll komme till stånd beträffande sådana åtgärder till skydd för fisket, vilka föreskrevs vid meddelande av tillstånd till vattenbyggnader, sjöregleringar och flottning m. m. De av revisorerna gjorda iakttagelserna bekräfta vad utredningen härutinnan anfört. Behovet av en effektivisering av kontrollen på förevarande område torde sålunda få anses vara till fullo styrkt. Utskottet är emellertid lika litet som revisorerna berett att framlägga förslag rörande de praktiska åtgärder som må befinnas erforderliga. En närmare prövning av ifrågavarande spörsmål synes böra ankomma på den nya fiskeristyrelsen. Med hänsyn härtill har utskottet, som förutsätter att erforderliga förslag rörande organisationen och utformningen av kontrollen över fiskevårdande åtgärder enligt vattenlagen komma att utarbetas av sistberörda myndighet, velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

31:o) **Vissa åtgärder i skogsbefrämjande syfte.** Under jordbruksdepartementet, § 44, ha revisorerna förordat särskilda åtgärder för skogsproduktionens höjande (Del I, s. 254—264).

Enligt avverkningsberäkningar, som nyligen verkstälts med ledning av riksskogstaxeringarna, har kunnat fastslås, att hushållningen med virkeskapitalet å de enskilda skogarna inom vissa delar av landet icke varit tillfredsställande. Den snabba exploatering av den överåriga skogen, som skett i övre Norrland, nödvändiggör en avsevärd nedskärning av avverkningsbeloppen inom denna landsdel för att en ytterligare nedgång av virkeskapitalet skall kunna förhindras. Vidare ha inom hela landet många för skogarnas värd och förbättrande nödvändiga åtgärder under kristiden blivit i betydande grad eftersatta. De antydda förhållandena ha föranlett revisorerna att närmare undersöka i vad mån åtgärder kunna vidtagas för att höja skogsproduktionen å de enskilda skogarna.

Till belysande av behovet av åtgärder på hithörande område kunna följande uppgifter rörande de enskilda skogarnas nuvarande tillstånd vara av intresse.

Enligt 1938 års fastighetstaxering uppgår den produktiva skogsmarksarealen inom landet till 22,²⁷ miljoner ha fördelade sig med 5,⁴² miljoner ha (24 %) å allmänna skogar, 5,⁶³ miljoner ha (25 %) å aktiebolagsskogar och 11,²² miljoner ha (51 %) å övriga enskilda skogar. Av »övriga enskilda skogar» redovisas 57 procent av skogsmarksarealen inom storleksgrupper under 100 ha och 35 procent inom grupper under 50 ha.

Trots efter hand inträdda förbättringar finnas alltså betydande skogsmarksarealer, å vilka skogstillgången eller skogens beskaffenhet är synnerligen otillfredsställande. Enligt av revisorerna å s. 254 och 255 återgivna uppgifter, till vilka torde få hänvisas, skulle inom hela riket finnas i runt tal 2,5 milj. ha dylika arealer. I dessa äro icke inräknade kalmarker för vilka gäller reproduktionsplikt. Sistnämnda marker torde kunna uppskattas till omkring 700 000 ha.

För de fyra nordligaste länen torde — framhålla revisorerna — det nuvarande bristfälliga skogstillståndet till väsentlig del vara orsakat av den snabba avverkningen av överåriga skogar och det sätt, på vilket skogarna exploaterats. Sågverksdriftens och massaindustriens uppblomstring medförde att avverkningarna kommo att successivt öka avsevärt. Samtidigt försumrades i hög grad reproduktionsåtgärderna, och tillfredsställande förnyingsytor upptogos först på 1920-talet. En bidragande orsak härtill har varit att reproduktionsplikt för vissa områden införts först på senare år.

Vad södra Sverige beträffar synas de förvildade hagmarkerna uppvisa de mest påtagliga bristerna. Dessa marker ha tidigare varit röjda för bete eller slätter men sedermera förvildats och växt igen med glesa skogsbestånd eller buskvegetation. De många större eller mindre ytor med bristfällig produktion, som förefinnas, utgöra tillsammans betydande arealer. Misslyckade kulturer och självsådder inom dessa marker äro, liksom i Norrland, i många fall orsakade av betningsskador.

Den måhända främsta orsaken till att så stora kalmarksområden finnas ligger enligt revisorernas mening däri, att möjligheterna till fullgod självförnyring bedömts alltför optimistiskt under de båda senaste decennierna. Denna av fackmännen för vissa trakter godkända skötselmetod torde ha tillämpats även inom områden, där den icke varit ändamålsenlig. Skogsodlingsverksamheten har på grund härav minskat i betydande grad sedan 1920-talet, vilket närmare framgår av en å s. 256 intagen tablå över enligt skogsårdsstyrelsernas årsberättelser utförda skogsodlingar under åren 1907—1945.

De senaste årens brist på arbetskraft synes vidare ha medfört ett undanskjutande av skogsårdsåtgärder till förmån för andra uppgifter. Arbetsbalansen har på så sätt successivt blivit ogynnsammare för varje år som gått. Revisorerna erinra om att — medan enligt verkställda undersökningar ett inhämtande inom 20 år av eftersläpningen kräver att årligen skogsodlas ca 87 000 ha — under senaste 10-årsperioden skogsodlats i medeltal endast omkring 13 000 ha. Alltsedan år 1930 ha statsbidrag från olika anslag utgått till återväxtåtgärder, huvudsakligen till enskilda skogsägare men från vissa

anslag även till bölag. Bidrag till sådd och plantering ha utgått för en sammanlagd areal av ca 30 000 ha.

Uppsikten över de enskilda skogarna utövas i första hand av skogsvårdsstyrelserna. Skogsvårdsstyrelse har till huvuduppgift att befrämja och understödja den enskilda skogshushållningen, att verka för att skogsvårdsarbetet bedrivs på ett planmässigt sätt samt att utöva uppsikt över att gällande skogsvårdslagar efterlevas. Central statlig myndighet är skogsstyrelsen. Förutom löpande administrativa arbetsuppgifter ankommer på styrelsen ett stort antal skogliga frågor av växlande karaktär. En av de mera betydelsefulla uppgifterna är att lämna skogsvårdsstyrelserna råd och vägledande anvisningar inom olika verksamhetsgrenar.

Skogsvårdsstyrelsernas nuvarande organisation och omfattningen av deras verksamhet äro uppbyggda med ledning av vissa undersökningar angående skogsvårdsstyrelsernas arbetsuppgifter, som verkstälts på föranstaltande av 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning. Utredningen hade från början haft för avsikt att med ledning av det konstaterade åtgärdsbehovet och uppgifter om arbetsåtgången för olika slag av åtgärder låta upprätta ett program för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, enligt vilket erforderliga åtgärder skulle hinna bli utförda inom den tid, som skogliga och biologiska förhållanden påkallade. Det visade sig emellertid, att genomförandet av ett dylikt »idealprogram» skulle kräva en skogsvårdsstyrelseorganisation, som i framtiden rimligen ej kunde påräknas. Under sådana omständigheter upprättades i stället ett normalprogram, angivande arbetsåtgången per år, uttryckt i antalet rese- och förrättningsdagar, för varje skogsvårdsstyrelse. I fråga om arbetsuppgifterna syftar programmet främst till intensifiering av upplysningsverksamheten och utökning av skogsodlingsarbetet. En förhållandevis lång tidsperiod förutsattes för det skogliga återuppbyggnadsarbetet. De mest elementära bristerna, väldiga arealer av kala eller med klart undermåliga bestånd bevuxna marker, som icke äro reproduktionspliktiga, beräknas enligt normalprogrammet ej bli helt avhjälpta förrän inom femtio år. I fråga om eftersläpande reproduktionspliktiga åtgärder har räknats med att dessa skola bli utförda inom tjugo år. Av ekonomiska skäl ansåg sig emellertid utredningen endast kunna föreslå en organisation av skogsvårdsstyrelserna, som motsvarade normalprogrammets genomförande till 65 procent. Enligt den normalstat, som faststälts av 1946 års riksdag, har förutsatts att skogsvårdsstyrelsernas verksamhet tills vidare skall få det omfång, som skogsvårdsstyrelseutredningen föreslagit. Enligt vad erfarenheten visat ha emellertid återväxtarbetena å de enskilda skogarna icke kunnat bedrivas i den takt, som förutsatts enligt det reducerade normalprogrammet.

Revisorerna beröra slutligen de till statsverket inflytande prisutjämningsavgifter, som erläggas vid export av vissa trävaror. Sådana avgifter ha utgått alltsedan juni 1945, och enligt inhämtade uppgifter hade intill utgången av oktober månad 1947 influtit i runt tal 48 miljoner kronor. Avgifterna tillföras icke riksstaten utan redovisas av statskontoret å en särskild diversemedelsfond. Huvuddelen av förenämnda belopp hänför sig

till tiden före maj månad innevarande år. Numera inflyta prisutjämningsavgifter endast i mindre utsträckning, sedan vissa exportsammanslutningar förbundet sig att mot befrielse från dylika avgifter avsätta motsvarande medel till i form av stiftelser upprättade konjunkturutjämningsfonder. Exportörer, som icke äro medlemmar i nyssnämnda sammanslutningar, erlägga alltså prisutjämningsavgifter. Av ovannämnda belopp utgöra ca 1,4 miljoner kronor avgifter av sistnämnda slag, influtna under tiden juli—oktober 1947.

Beträffande dispositionen av ifrågavarande avgifter har i proposition nr 255 till 1945 års riksdag rent allmänt anförts, att det i första hand borde övervägas att använda medlen för allmänna åtgärder i syfte att bibehålla eller förkovra skogsnäringarnas produktionsförutsättningar, exempelvis genom anläggandet av skogsvägar, skogs- och träteknisk forskning eller förbättrandet av arbetarbostäder. Bland andra ändamål, som kunde ifrågakomma, nämndes prisreduktioner vid återuppbyggnadsleveranser, avskrivning av återuppbyggnadskrediter och reduktion av importpriser.

Genom särskilda beslut har Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande disponerat medel ur diversemedelsfonden för prisutjämningsavgifter för ett flertal olika ändamål. Sålunda ha 11 miljoner kronor avsatts till en fond för skogsforskningsändamål och 5 miljoner kronor till sociala ändamål i samband med skogsnäringen. Föreningen för växtförädling av skogsträd har tilldelats 553 000 kronor för vissa engångskostnader vid nybyggnadsarbeten m. m., ca 4 miljoner kronor ha använts för subvention av import av trävaror från Finland och 100 000 kronor för undersökningar och experiment beträffande förbrukningen av virke inom byggnadsverksamheten. Slutligen ha för skogsvårdande ändamål reserverats 12 miljoner kronor. Enligt proposition till 1947 års riksdag (nr 285) ha för skilda ändamål förutsatts kunna disponeras ytterligare sammanlagt ca 6,5 miljoner kronor. För närvarande skulle sålunda föreligga en odisponerad behållning av prisutjämningsavgifter å i runt tal 9 miljoner kronor, vartill komma hädanefter inflytande avgifter.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Såsom i det föregående framhållits är skogsproduktionen å de enskilda skogarna för närvarande av flera orsaker otillfredsställande. På många håll är sålunda virkesförrådet både kvalitativt och kvantitativt undermåligt, vilket innebär att produktionsbetingelserna icke bliva utnyttjade. På sätt framgår av förut lämnade uppgifter förekomma dessutom hundratusentals hektar kalmarker, tras- och restskogar samt förvildade hagmarker, varå skogsodlingar behöva företagas eller naturlig förnygring möjliggöras.

Frågan om restaureringsarbetet i skogarna har nyligen varit föremål för bedömning av 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning, som låtit utarbeta ett normalprogram för styrelsernas verksamhet. Av ekonomiska skäl har programmet sedermera enligt beslut av 1946 års riksdag reducerats till 65 procent. Såsom av föregående redogörelse framgår har emellertid ej ens det reducerade normalprogrammet kommit till utförande i vad gäller skogsodlingsarbetet. Revisorerna kunna icke finna annat än att den ytterligare fördröjning av återuppbyggnadsarbetet inom skogarna, som orsakats härav, måste medföra betänkliga följder.

Skogsprodukternas vitala betydelse ur nationalekonomisk synpunkt har varit särskilt framträdande under de gångna krigsåren och har kommit att ytterligare accentueras i nuvarande läge, då vårt land huvudsakligen med dessa produkter som bytesvara kan tillföras oundgängliga förnödenheter. Reproduktionsarbetet bör därför ägnas den största uppmärksamhet från såväl statens som de enskilda skogsägarnas sida och bör enligt revisorernas mening ej få utsträckas över längre tid än som kan finnas nödig med hänsyn till förutsättningarna för åtgärdernas genomförande.

Mot bakgrunden av det anförda måste revisorerna ifrågasätta, om det ur det allmännas synpunkt kan anses försvarligt, att stora arealer skogsmarker under så lång tid som det reducerade normalprogrammet förutsätter få ligga helt eller delvis outnyttjade, helst som betydande delar av kalmarkerna och de förvildade hagmarkerna efter lämplig behandling kunna bli högproducerande.

Enligt revisorernas mening äro alltså särskilda åtgärder för skogsproduktionens höjande av nöden. De åtgärder i sådant syfte, som revisorerna i det följande förorda, torde visserligen kunna föranleda något ökade statsutgifter för skogsvården å enskilda marker, men revisorerna äro övertygade om att — sett på längre sikt — det kapital, som nedlägges på dessa produktionsbefrämjande åtgärder, skall komma att väl förränta sig. Stora krav ställas på skogsvårdsstyrelserna i fråga om propaganda, upplysning, tillhandahållande av arbetsledning m. m. för att en effektiv medverkan till en utvidgad skogsodlingsverksamhet från deras sida skall kunna åvägbringas. Fullföljandet av dessa uppgifter kommer i första hand att åvila styrelsernas skogligt utbildade personal. Enligt inhämtade uppgifter ha på många håll täta byten av denna personal ägt rum på den senaste tiden, vilket medfört synnerligt men för verksamhetens kontinuerliga bedrivande. Revisorerna vilja betona vikten av att förutsättningar på ett eller annat sätt skapas för bibehållande av personal under längre tid vid en och samma skogsvårdsstyrelse, därvid anställningsförhållandena böra anpassas så, att konkurrensen om personal mellan olika skogsvårdsstyrelser och mellan domänverket och skogsvårdsstyrelserna om möjligt undvikas.

Revisorerna måste ifrågasätta, om skogsvårdsstyrelserna hittills förfogat över tillräckliga medel för att kunna bedriva sin verksamhet på mest effektiva sätt. I detta hänseende har kunnat konstateras att det normalstatförslag för skogsvårdsstyrelsernas omkostnader, som fastställdes av 1946 års riksdag och som i huvudsak även legat till grund för medelstillelningen för budgetåret 1947/48, är baserat på kostnadsberäkningar, utförda av 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning. Sedan dessa kostnadsberäkningar utfördes, ha betydande höjningar av arvoden och traktamenten ägt rum utan att staterna blivit i motsvarande mån uppräknade. I samband med erforderliga överväganden i fråga om skogsvårdsstyrelsernas medelstillelning synes även böra upptagas till prövning, huruvida ej en förskjutning beträffande arbetsuppgifterna bör ske såtillvida, att propaganda- och undervisningsverksamheten får intaga en ännu mera framträdande plats på skogsvårdsstyrelsernas arbetsprogram än hittills. Revisorerna förutsätta dessutom, att utförandet av åtgärder på icke reproduktionspliktiga marker understödjes i den utsträckning, som omständigheterna medgiva.

Vad angår skogsvårdsstyrelsernas plantskolor, måste dessa avsevärt utvidgas för att kunna tillgodose kraven vid en ökad skogsodlingsverksamhet. Plantskoledriften synes dessutom ytterligare kunna mekaniseras enligt mönster från Danmark, där man har goda erfarenheter av sådan drift. För att ernå bästa möjliga resultat av skogssådderna måste också ansträngningarna inriktas på anskaffande av fullvärdigt skogsfrö. Det är av vikt att

skogsvårdsstyrelserna genom att verkställa inventeringar och kartläggningar av moderbestånd samt noggrann kontroll över kottinsamlingarna söka höja fröets kvalitet. Skogsägarna böra nämligen ha möjlighet att från styrelserna inköpa frö och planter även av elitkvalitet. Revisorerna förutsätta, att framstegen på växtförädlingsområdet oavbrutet följas och att i den mån nya rön nås dessa snarast omsättas i praktiken.

Revisorerna vilja även påtala vikten av att skogsmarkerna bliva effektivt betesfredade, vilket inom många trakter utgör en oundgänglig förutsättning för uppdragande av nöjaktiga föryngringar. Som ägofredslagen nu är utformad, synes den föga ägnad att bidra till fredandet av skogsmarken för bete. Till belysande härav kan nämnas att förordnande om betesreglering enligt 12 § nämnda lag hittills endast meddelats beträffande två län. Revisorerna anse, att en revision av ägofredslagens bestämmelser i vissa hänseenden bör övervägas i syfte att få den bättre anpassad efter praktiska förhållanden.

Vad särskilt angår norrländska skogsproduktionsanslaget ha revisorerna uppmärksammat, att förhållandevis få företag avseende främjande av skogsåterväxten kommit till utförande, trots att anslaget inom vissa områden stått till förfogande sedan ett flertal år tillbaka. Detta torde såsom nämnts ha sin orsak huvudsakligen i att skogsmarkerna ännu icke hunnit bliva betesfredade. Inom de stora skogsvårdsområden det här gäller torde emellertid enligt revisorernas förmenande finnas trakter, där betning ej förekommer eller betesgången är så obetydlig, att skogskulturer ändock kunna igångsättas. Inom områden, där betningen utgör hinder för skogsodling, torde frågan i vissa fall kunna lösas genom anordnande av provisoriska beten.

Med hänsyn till att de förvildade hagmarkerna äro välbelägna och oftast omfatta högproducerande marker, vilja revisorerna rekommendera, att saneringen av dessa sker i så snabb takt, som förhållandena medgiva. Vissa hagmarker synas i mån av behov böra omföras till rationella beten och andra till fullgoda skogsbestånd genom inhägnader eller kulturer. Det har nämligen ofta visat sig, att lövföryngring uppkommit å gamla hagmarker redan kort tid efter det betning upphört.

Revisorerna, som icke äro övertygade om att gränsdragningen mellan skogsvårdsstyrelsernas och hushållningssällskapens befattningstagande med hagmarkerna är till fullo klarlagd, anse, att ett organiserat samarbete mellan dessa båda organ och även med de blivande lantbruksnämnderna bör komma till stånd.

Även om möjligheterna att erhålla fullgod självföryngring i många fall torde ha överskattats, har dock denna skötselmetod mångenstädes lett till goda resultat, varför revisorerna vilja understryka betydelsen av att de skogsvårdande myndigheterna beakta, att inom trakter där föryngringsbetingelserna äro godartade alla möjligheter tillvaratagas för att nå föryngring på naturlig väg.

Vad angår frågan om tillgång på erforderlig arbetskraft bör icke förbises, att även under tider, då brist på arbetskraft råder på den öppna marknaden, en viss »dold» arbetsreserv finnes hos bl. a. innehavarna av ofullständiga jordbruk. Skogsodlingsföretag, som ligga utspridda här och var inom skogsområdena, borde kunna utgöra lämpliga utfyllnadsarbeten för denna ortsbefolkning. För utförande av skogssådder o. d. å lättarbetade marker torde även kunna i större utsträckning anlitas skolungdom. I händelse av oförändrat arbetsmarknadsläge kan måhända ifrågasättas, om ej särskilda åtgärder behöva vidtagas för att tillgodose arbetskraftsbehovet för skogsvårdande arbeten — särskilt under den korta tid på våren och försommaren, då skogsodlingar kunna utföras.

Bristen på arbetskraft gör det nödvändigt att söka utvinna nya effektiva och arbetsbesparande skogsodlingsmetoder. Möjligheterna att utöka användningen av maskinell drift vid markberedningar och andra skogsvårdsåtgärder böra därför tillvaratagas. Inom olika områden pågående försök i förevarande hänseende böra såvitt möjligt samordnas, varjämte genom samarbete med exempelvis hushållningssällskap, domänverket, skogsbolag och vägförvaltningar bör eftersträvas att i möjligaste mån utnyttja befintlig maskinpark. Revisorerna vilja vidare rekommendera, att redan utexperimenterade redskap, såsom olika slag av kulturplogar, inköpas i större utsträckning av skogsvårdsstyrelserna och utlånas till de mindre skogsägarna.

I syfte att vid förnyingsarbetena ernå bättre resultat och för att inspara arbetskraft och förbilliga arbetena bör även användningen i större utsträckning av kemiska hjälpmedel inom olika delar av landet utredas.

Revisorerna vilja framhålla angelägenheten av att de skogsvårdande myndigheterna genom propaganda och upplysning, som riktar sig direkt till varje enskild skogsägare, bibringa dessa insikt om betydelsen av fullgod produktion från skogarna. Den individuella undervisning, som sker i samband med att skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän utföra förrättningar hos de enskilda skogsägarna, är givetvis mycket betydelsefull. Jämsides härmed måste dock bedrivas en intensifierad kursverksamhet särskilt inom de län, där den hittills på grund av ekonomiska eller andra orsaker måst eftersättas. Det har visat sig, att innehavet av skogsvårdsgårdar möjliggjort en mera effektiv och planmässig undervisning. Revisorerna vilja därför föreslå, att åtgärder snarast vidtagas för att underlätta styrelsernas inköp av gårdar och iståndsättande av tidsenliga undervisningslokaler i de gårdar, som redan finnas.

Slutligen vilja revisorerna i fråga om prisutjämningsavgifterna erinra om att i proposition till 1945 års riksdag (nr 255) uttalades, att det i första hand borde övervägas att disponera desamma för allmänna åtgärder i syfte att bibehålla eller förkovra skogsnäringarnas produktionsförutsättningar. Såsom redan tidigare omnämnts ha av hittills influtna medel reserverats 12 miljoner kronor för skogsvårdande ändamål, varjämte vid utgången av oktober månad 1947 förefunnos dels ett odisponerat belopp av ca 9 miljoner kronor, dels ock ett belopp av ca 6,5 miljoner kronor, som av Kungl. Maj:t kan komma att tas i anspråk för särskilda ändamål. Med hänsyn till den stora eftersläpningen i fråga om restaureringsarbetet inom skogarna finna revisorerna det synnerligen angeläget, att redan disponibla och i fortsättningen inflytande medel komma den direkta skogsreproduktionen till godo. Då prisutjämningsavgifter hädanefter inflyta endast i mindre utsträckning, vilja revisorerna förorda, att ännu odisponerade medel snarast reserveras för nu ifrågavarande ändamål. Även om det med nu rådande brist på arbetskraft icke är möjligt utföra skogsvårdsarbeten i den omfattning, som svarar mot tillgången av dessa medel, bör vid den tidpunkt, då tillräcklig arbetskraft åter står till förfogande, återhämtning av den eftersläpande produktionsverksamheten snabbt kunna ske. I avvaktan härpå torde vissa förberedelser för denna verksamhet kunna vidtagas, exempelvis genom anläggning av plantskolor och planläggning för maskinanskaffning. Med hänsyn till angelägenheten av att skogsägarna få större intresse och förståelse för återuppbyggnadsarbetet, måste också främjandet av skogsundervisningen genom inköp och iståndsättande av skogsvårdsgårdar anses som en betydelsefull förberedande åtgärd.

Utlåtande har avgivits av *skogsstyrelsen* (Del II, s. 210—212), som kraftigt understrukt de av revisorerna anförda synpunkterna.

Utskottet. I förevarande sammanhang ha revisorerna inledningsvis erinrat om att det av 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning utarbetade normalprogrammet för den här ifrågasvarande verksamheten enligt beslut vid 1946 års riksdag av ekonomiska skäl måst reduceras till 65 procent. Den av revisorerna lämnade redogörelsen ger emellertid vid handen, att ej ens det reducerade normalprogrammet kommit till utförande i vad gäller skogsodlingsarbetet. Den ytterligare fördröjning av återuppbyggnadsarbetet inom skogarna som orsakas härav är enligt revisorernas mening betänklig, icke minst då skogsprodukternas vitala betydelse ur nationalekonomisk synpunkt kommit att i nuvarande läge särskilt accentueras. Med hänsyn härtill ifrågasätta revisorerna, om det ur det allmännas synpunkt kan anses försvarligt, att stora arealer skogsmarker under så lång tid som det reducerade normalprogrammet förutsätter få ligga helt eller delvis outnyttjade, helst som betydande delar av kalmarkerna och de förvildade hagmarkerna efter lämplig behandling kunna bli högproducerande.

Av nu anförda skäl äro enligt revisorernas mening särskilda åtgärder för skogsproduktionens höjande av nöden. Revisorerna understryka sålunda angelägenheten av att tillräckliga medel ställas till skogsvårdsstyrelsernas förfogande och ifrågasätta, huruvida ej en förskjutning beträffande arbetsuppgifterna bör ske såtillvida, att propaganda- och undervisningsverksamheten får intaga en mera framträdande plats på skogsvårdsstyrelsernas arbetsprogram än hittills. Revisorerna förutsätta dessutom, att utförandet av åtgärder på icke reproduktionspliktiga marker understödjes i den utsträckning som omständigheterna medgiva. Enligt revisorernas mening böra vidare skogsvårdsstyrelsernas plantskolor avsevärt utvidgas och driften vid dessa ytterligare mekaniseras. Icke minst måste ansträngningarna inriktas på anskaffande av fullvärdigt skogsfrö. Revisorerna anse även, att en revision av ägofredslagens bestämmelser i vissa hänseenden bör övervägas i syfte att få den bättre anpassad efter praktiska förhållanden.

Med hänsyn till att de förvildade hagmarkerna äro välbelägna och oftast omfatta högproducerande marker vilja revisorerna rekommendera, att saneringen av dessa sker i så snabb takt som förhållandena medgiva. Enligt revisorernas mening gör vidare bristen på arbetskraft det nödvändigt att söka utvinna nya effektiva och arbetsbesparande skogsodlingsmetoder. Möjligheterna att utöka användningen av maskinell drift vid markberedningar och andra skogsvårdsåtgärder anses därför böra tillvaratagas. Användningen i större utsträckning av kemiska hjälpmedel inom olika delar av landet bör vidare utredas. Revisorerna föreslå slutligen, under hänvisning till den stora eftersläpningen i fråga om restaureringsarbetet inom skogarna, att redan disponibla och i fortsättningen inflytande prisutjämningsavgifter skola komma den direkta skogsreproduktionen till godo.

De av revisorerna sålunda framförda synpunkterna ha kraftigt understrukits av skogsstyrelsen. Jämväl utskottet anser sig i allt väsentligt kunna ansluta sig till vad revisorerna härutinnan anfört och förordat. Icke minst med hänsyn till skogshanteringens ytterst betydelsefulla roll ur ex-

portsynpunkt synas i största möjliga utsträckning omedelbara åtgärder böra vidtagas för skogsvårdens effektivisering och skogsproduktionens höjande. Vad revisorerna uttalat rörande användningen av ännu ej disponerade prisutjämningsmedel finner utskottet vara förtjänt av särskild uppmärksamhet.

Utskottet får i detta sammanhang erinra om att den av revisorerna aktualiserade frågan i viss mån berörts i samband med jordbruksutskottets behandling av Kungl. Maj:ts i årets statsverksproposition framlagda förslag om anvisande av bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för budgetåret 1948/49. Med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1948: 34 framlagda förslag till skogsvårdslag m. m. jämte i ämnet väckta motioner har jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 10 vidare framhållit, att skogsvårdsstyrelserna måste utrustas med tillräcklig personal och att erforderliga medel böra ställas till styrelsernas förfogande, därest en lag sådan som den föreslagna skall kunna medföra åsyftat resultat.

I likhet med jordbruksutskottet är utskottet av den uppfattningen, att en effektivisering av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet utgör en förutsättning för att de åtgärder i skogsbefrämjande syfte, vilka statsmakterna — senast genom den nya skogsvårdslagen — velat möjliggöra, skola kunna nå åsyftat resultat. Utskottet förutsätter därför, att det förut omförmälda normalprogrammet för den nu behandlade verksamheten kommer till utförande i så stor omfattning som omständigheterna medgiva.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det föregående anfört.

32:o) Avlöningsförmåner vid sjukdom beträffande befattningshavare vid statens krisorgan m. m. Under folkhushållningsdepartementet, § 47, ha revisorerna behandlat frågan om rätten till sjukförmåner inom krisförvaltningen (Del I, s. 272—275).

I samband med den senaste löne regleringen för statens tjänstemän ha även nya avlöningsbestämmelser utfärdats för befattningshavarna inom krisförvaltningen genom kungörelsen den 30 juni 1947, nr 540. De nya bestämmelserna, som gälla fr. o. m. den 1 juli 1947, innebära bl. a. att löneförmånerna vid tjänstledigheter avsevärt förbättrats samt att flertalet befattningshavare tillerkänts sjukvårdsförmåner och begravningshjälp.

I fråga om löneavdrag vid tjänstledighet skall befattningshavare vid statens krisorgan tillhöra någon av följande tre avdragsgrupper, nämligen *grupp 1* för befattningshavare med mindre än 6 anställningsmånader, *grupp 2* för befattningshavare med 6—36 anställningsmånader och *grupp 3* för övriga befattningshavare. Vidare föreskrives att befattningshavare, som vid utgången av juni 1947 innehar anställning vid krisorgan, skall anses tillhöra *grupp 2*, därest han icke på grund av kungörelsen skall tillhöra *grupp 3*.

I kungörelsen ha fastställts A- och B-avdrag till belopp för dag i förhål-

lande till månadslönens storlek. Beloppen motsvara i stort sett dem, som gälla enligt statens allmänna avlöningsreglemente. C-avdraget är lika med hela avlöningen.

Befattningshavare, som vid tjänstledighetens början tillhör grupp 1, skall vidkännas C-avdrag. — För befattningshavare, som vid tjänstledighetens början tillhör grupp 2, utgår vid tjänstledighet på grund av sjukdom lön med B-avdrag under högst 180 dagar av ett och samma kalenderår eller, vid sjukdom som fortgår över årsskifte, högst 180 dagar i följd. Därefter sker C-avdrag. Vid sjukdom föranledd av olycksfall i tjänsten och vissa andra i statens allmänna avlöningsreglemente närmare angivna orsaker utgår sjuklönen efter förmånligare grunder. — För befattningshavare, som vid tjänstledighetens början tillhör grupp 3, utgår vid tjänstledigheter av olika slag lön efter samma grunder som till ordinarie och extra-ordinarie tjänstemän. Sålunda utgår vid tjänstledighet på grund av sjukdom — utom vid olycksfall i tjänsten m. m. — oavkortad lön under visst antal dagar för kalenderår och därefter lön med A-avdrag utan någon tidsbegränsning, så länge anställningen varar. Dagantalet för oavkortad lön är i regel lägst 10 och högst 35 dagar per år.

Beträffande ersättning för kostnader för sjukvård m. m. gäller, att befattningshavare vid statens krisorgan, som tillhör endera av avdragsgrupperna 2 och 3, äger åtnjuta samma förmåner som enligt statens allmänna avlöningsreglemente tillkomma extra tjänsteman i motsvarande avdragsgrupp. Dessa förmåner innebära bl. a., att befattningshavare på statens bekostnad erhåller läkarvård jämte läkemedel. Även kostnader för specialistvård, sjukhusvård, bad, massage, elektricitet, hetluft m. m., resor och sjuktransporter ersättas i viss utsträckning av statsmedel.

Med hänsyn till att befattningshavarna vid statens krisorgan sålunda fr. o. m. 1 juli 1947 tillerkänts väsentligt ökade förmåner vid inträffande sjukdomsfall ha revisorerna ansett det vara av intresse att stickprovsvis undersöka verkningarna härav. Därvid ha revisorerna bl. a. uppmärksammat, att bestämmelserna i vissa fall leda till konsekvenser, som knappast torde ha varit förutsedda. Beträffande de av revisorerna särskilt anförda fallen får utskottet hänvisa till s. 274 i berättelsen.

För krisorganen föreligger icke någon bestämmelse som medför skyldighet att avfordra anställningssökande intyg om hälsotillstånd. Den under de senaste åren rådande bristen på arbetskraft torde även ha medfört — framhålla revisorerna — att i vissa fall anställts befattningshavare, vilka redan vid anställningen varit behäftade med kroniska sjukdomar. Till jämförelse med förhållandena inom den civila statsförvaltningen i övrigt kan nämnas, att enligt kungörelse den 18 juli 1935 (nr 460) ingen må vinna anställning i befattning, med vilken är förenad pensionsrätt enligt civila tjänstepensionsreglementet (numera 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente) eller anställas i syfte att efter viss prövnings- och utbildningstid erhålla sådan befattning, med mindre han företett läkarintyg angående sitt hälsotillstånd.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Fr. o. m. den 1 juli 1947 ha krisorganens befattningshavare tillerkänts ökade förmåner vid sjukdomsfall. De nya bestämmelserna innebära i huvudsak, att under de tre första åren av anställningstiden sådana förmåner utgå endast under viss begränsad tid vid varje sjukdomsfall, medan vid sjukdomsfall för befattningshavare med längre anställningstid (avdragsgrupp 3) förmånerna utgå utan tidsbegränsning. Det är att märka, att rätten till sjukförmåner under obegränsad tid inträder automatiskt så snart kvalifikations-tiden, minst 36 anställningsmånader, uppnåtts. Av den ovan lämnade redogörelsen torde framgå, att detta förhållande i vissa fall lett till icke önskvärda eller avsedda konsekvenser. Med anledning härav synes det revisorerna böra övervägas, huruvida icke — förutom anställningstidens längd — särskilda villkor borde fästas åtminstone vid uppflyttning till avdragsgrupp 3. Revisorerna vilja för sin del förorda att såsom förutsättning för sådan uppflyttning bör gälla att läkarintyg angående befattningshavares hälsotillstånd förebringas. — Vad särskilt angår sjukvårdsförmånerna nödgas revisorerna — med hänsyn till det läge, vari frågan om statstjänstemännens rätt därtill i avvaktan på den förestående allmänna sjukvårdsreformen befinna sig — ifrågasätta lämpligheten av att sådana förmåner utsträckts till nya personalkategorier av betydande storleksordning.

Enligt revisorernas mening kan det ifrågasättas, om icke förenämnda villkor för uppflyttning till avdragsgrupp 3 borde uppställas även beträffande vissa kategorier av extra tjänstemän, som avses i statens allmänna avlöningsreglemente. Frågan är dock här av mindre räckvidd, enär anställningsformen extra inom statsförvaltningen endast mera undantagsvis är avsedd att komma till användning efter det nya avlöningsreglementets ikraftträdande.

Slutligen vilja revisorerna framhålla, att de nytillkomna kostnaderna för sjukvård åt befattningshavare vid statens krisorgan komma att medföra en belastning av för innevarande budgetår uppförda anslag, vilken icke förutsetts vid beräkningen av dessa anslag.

Utlåtanden ha avgivits av *statens lönenämnd, statens reservförrådsnämnd, statens krigsförsäkringsnämnd, statens utlänningskommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens handelskommission, statens priskontrollnämnd, statens bränslekommission, statens trafikkommission* och *överrevisionen för krisförvaltningen* (Del II, s. 226—243). Flertalet av ifrågavarande myndigheter har ansett skäl tala för att åtgärder vidtagas i den av revisorerna förordade riktningen men samtidigt ifrågasatt, huruvida icke såsom villkor för uppflyttning redan till avdragsgrupp 2 borde gälla, att läkarintyg angående vederbörandes hälsotillstånd företes.

Utskottet. De av revisorerna gjorda iakttagelserna ge vid handen, att de ökade förmåner vid sjukdomsfall, vilka fr. o. m. innevarande budgetår tillerkänts krisorganens befattningshavare, i vissa fall lett till icke önskvärda eller avsedda konsekvenser. De i ärendet hörda myndigheterna ha också vitsordat behovet av skärpta bestämmelser i förevarande hänseende. Utskottet får emellertid i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t i propositionen 1948:129 framlagt förslag angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid statens krisorgan. Enligt förslaget skall den befattningshavarna tillkommande pensionsrätten vara personlig och subsidiär samt beviljas efter skälighetsprövning. Innan pensionsrätt kan vinnas, har

den sökande att förete läkarintyg om sitt hälsotillstånd. I propositionen 1948: 148 har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen inrättandet av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen. Därest ifrågavarande båda förslag bifallas, torde de för krisförvaltningen gällande avlöningsbestämmelserna få kompletteras i överensstämmelse härmed. Utskottet, som förutsätter att vid en dylik översyn jämväl de av revisorerna berörda spörsmålen upptagas till prövning, har vid sådant förhållande velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

33:o) **Upplysningsverksamheten rörande folkhushållningsfrågor m. m.** Under folkhushållningsdepartementet, § 49, ha revisorerna behandlat den av statens upplysningsbyrå bedrivna verksamheten (Del I, s. 284—288).

Den statliga upplysningsverksamheten rörande folkhushållningsfrågor åvilar i främsta rummet statens upplysningsbyrå, som utgör en fristående byrå i statens priskontrollnämnd, sorterande direkt under nämndens ordförande. Byrån bildades hösten 1945 i samband med avvecklingen av statens informationsstyrelse och handhar den verksamhet, som tidigare upprätthölls av nämnda styrelses upplysningsavdelning.

Enligt av revisorerna inhämtade uppgifter uppgår personalen vid statens upplysningsbyrå för närvarande till sammanlagt nio befattningshavare, biträdespersonalen inberäknad. Avlöningskostnaderna för nämnda personal kunna uppskattas till ca 58 000 kronor per år. Någon uppgift angående storleken av motsvarande omkostnader har icke kunnat erhållas, då dessa kostnader ingå i priskontrollnämndens omkostnader.

I fråga om arten och omfattningen av upplysningsbyråns verksamhet har byrån under hand lämnat revisorerna följande uppgifter.

Upplysningsbyrån bedriver en relativt omfattande upplysningsverksamhet i form av tillhandahållande av artiklar åt dagspressen. Under år 1946 utsändes till tidningarna sammanlagt ca 280 artiklar i skilda ämnen. Artiklarna, som ingå som ett led i statlig eller statsunderstödd upplysnings- och propagandaverksamhet, ställas i vissa fall till förfogande av de olika myndigheterna och författas i andra fall inom byrån. Genom byråns försorg erhålla vidare ett stort antal myndigheter, däribland krisorganen, tidningsklipp, som kunna vara av intresse inom vederbörande myndigheters verksamhetsområden. Antalet distribuerade klipp utgjorde under år 1946 ca 77 600. Då byrån efter överenskommelse med justitiedepartementet disponerar tryckfrihetsombudens tidningsexemplar, ha prenumerationskostnaderna kunnat begränsas. Förutom de regelbundet utsända klippen förekomma sådana, som tillhandahållas myndigheterna på särskild rekvisition. Bland byråns uppgifter märkes även utgivandet av tidskriften »Från departement och nämnder». Tidskriften, som utkommer med 24 nummer per år, har för närvarande en upplaga av ca 9 000 exemplar, varav 2 500 gå till betalande prenumeranter, huvudsakligen inom näringslivet, och övriga exemplar

till departement, statliga myndigheter, centrala och lokala krisorgan m. fl. Den innehåller redogörelser för statliga åtgärder, främst på de ekonomiska och sociala områdena, samt orienterande uppgifter om olika förvaltningsgrenars organisation och arbetssätt. Därjämte intagas sammanfattningar av statens offentliga utredningar. Tryckningskostnaderna för ifrågavarande publikation uppgå till ca 24 000 kronor per år, och i författarhonorar utbetalas 350 å 400 kronor per nummer. De sammanlagda prenumerationsinkomsterna uppgingo under budgetåret 1946/47 till omkring 17 800 kronor. Upplyningsbyrån handlägger vidare ärenden angående den s. k. krisannonseringen, varjämte byrån för statens livsmedelskommissions räkning distribuerar ransoneringskalendern till hela den svenska pressen. Slutligen må nämnas att betydelsefulla arbetsuppgifter pålagts byrån i samband med olika statliga kampanjer. Därvid må särskilt framhållas propagandan för en bättre deklarationsmoral, upplysningsverksamheten rörande källskatten, kampanjerna för ökad sparsamhet med trä, för anskaffning av arbetskraft till vedproduktionen och för fritidshuggning av ved. Byrån har ävenledes biträtt vid upplysningsverksamheten i samband med ransoneringen av elektrisk kraft samt vid propagandan för sparsamhet med papper och insamling av pappersavfall. På senare tid ha på Kungl. Maj:ts uppdrag byrån och livsmedelskommissionen gemensamt utarbetat förslag till upplysningsverksamhet rörande ransoneringsarna.

Förutom den upplysningsverksamhet, som sålunda i olika former bedrivs av statens upplysningsbyrå, förekommer sådan verksamhet även inom de olika kommissionerna. De därmed sammanhängande arbetsuppgifterna handläggas i vissa fall av kommissionernas tjänstemän vid sidan av övriga göromål, medan de i andra fall anförtrotts åt särskilda pressombudsmän eller pressavdelningar. Revisorerna ha under hand från en del kommissioner inhämtat vissa uppgifter i angivna hänseende, beträffande vilka utskottet torde få hänvisa till s. 286 och 287 i berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av vad ovan anförts framgår, att den statliga upplysningsverksamheten i frågor sammanhängande med folkhushållningen bedrivs dels genom statens upplysningsbyrå, dels ock direkt av vederbörande kommissioner och nämnder. För denna verksamhet sysselsättes en betydande personalstyrka. Enligt vad revisorerna ansett sig kunna konstatera synes gränsdragningen mellan upplysningsbyråns och de olika krisorganens funktioner i detta hänseende icke vara till fullo klarlagd. Såsom exempel härpå må anföras, att samtidigt som upplysningsbyrån tillhandahåller pressklipp en del kommissioner bedriva egen klippverksamhet. Samma förhållande torde gälla i fråga om annonser. Samarbetet i fråga om den direkta pressinformationen synes i de flesta fall inskränka sig till att byrån distribuerar av de olika krisorganen tillhandahållna artiklar och kommunikéer. Någon nämnvärd författarverksamhet för kommissionernas räkning torde knappast äga rum inom upplysningsbyrån, enär man inom kommissionerna anser, att sådan verksamhet bör handhavas endast av personer, som genom sitt arbete hos kommissionerna besitta erforderliga specialkunskaper. Den nuvarande ordningen medför otvivelaktigt dubbelarbete inom vissa områden, samtidigt som det torde kunna konstateras, att de olika kommissionerna i mycket

varierande grad tillgodogöra sig den verksamhet, som utövas av upplysningsbyrån. Enligt revisorernas förmenande kunna de nuvarande förhållandena på hithörande område icke betecknas som ändamålsenliga. Besparingar — genom inskränkning av upplysningsbyråns eller de olika krisorganens verksamhet — böra stå att vinna genom att klara riktlinjer uppdragas i fråga om handhavandet av den statliga upplysningsverksamheten i folkhushållningsfrågor m. m.

Det torde i detta sammanhang böra framhållas, att kommissionernas egen upplysningsverksamhet, som är av grundläggande betydelse, icke torde kunna avvecklas förr än vederbörande kommissioner upphöra. Det kan vidare ifrågasättas, huruvida en så omfattande pressklipp-tjänst som den f. n. av upplysningsbyrån bedrivna är erforderlig eller om den icke skulle kunna i hög grad inskränkas och bedrivas exempelvis på sätt som tillämpas inom livsmedelskommissionen.

Vad slutligen angår distributionen av artiklar till pressen, torde denna — på sätt redan sker inom vissa kommissioner — kunna, i den mån den icke äger rum genom Tidningarnas Telegrambyrå, omhänderhavas av de olika kommissionernas press- och upplysningsorgan, vilka såsom tidigare framhållits torde komma att bestå, tills kommissionerna avvecklas.

Revisorerna vilja med hänsyn till det ovan anförda förorda att — därest upplysningsverksamhet alltjämt kommer att vara erforderlig i mera betydande omfattning — en översyn av den nuvarande formen för bedrivandet av densamma kommer till stånd.

Utlåtanden ha avgivits av *statens utlänningskommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens handelskommission, statens priskontrollnämnd, statens bränslekommission, statens trafikkommission* och *överrevisionen för krisförvaltningen* (Del II, s. 230—244). Ifrågasvarande myndigheter ha i allmänhet intet att erinra mot att en översyn av organisationen för upplysningsverksamheten kommer till stånd, varvid dock i ett stort antal utlåtanden understrukits betydelsen av den information och verksamhet i övrigt som bedrivs av statens upplysningsbyrå.

Utskottet. På av revisorerna anförda skäl finner utskottet behov föreligga av en översyn av det sätt, på vilket den statliga upplysningsverksamheten rörande folkhushållningsfrågor m. m. bedrivs. Syftet bör därvid vara att i största möjliga utsträckning söka få till stånd en förenkling och rationalisering av nu tillämpade arbetsformer. Särskild uppmärksamhet synes böra ägnas spörsmålet, i vad mån den ifrågavarande verksamheten kan koncentreras till en enda myndighet. Skulle så icke vara möjligt, torde för undvikande av dubbelarbete gränsdragningen mellan upplysningsbyråns och de olika krisorganens uppgifter i nu berörda avseenden böra i högre grad än vad f. n. är fallet klarläggas och preciseras.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av formerna för i det föregående omförmäld upplysningsverksamhet.

34:0) Befattningshavare vid vissa av staten övertagna familjepensionskassor. Under pensionsväsendet, § 50, ha revisorerna behandlat frågan om den vid vissa pensionskassor tidigare tjänstgörande personalen (Del I, s. 289—291).

Under § 41 i sin berättelse ha riksdagens år 1943 församlade revisorer erinrat om att det vid de överenskommelser, som träffats om statens övertagande av civilstatens änke- och pupillkassa samt prästerskapets änke- och pupillkassa, förutsatts, att kassornas ordinarie befattningshavare skulle, i den mån så låte sig göra, beredas sysselsättning i statstjänst. Av verkställd utredning hade emellertid framgått, att det vid denna tidpunkt alltjämt återstode ett flertal befattningshavare, som icke tagits i anspråk för dylik tjänst. Det vore, enligt revisorernas uttalande, ägnat att väcka förvåning att dessa tjänstemän — för vilka de sammanlagda årliga avlöningsförmånerna uppginge till i runt tal 64 000 kronor — icke på något sätt kunnat utnyttjas inom statsförvaltningen, där i synnerhet under senare tider stor personalbrist på olika håll varit rådande. — Det sammanlagda antalet av nu ifrågasvarande befattningshavare utgjorde åtta, varav från civilstatens änke- och pupillkassa en revisor och bokhållare och två kanslibiträden samt från prästerskapets änke- och pupillkassa en direktör, en revisor, en registrator, en maskinbokförare och en expeditivakt.

1944 års riksdag framhöll vid sin behandling av förevarande av revisorerna uppmärksamade fråga att det finge betecknas såsom anmärkningsvärt, att ännu ett flertal befattningshavare från av staten övertagna pensionskassor icke tagits i anspråk genom sysselsättning i statstjänst. Av dessa befattningshavare befunno sig flertalet i sådan ålder, att de mycket väl kunde utnyttjas i statens tjänst, och möjlighet att bereda dessa sysselsättning torde otvivelaktigt ha förelegat, ej minst med hänsyn till det ökade behov av arbetskraft, som särskilt inom krisorganen gjort sig gällande. På grund av det anförda anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t ville låta taga under övervägande frågan om beredande av statsanställning åt den icke sysselsatta ordinarie personalen vid förutvarande civilstatens samt prästerskapets änke- och pupillkassor.

Av de från ifrågasvarande pensionskassor övertagna befattningshavarna återstå, enligt vad revisorerna inhämtat, för närvarande sju, vilka icke erhållit statsanställning. Dessa befattningshavare äro från civilstatens änke- och pupillkassa två kanslibiträden (födda resp. 1892 och 1900) och en expeditivakt (f. 1882) samt från prästerskapets änke- och pupillkassa en direktör (f. 1894), en registrator (f. 1904), en maskinbokförare (f. 1907) och en expeditivakt (f. 1908). Enligt under hand från statskontoret inhämtad uppgift uppgå de sammanlagda avlöningsförmånerna för nu ifrågasvarande personal till i runt tal 49 000 kronor per år.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Sedan frågan om sysselsättning i statstjänst av vissa från civilstatens samt prästerskapets änke- och pupillkassor övertagna ordinarie befattningshavare år 1943 uppmärksammades av riksdagens revisorer, har nu förflutit en tid

av fyra år. Såsom av redogörelsen framgår, har statsanställning hittills icke beretts någon av befattningshavarna i fråga. Revisorerna kunna icke finna annat än att, såsom statskontoret i sitt tidigare berörda yttrande i förenämnda fråga framhållit, möjlighet borde ha förefunnits och alltjämt bör finnas att — om icke i statskontoret så dock inom statsförvaltningen i övrigt — bereda befattningshavarna lämplig sysselsättning.

Revisorerna ha härigenom velat ånyo fästa riksdagens uppmärksamhet vid frågan.

Utskottet. Då frågan om sysselsättning i statstjänst av vissa från civilstatens samt prästerskapets änke- och pupillkassor övertagna ordinarie befattningshavare nu ånyo aktualiserats, får utskottet kraftigt understryka vad revisorerna härutinnan anfört. Utskottet är sålunda av den uppfattningen att, i den mån förutsättningar härför föreligga, åtgärder snarast böra vidtagas i syfte att bereda vederbörande befattningshavare lämplig anställning inom statsförvaltningen. Under åberopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

35:o) **Domänverkets anläggningsverksamhet.** Under de affärsdrivande verken, § 52, ha revisorerna behandlat frågan om domänverkets anläggningsverksamhet (Del I, s. 295—298).

Revisorerna redogöra inledningsvis för vissa förhållanden som sammanhånga med redovisningen av och rörelsen å den år 1911 inrättade domänfonden. I anslutning härtill erinra revisorerna om att fr. o. m. budgetåren 1945/46 resp. 1946/47 för inköp och uppförande av tjänstebostäder och kontorsbyggnader vid domänverket särskilda investeringsanslag anvisats å kapitalbudgeten. Ifrågavarande kostnader skola dock, utom i den del de avse markförvärv, avskrivnas med driftmedel, d. v. s. omedelbart påföras domänfonden såsom driftkostnader.

Domänverkets övriga anläggningskostnader redovisas däremot icke över särskilda investeringsanslag utan finansieras alltjämt vid sidan av budgeten genom driftmedel. Nämnade kostnader underställas sålunda icke riksdagens prövning; de upptagas allenast i domänverkets årliga förvaltningsförslag (generalförslag för driftkostnader), om vilka Kungl. Maj:t fattar beslut. Någon mera ingående detaljgranskning av de enskilda arbetsföretagen synes dock, enligt vad revisorerna framhålla, icke ske, innan vederbörande driftkostnadsstater fastställas. De i dessa stater uppförda posterna äro heller icke att betrakta såsom anslag i sedvanlig bemärkelse utan ange allenast i grova drag den allmänna ramen för verksamheten.

Revisorerna ha funnit det vara av intresse att i detta sammanhang återgiva vissa uppgifter angående omfattningen av den genom driftmedel finansierade anläggningsverksamheten inom domänverket. Av huvudboken för år 1946 framgår sålunda att domänverket — vid sidan av det över kapitalbudgeten anvisade anslaget för tjänstebostäder — av driftmedel tagit

i anspråk 106 200 kronor för nybyggnad av dylika bostäder, varjämte såsom kostnader för uppförande av övriga byggnader å skogsdomänerna redovisas 379 000 kronor. Kostnaderna för underhåll av nämnda anläggningar upptagas i samma huvudbok till 358 000 resp. 472 000 kronor. Vidare må nämnas, att kostnaderna för nybyggnad av skogsjordbruk under år 1946 uppgingo till 1,3 miljoner kronor och för nybyggnad av kronotorp enligt kungörelsen 1943: 532 till 1,9 miljoner kronor, medan motsvarande underhållskostnader i huvudboken redovisas med 1,4 miljoner resp. 664 000 kronor. Vad kostnaderna för byggnadsarbeten å jordbruksdomänerna i sin tur beträffar, beröras dessa över huvud taget icke i förvaltningsförslagen men torde motsvaras av en särskild post, kallad »kostnader för jordbruksdomänerna, vilka utbetalas centralt genom domänstyrelsen». Ifrågavarande nybyggnadskostnader redovisas i domänverkets huvudbok för år 1946 med 2,2 miljoner kronor, medan motsvarande underhållskostnader uppgå till 456 000 kronor. Slutligen kan nämnas att av medel under förnyelsefonden för återväxtkostnader, från vilken skola bestridas kostnaderna för betesvallsanläggningar, dikning, nyanläggning av vägar, skogsodling samt hägnad, skogsskydd och plantskogsvård, för nybyggnad av vägar under år 1946 tagits i anspråk 3,6 miljoner kronor, medan underhållskostnaderna för motsvarande ändamål redovisas med 1,6 miljoner kronor. Kostnaderna för skogsodling m. m. upptagas till 1,9 miljoner kronor samt för hägnad, skogsskydd och plantskogsvård till 304 000 kronor.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Domänverkets kostnader för anläggningsarbeten av olika slag uppgå, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, till synnerligen avsevärda belopp. Revisorerna ha särskilt uppmärksammat, att domänverket inom sitt förvaltningsområde kunnat i betydande utsträckning vidtaga sådana åtgärder, vilka av övriga skogsvårdande myndigheter måst eftersättas i huvudsak på grund av bristen på arbetskraft. Det nu sagda gäller i motsvarande mån nybyggnaden av vägar. Domänverkets ifrågavarande utgifter redovisas till övervägande del såsom driftkostnader och äro sålunda undantagna riksdragens prövning. Omfattningen av de enskilda arbetsföretagen synes ej heller göras till föremål för någon mera ingående detaljgranskning i samband med Kungl. Maj:ts fastställande av domänverkets driftkostnadsstat. Revisorerna vilja med anledning härav såsom sin mening uttala, att den här avsedda anläggningsverksamheten i högre grad än f. n. är fallet torde böra samordnas med den centralt dirigerade offentliga investeringspolitiken.

Frågan om i vilken grad detaljavgörandet beträffande domänverkets anläggningsverksamhet skall ligga hos statsmakterna — bortsett från den speciella kontroll som utövas genom byggnadstillstånd, materielltilldelning och anvisning av arbetskraft — har under nuvarande ekonomiska läge ytterligare accentuerats. Den i juni månad innevarande år genomförda investeringsbegränsningen avsåg endast ett utnyttjande av statsmakternas möjligheter att reglera den över riksstaten beslutade anläggnings- och anskaffningsvolymen och inskränkte sig sålunda för domänverkets vidkommande till de båda investeringsanslagen för tjänstebostäder och kontorsbyggnader.

På grund av frågans komplicerade natur torde det icke utan närmare utredning vara möjligt att bedöma, i vad mån den här avsedda verksamheten bör redovisas över särskilda investeringsanslag eller — såsom hit-

tills — inom domänfonden. Även om vissa skäl skulle befinnas tala för det sistnämnda alternativet, bör dock enligt revisorernas uppfattning — icke minst med hänsyn till de betydande kapitalinvesteringar det här gäller — riksdagen i någon form beredas tillfälle att taga ställning till anläggningsverksamhetens omfattning och närmare karaktär. Problemet får jämväl anses innebära en avvägningsfråga, i huru hög grad Kungl. Maj:t skall utnyttja sin befogenhet att dirigera anläggnings- och anskaffningsverksamheten inom det område som lyder under domänstyrelsens förvaltning. Revisorerna vilja slutligen såsom sin mening uttala, att i nu berörda sammanhang frågan om en anpassning av domänverkets förnyelsefond för återväxtkostnader till det efter krigs- och efterkrigsårens forcerade avverkningar uppkomna läget ävenledes torde böra upptagas till prövning.

Utlåtanden ha avgivits av *riksräkenskapsverket* och *domänstyrelsen* (Del II, s. 246—255).

Riksräkenskapsverket tillstyrker den av revisorerna ifrågasatta utredningen och har därutöver anfört följande.

En icke oväsentlig förbättring i den av revisorerna åsyftade riktningen torde emellertid omedelbart kunna ernås genom att å domänverkets driftkostnadsstat redovisade utgifter för anläggningsarbeten icke såsom nu sker inkluderas i posten »egentliga förvaltningskostnader» för statens skogsförvaltning respektive i posten »övriga med förvaltningen av jordbruksdomänerna förenade kostnader» utan i stället redovisas särskilt för sig samt härvid uppdelas på de olika slag av anläggningsarbeten, som komma i fråga. Riksräkenskapsverket förordar, att en sådan omläggning av domänverkets driftkostnadsstat genomföres från och med år 1949. Riksräkenskapsverket får vidare föreslå, att samtidigt beträffande utgifterna för de ändamål som avses med domänverkets förnyelsefond för återväxtkostnader, vidtages den ändringen, att ramen för dessa utgifter årligen fastställs av Kungl. Maj:t.

Domänstyrelsen har sammanfattningsvis uttalat följande.

Kostnaderna för uppförande av nya byggnader äro väsentligt lägre än vad de av revisorerna anförda kostnadssummorna för nybyggnader angiva, och de nya hus, som uppföras, ha karaktären av ersättningsbyggnader. Kostnaderna för utförande av skogsvägar amorteras merendels förhållandevis snabbt. Vidare äro såväl omsorgen om byggnadsbeståndet vid skogsjordbruk och kronotorp som utförandet av skogsvägar nödvändiga förutsättningar för att över huvud taget uthålligt skogsbruk och rationell skogsvård skall kunna bedrivas å statens skogar. Verksamheten härför är därför att betrakta som ren driftåtgärd, som skall bekostas av driftmedel. Jämväl omsorgen om byggnadsbeståndet på kronodomänerna tillhör de normala och ofrånkomliga driftåtgärderna inom domänverkets verksamhetsområde.

Anledning synes därför icke föreligga att från sitt intima sammanhang med driften skilja ut husbyggnader och väganläggningar för att behandla dem såsom fristående investeringsobjekt. Genomförande av en sådan ordning skulle medföra omgång och försätta styrelsen i ovisshet för avsevärd tid om medelstillgången för planerade brådskande åtgärder på ifrågavarande områden av förvaltningen samt över huvud taget allvarligt försvåra domänverkets förvaltande uppgift. Den frihet, som domänverket äger att vidtaga erforderliga förvaltningsåtgärder inom den ram, som Kungl. Maj:t i samband med prövningen av de årliga generalförslagen bestämmer, är av största värde för vinnande av ett gott resultat av förvaltningen icke minst med hänsyn till att domänverket har att utöva sin huvudsakliga verksam-

het i konkurrens med enskild förvaltningsverksamhet beträffande skog och jordbruksegendomar.

Utskottet. I jordbruksutskottets av 1942 års riksdag godkända utlåtande nr 18 framhölls i samband med frågan om en utökning av domänverkets rörliga kredit hos riksgäldskontoret, att domänverkets kostnader för anläggningar framdeles icke i strid mot gällande budgetordning borde redovisas såsom driftkostnader. Den av revisorerna lämnade redogörelsen ger emellertid vid handen, att av domänverket alltjämt bedrivs en synnerligen omfattande anläggningsverksamhet, vilken icke kan sägas stå i omedelbart samband med själva virkesrörelsen men det oaktat finansieras genom anlitande av driftmedel. Utskottet har därvid särskilt uppmärksammat de betydande kostnader som år 1946 nedlagts på nybyggnad och underhåll av vägar. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att den här avsedda anläggningsverksamheten i högre grad än vad f. n. är fallet torde böra samordnas med den centralt dirigerade offentliga investeringspolitiken. Icke minst i dagens ekonomiska läge framträder behovet av en dylik samordning med ökad styrka.

Revisorerna anse, att riksdagen i någon form bör beredas tillfälle att taga ställning till omfattningen och den närmare karaktären av domänverkets anläggningsverksamhet, och ha i anslutning härtill föreslagit, att den berörda frågan göres till föremål för särskild utredning. Denna ståndpunkt kan av utskottet biträdas. Utskottet förutsätter emellertid att sådana former för riksdagens kontroll över ifrågasvarande kapitalinvesteringar kunna fastställas, att domänstyrelsens rörelsefrihet såsom affärsdrivande verk icke onödigt beskäres. Enligt utskottets mening kan i detta sammanhang jämväl tagas under övervägande, huruvida icke för domänverket — såsom fallet är beträffande andra affärsdrivande verk — lämpligen borde tillsättas särskilda överrevisorer.

I avvaktan på resultatet av en dylik utredning torde redan nu vissa åtgärder kunna vidtagas för att tillgodose de av revisorerna uttalade önskemålen. Enligt utskottets mening bör sålunda, på sätt riksräkenskapsverket föreslagit, å domänverkets driftkostnadsstat redovisade utgifter för anläggningsarbeten icke såsom nu sker inkluderas i posten »egentliga förvaltningskostnader» för statens skogsförvaltning respektive i posten »övriga med förvaltningen av jordbruksdomänerna förenade kostnader» utan i stället redovisas särskilt för sig samt härvid uppdelas på de olika slag av anläggningsarbeten som komma i fråga. Beträffande utgifterna för de ändamål, som avses med domänverkets förnyelsefond för återväxtkostnader, synes samtidigt böra övervägas den ändringen, att ramen för dessa utgifter årligen fastställas av Kungl. Maj:t.

Under åberopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

36:o) **Förvaltningen av vissa kronoegendomar.** Under de affärsdrivande verken, § 53, ha revisorerna framställt erinringar mot förvaltningen av vissa kronoegendomar (Del I, s. 298—302).

Revisorerna, vilka avlagt besök vid Olofsfors kronoegendom å Bjurfors kronopark i Västmanlands län, ha därvid kunnat konstatera, att densamma i flera hänseenden befinner sig i bristfälligt skick. En rationell förvaltning av egendomen har emellertid enligt vad revisorerna framhålla i hög grad försvårats av den ovisshet, som enligt en av revisorerna å s. 299 lämnad redogörelse under en längre tid varit rådande beträffande egendomens framtida användning. Enligt vad revisorerna inhämtat ha liknande förhållanden förekommit beträffande ett flertal andra kronoegendomar. I fråga om de konkreta exempel som av revisorerna i detta sammanhang lämnas torde få hänvisas till s. 300 och 301 i berättelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

De iakttagelser, som revisorerna gjort vid sitt besök vid Olofsfors kronoegendom, ge vid handen att egendomen i vissa delar befinner sig i ett synnerligen bristfälligt skick. Detta gäller såväl i fråga om hävden av den åkerjord, som icke är utarrenderad, som framför allt beträffande byggnadsbeståndet. Att egendomens byggnader förfallit under loppet av relativt kort tid torde huvudsakligen vara beroende på bristande tillsyn. Revisorerna kunna icke undgå att finna dessa förhållanden anmärkningsvärda. Iordningställandet av byggnaderna torde med det förfall, i vilket de f. n. befinna sig, kräva avsevärda belopp. Det må i detta sammanhang erinras om att riksdagens år 1937 församlade revisorer under hänvisning till vissa då gjorda iakttagelser framhöllo vikten av att byggnaderna å kronans arrendegårdar försattes och höllos i fullgott skick. Ifrågasätts kan enligt revisorernas mening, om icke den direkta tillsynen över sådana jordbruksegendomar, vilka på grund av sin belägenhet icke kunna effektivt övervakas av domänintendent, borde kunna i större utsträckning åläggas vederbörande revirförvaltare.

Bortsett från det nu sagda torde egendomens bristfälliga tillstånd till väsentlig del få tillskrivas den omständigheten att frågan om dess framtida användning sedan en längre tid varit svävande. Under den 5-åriga arrendetid, som utgick den 14 mars 1947, har såsom en följd härav såväl brukning som byggnadsunderhåll blivit eftersatt. Även för den förvaltningen ansvariga myndigheten torde förhållandet ha inverkat hämmande när det gällt att taga ställning till frågan om erforderliga underhålls- och upprustningsåtgärder, eftersom värdet av sådana åtgärder under förutsättning av egendomens användning för annat ändamål kunnat synas diskutabelt.

De nu anförda missförhållandena utgöra ingalunda någon isolerad företeelse. Såsom av verkställd undersökning framgått har beträffande ytterligare ett antal kronoegendomar förekommit, att frågan om deras framtida användning för annat ändamål hållits öppen under en längre tid, något som självfallet varit till nackdel för egendomarnas förvaltning. Mången gång måste sådan egendom i avvaktan på definitivt besked rörande dess användning utarrenderas interimistiskt år efter år till förfång för dess behöriga skötsel. Det torde även ligga nära till hands, att från den förvaltande myndighetens sida beslut i fråga om eljest erforderliga byggnads- och underhållsarbeten undanskjutas inför ovissheten huruvida sådana arbeten kunna lända till nytta i händelse av egendomens användning för annat ändamål. För arrendatorerna är ett dylikt tillstånd ägnat att medföra otrygghet, liksom det i många fall bidrager till att brukning och underhåll eftersätts.

Revisorerna, som finna de här berörda förhållandena otillfredsställande, vilja fördenskull framhålla nödvändigheten av att, då fråga väckes om överlåtelse av kronoegendom till annan myndighets eller institutions förvaltning, definitivt beslut i frågan fattas utan onödig tidsspillan och i varje fall inom sådan tid, att egendomen icke på grund av ovisshet inför innebörden av ett väntat beslut utsättes för bristande underhåll och tillsyn.

Utlåtande har avgivits av *domänstyrelsen* (Del II, s. 255—259), som understryker önskvärdheten av att eventuella beslut om överförande av kronoegendom från en myndighet till en annan meddelas så skyndsamt som möjligt. Emellertid är det enligt styrelsens mening uppenbart, att så länge en egendom står under viss myndighets förvaltning denna myndighet är skyldig tillse, att intill dess slutligt besked lämnas egendomen icke vanhävdas. Att domänstyrelsen icke tidigare erhållit rapport om den bristande hävden vid egendomen torde, framhåller styrelsen vidare, i någon mån kunna förklaras därav att ombyte av domänintendent ägde rum den 1 april 1945 och att det måste taga åtskillig tid i anspråk innan den nye domänintendenten kunnat besöka samtliga omkring 300 gårdar inom distriktet. Styrelsen erinrar slutligen om att i en av statens sakrevision den 13 maj 1946 överlämnad promemoria ifrågasatts lämpligheten av att använda revirförvaltare till domänintendenter.

Utskottet. De av revisorerna påtalade förhållandena vid Olofsfors kronoegendom finner utskottet anmärkningsvärda. Jämväl förvaltningen av vissa andra kronoegendomar torde, av den under förevarande paragraf lämnade redogörelsen att döma, få betraktas såsom mindre rationell.

Revisorerna ha ifrågasatt om icke den direkta tillsynen över sådana jordbruksegendomar, vilka på grund av sin belägenhet icke kunna övervakas av domänintendent, borde kunna i större utsträckning åläggas vederbörande revirförvaltare. Av domänstyrelsens utlåtande framgår, att statens sakrevision ifrågasatt lämpligheten härav. Jämväl utskottet hyser en viss tvekan på denna punkt. Domänstyrelsens utlåtande ger emellertid vid handen, att styrelsen har sin uppmärksamhet riktad på de av revisorerna påtalade förhållandena. Utskottet, som förutsätter att domänstyrelsen allvarligt bemödar sig om att finna ändamålsenliga former för den i nu behandlade avseende erforderliga kontrollen, har med anledning härav velat inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

37:o) **Allmänt uttalande.** I sitt utlåtande nr 42, vilket av riksdagen godkänts, har utskottet funnit sig böra tillstyrka ett av 1947 års revisionsutredning framlagt förslag att riksdagen i anledning av revisorernas berättelse, i den mån densamma föranlett skrivelse till Kungl. Maj:t, även måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville till nästa riksdag lämna meddelande angående de åtgärder, som vidtagits på grund av sådan skrivelse. Utskottet, som anser att det för bedömande av effekten av revisorernas arbete vore av stort

värde om riksdagen i nu berörda avseende finge tillgång till en speciell, mera överskådlig och mera ingående redogörelse än de summariska uppgifter som varje år återfinnas i vederbörande bilagor till justitieombudsmannens ämbetsberättelse, får under åberopande av vad sålunda anförts hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, i den mån revisorernas berättelse föranlett skrivelse till Kungl. Maj:t, ville i fortsättningen lämna riksdagen en särskild redogörelse för de åtgärder, som vidtagits i anledning av sådan skrivelse.

38:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 11 juni 1948.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mannerskantz, Heiding, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Berling, Näsström, Ivar Persson och Ohlon; samt

från andra kammaren: herrar Eriksson i Stockholm, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, Rubbestad, Mårtensson, Pettersson i Dahl, Boman i Kieryd, Åkerström, Hoppe, Petterson i Degerfors, Severin i Stockholm och Birke.